

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

Олексій Андрійович Пилипчук

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

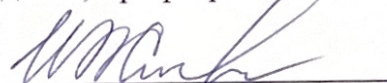
**«Облік та контроль сталих публічних закупівель у
державних закладах вищої освіти»**

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

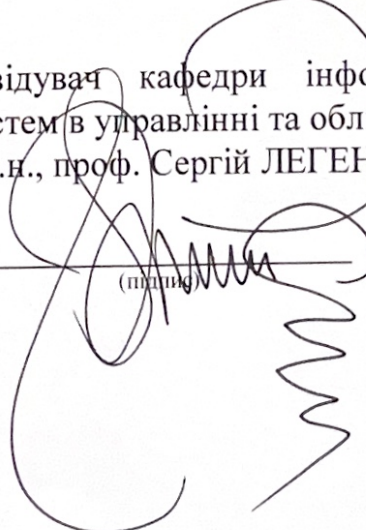
Науковий керівник
д.е.н., проф. Людмила ЧИЖЕВСЬКА

(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Ірина ЖИГЛЕЙ

(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК

(підпис)

Житомир
2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ, ЇХ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ.....	9
1.1 Економічна сутність та значення публічних закупівель.....	9
1.2 Сталі публічні закупівлі як різновид публічних закупівель: історія розвитку, основні характеристики.....	19
1.3 Сталі публічні закупівлі як об'єкт бухгалтерського обліку та контролю.....	25
1.4 Розвиток сталих публічних закупівель в Україні.....	39
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ, ЇХ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ У ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	47
2.1 Методичні аспекти організації сталих публічних закупівель (на прикладі Харківського національного університету радіоелектроніки).....	47
2.2 Підходи до обліку сталих публічних закупівель.....	56
2.3 Механізми внутрішнього контролю сталих публічних закупівель.....	64
Висновки до розділу 2.....	73
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	75
3.1. Сталі публічні закупівлі в управлінській звітності.....	75
3.2. Методика застосування нецінових критеріїв оцінки.....	93
3.3. Метод оцінки вартості життєвого циклу предмету закупівлі.....	105
Висновки до розділу 3.....	113

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН.....	115
4.1. Сталі публічні закупівлі як навчальна дисципліна.....	115
4.2. Методика викладання лекційного та практичного занять з дисципліни «Сталі публічні закупівлі».....	120
4.3. Сталі публічні закупівлі як елемент формування соціальної та екологічної відповідальності студентів та викладачів.....	131
Висновки до розділу 4.....	134
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	136
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	140
ДОДАТКИ.....	150

ВСТУП

Актуальність теми. Публічні закупівлі – це один з основних інструментів забезпечення ефективності використання бюджетних коштів та забезпечення потреб держави, а також контролю за використанням таких коштів. В умовах обмеженості ресурсів потреба в ефективності їх використання полягає особливо гостро.

Україна почала імплементувати міжнародний досвід в даній сфері і проводити державні закупівлі ще з початку становлення незалежності, але це трудомісткий процес який продовжується і по сьогодні.

Постійно вдосконалюються процедури проведення закупівель, як для досягнення ще більшої ефективності використання коштів, так і для запобігання корупції тощо.

Враховуючи тенденції розвитку України, а також Євроінтеграцію дане питання ще більше акцентує на собі увагу.

Саме завдяки проведенню публічних закупівель є можливість дізнатися інформацію про використання бюджетних коштів. Публічне висвітлення даних процесів в свою чергу забезпечує максимальну прозорість, дозволяє контролювати витрати державного бюджету.

В свою чергу сталі публічні закупівлі забезпечують не лише ефективне використання ресурсів держави сьогодні, але і в майбутньому, адже сталі публічні закупівлі спрямовані ще й на збереження природних ресурсів, покращення якості життя населення тощо. Інакшими словами – сталі публічні закупівлі можуть забезпечити сталий розвиток усієї держави.

Однак сталі публічні закупівлі доволі новий напрям в Україні, який почав широко використовуватися лише з кінця 2010-х років і розвивається й надалі.

В залежності від того, як саме буде розвиватися даний напрям в Україні, залежить успішність функціонування держави в цілому, а звідси – дослідження сталих публічних закупівель зумовлює актуальність теми даної роботи.

Актуальність теми підтверджується статистичними даними щодо кількості проведених закупівель в Україні за останні роки (**Додаток Б**), а необхідність ширшого впровадження сталих публічних закупівель в Україні обумовлюється курсом на Євроінтеграцію України, адже у відповідності до вимог Європейського Союзу певний відсоток закупівель повинен відповідати критеріям сталих закупівель (зокрема в Словаччині наразі стоїть ціль досягти позначки в 70% [75,с.124], а в Латвії ще в 2018 році було досягнуто позначки в 18% [76,с.97]) про що зазначалося у науковій статті автора.

Натомість в Україні, хоч і важко відслідкувати всі сталі закупівлі, проте очевидно що їх частка в загальній кількості закупівель є значно нижчою (**Додаток Б**).

В роботі буде наведена інформація про те, що собою являють публічні закупівлі та сталі публічні закупівлі зокрема; їх процес проведення та контроль за ними; їх законодавче та методичне забезпечення; як саме реалізовані сталі публічні закупівлі в державних закладах вищої освіти та які є переваги й недоліки в сучасній системі проведення, обліку та контролю сталих публічних закупівель.

Метою даної дипломної роботи є дослідити особливості організації, бухгалтерського обліку та контролю сталих публічних закупівель у державних закладах вищої освіти та надати рекомендації щодо їх удосконалення.

Для досягнення поставленої мети було виокремлено такі **завдання**:

- аналіз нормативно-правових документів за якими регулюються публічні закупівлі в Україні та за кордоном;
- дослідження методологічних аспектів організації проведення та обліку сталих публічних закупівель у вищих державних навчальних закладах;
- дослідження методів організації контролю сталих публічних закупівель у державних вищих навчальних закладах;
- визначення шляхів удосконалення організації, обліку та контролю сталих публічних закупівель у державних закладах вищої освіти;
- розробка методів викладання дослідженої інформації.

Предметом дослідження є: теоретичні, методичні та практичні питання, що пов'язані зі сталими публічними закупівлями, бухгалтерським обліком та контролем таких закупівель у державних закладах вищої освіти.

Об'єктом дослідження є: законодавство, наукова література, господарська діяльність що стосується сфери сталих публічних закупівель державних закладів вищої освіти.

Дослідженням публічних закупівель та сталих публічних закупівель зокрема, займаються такі вітчизняні вчені як: Т.О. Карабін, М.І. Карлін, Карабін Т.О., Н.Г. Здирко, І.В. Рошиян, Г.В. Сиротюк, К.В. Малолітнева, О.Г. Турченко та інші.

Окремі аспекти обліку та контролю публічних закупівель (в тому числі сталих) вивчали і наводили в своїх працях наступні вчені: В.О. Псьота, Н.М. Тополенко, В.М. Русін, К. Плашенко, О.В. Прокопенко, С.В. Свірко, Т.М. Тростенюк, М.С. Письменна, В. Крапля та інші.

Методи дослідження. В процесі дослідження було використано такі методи наукового пізнання: опис, дослідження та спостереження – для збору інформації; синтез, аналіз та порівняння – для аналізу наукових підходів до проведення публічних закупівель; дедукцію, індукцію та узагальнення – для формулювання висновків та пропозицій.

Для написання даної роботи були використані такі інформаційні ресурси як: Закон України «Про публічні закупівлі», Бюджетний кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Закон України «Про вищу освіту», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі та інші закони, накази Міністерства фінансів України, укази Президента України, праці вітчизняних та іноземних вчених та наукові публікації тощо.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Основний зміст роботи викладено на 148 сторінках друкованого тексту. Робота містить 13

таблиць, 4 рисунки, 8 додатків. Список використаної літератури налічує 77 найменувань.

Апробація результатів наукових досліджень. За напрацюваннями даної роботи було подано до друку та опубліковано у фахових виданнях 1 наукову тезу та 1 наукову статтю:

1. Пилипчук О.А. Система аналітичних показників як метод контролю публічних закупівель / О.А. Пилипчук // Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. – Житомир: «Житомирська політехніка», 2024. – с. 256. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/sekcija-1-1.pdf> (текст тези представлено у Додатку Ж).
2. Пилипчук О.А. Сталі публічні закупівлі у державних закладах вищої освіти: основні принципи та необхідність їх впровадження / О.А. Пилипчук // Економіка управління та адміністрування: Розділ «Облік і оподаткування». – Житомир: «Житомирська політехніка», 2024. – №4 (110).

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ, ЇХ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ

1.1 Економічна сутність та значення публічних закупівель.

Публічні закупівлі є об'єктом постійних наукових дискусій не дивлячись на те, що на дану тематику вже було написано чимало наукових статей та дисертацій. Це пов'язано з тим, що дана тема є відносно новою в Україні, а також складною. Також варто зазначити, що більшість науковців досліджують саме процес проведення публічних закупівель, в той час як окремі аспекти теоретичного підґрунтя, а також питання обліку та контролю публічних закупівель залишаються не дослідженими в повній мірі. Для того, щоб виправити це, необхідно провести аналіз законодавства та наукової літератури.

Однак насамперед, для кращого розуміння теми роботи варто розкрити економічну сутність публічних закупівель. Для цього наведемо визначення даного поняття у законодавстві та науковій літературі. *(примітка: інформація про сталі публічні закупівлі буде наведена нижче)*

Основним законом, що регулює публічні закупівлі в Україні є Закон України «Про публічні закупівлі».

Серед інших законодавчих актів, до даної сфери також можна віднести:

- Постанову Кабінету Міністрів України № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування»;
- Постанову Кабінету Міністрів України № 166 «Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків»;

- Наказ Міністерства економіки України №2628 «Про затвердження форми і Вимог до забезпечення тендерної пропозиції»;
- Інші нормативно-правові акти що регулюють процес проведення публічних закупівель в певних аспектах.

Згідно чинного законодавства **публічні закупівлі** – це придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі». [1]

Варто зазначити, що замовником зазвичай виступає суб'єкт господарювання державної власності (детальніше про це у **рисунку 1.1.**).

Процедура проведення публічних закупівель, або ж як її називають у законодавстві - **конкурентна процедура закупівлі** (також – **тендер**) – це здійснення конкурентного відбору учасників за процедурами закупівлі відкритих торгів, торгів з обмеженою участю та конкурентного діалогу.

При попередньому аналізі наукової літератури було виявлено, що більшість науковців користуються виключно тими термінами у сфері публічних закупівель, що використовуються у законодавстві, хоча дещо інші трактування даних понять і зустрічаються.

Зокрема, Карлін М.І. визначає публічні закупівлі, як метод придбання державними установами необхідних ресурсів (матеріальних, інтелектуальних, фізичних) та як інструмент регулювання попиту та пропозиції на конкретні види продукції при придбанні товарів, робіт та послуг за кошти державного або місцевого бюджетів, державних фондів, підприємств та установ. [2]

Одарченко А.М., Лісніченко О.О. та Василець К.К. у своєму навчальному посібнику визначають поняття тендер наступним чином:

Тендер (торги) – це процес здійснення конкурентного відбору учасників з метою визначення переможця торгів згідно з процедурами, установленими законодавством. [3]

Безугла Л.С. у своєму навчальному посібнику, посилаючись на наукові напрацювання Оснача О.Ф. ототожнює поняття «тендер» та «закупівля». Так,

закупівля – це придбання необхідних товарів і послуг у необхідній кількості за необхідною ціною з доставкою в необхідний час у потрібне місце. [4]

Даних прикладів можна наводити доволі велику кількість, однак висновок можна зробити один – в сучасності, основні поняття такі як «тендер», «публічна закупівля» тощо є синонімами та означають всю сукупність процесів проведення публічних закупівель. Також, можна було б сказати, що науковці цілком погоджуються з основною термінологією у сфері публічних закупівель. Продовжуючи аналіз законодавчого забезпечення у сфері публічних закупівель варто навести більше інформації про сторони, які беруть участь у публічних закупівлях та про сам процес проведення тендеру (торгів).

Сторони, що беруть участь у публічних закупівлях – Замовник та Постачальник (товарів, робіт, послуг).

Постачальником може виступати будь-яка юридична особа (або ж фізична особа-підприємець) без залежності до форми власності та форми господарювання.

Замовником є певна державна установа, яка бажає придбати товари, роботи, послуги. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про публічні закупівлі» їх є декілька видів, для полегшення сприйняття інформації відобразимо їх у **рисунку 1.1.**

Як видно з наведеного нижче рисунку, Замовники умовно поділяються на дві категорії. Даний розподіл зроблений для спрощення розуміння інформації про те, якими видами публічної закупівлі вони мають користатися та за яких умов.

Окрему увагу варто приділити другій категорії Замовників. Так, до числа таких належать такі юридичні особи, які провадять свою діяльність у сферах виробництва (добування), забезпечення транспортування, розподілу, зберігання, постачання та купівлі/продажу:

Рисунок 1.1. Замовники у сфері публічних закупівель
Джерело: власна розробка на основі [1]

- 1) природного газу;
- 2) теплової енергії;
- 3) електричної енергії;
- 4) питної води, водопостачання та централізованого водовідведення;
- 5) проведення зрошувальних, осушувальних або осушувально-зволожувальних меліоративних заходів;
- 6) надання послуг залізничного транспорту, міського транспорту (в тому числі електричного), зокрема для пасажирських перевезень;
- 7) надання послуг автостанцій, портів, аеропортів, послуг з аеронавігаційного обслуговування польотів повітряних суден;
- 8) надання послуг поштового зв'язку;

9) розробка родовищ нафти, газу, вугілля та інших видів твердого палива.

Враховуючи вищенаведену інформацію можна зробити висновок, що перелік Замовників, визначених Законом є цілком вичерпним.

Сам процес проведення публічної закупівлі залежить від виду тендеру, який в свою чергу залежить від суми закупівлі та категорії замовника.

Є три основні види проведення публічної закупівлі, зокрема – це:

- Публічні торги;
- Спрощені торги;
- Укладання договору без проведення торгів (без використання електронної системи закупівель).

Публічні (або ж відкриті) торги – процедура закупівлі, яка застосовується у разі замовлення товарів або послуг на вартість понад 200 тис.грн. для першої категорії замовників, а робіт на суму понад мільйон гривень, а для другої категорії при замовленні товарів та послуг на суму понад один мільйон гривень, а для робіт – більше п'яти мільйонів.

Відкриті торги також називаються основною процедурою закупівлі, процес проведення закупівель буде розглянуто трохи нижче.

Альтернативною відкритим торгам є **спрощена система закупівлі**, вона застосовується у випадку, коли сума оголошеної закупівлі менша, за мінімально встановлені суми, які є обов'язковими як мінімальні для застосування процедури відкритих торгів. Відрізняються дані процедури фактично лише тривалістю їх проведення та послідовністю етапів.

Відкриті торги та спрощені закупівлі здійснюються за допомогою застосування електронної системи закупівель «Prozorro», що водночас дозволяє зробити процес закупівель як простішим, так і доступнішим, і прозорішим.

Останній тип проведення закупівель – це **укладання договору без використання електронної системи закупівель**. Він є найпростішим способом проведення публічної закупівлі, однак даний вид закупівлі може відбуватися виключно за наявності хоча б однієї з наступних умов:

- Вартість закупівлі не перевищує межі, яка встановлена для даного типу замовників як обов'язкова для проведення спрощеної закупівлі/відкритих торгів;
- Спрощені торги були скасовані двічі через відсутність пропозицій (при цьому відхилення пропозицій не є підставою для укладання договору без використання електронної системи закупівель і може розцінюватися як корупційна справа);
- Товари, роботи, або послуги які є предметом закупівлі необхідні терміново і замовник не має часу для проведення спрощеної закупівлі (однак при цьому Замовник повинен обґрунтувати нагальність закупівлі);
- Придбаваються витвори мистецтва, об'єкти інтелектуальної власності, а також об'єкти, що є державною таємницею та інформацію про які не варто розголошувати згідно Закону України «Про доступ до публічної інформації» [77] (особливо прискіпливо до цієї норми необхідно ставитися під час дії правового режиму воєнного стану);
- Інші причини зазначені у частині 7 статті 3 ЗУ «Про публічні закупівлі».

Окремо також варто зазначити, що з лютого 2023р. відміна публічних торгів не є підставою для укладання договору без використання електронної системи закупівель, дана можливість надана виключно у разі скасування спрощеної закупівлі. [5] Також на період дії воєнного стану та протягом 90 днів з його скасування призупинена процедура спрощеної закупівлі – натомість товари вартістю до 100 тис. грн., послуги поточного ремонту до 200 тис. грн., робіт до 1,5 млн. грн. може здійснюватися без використання електронної системи закупівель, а понад цю суму – виключно з використанням процедури відкритих торгів. Це без сумніву свідчить про те, що держава регулює процес проведення публічних закупівель та здійснює заходи, спрямовані на захист конкурентності та запобігання корупції в даній сфері, а також готове полегшувати процедуру проведення закупівель за надзвичайних обставин.

Для узагальнення вищенаведеної інформації види проведення публічних закупівель систематизовані у **рисунку. 1.2.**

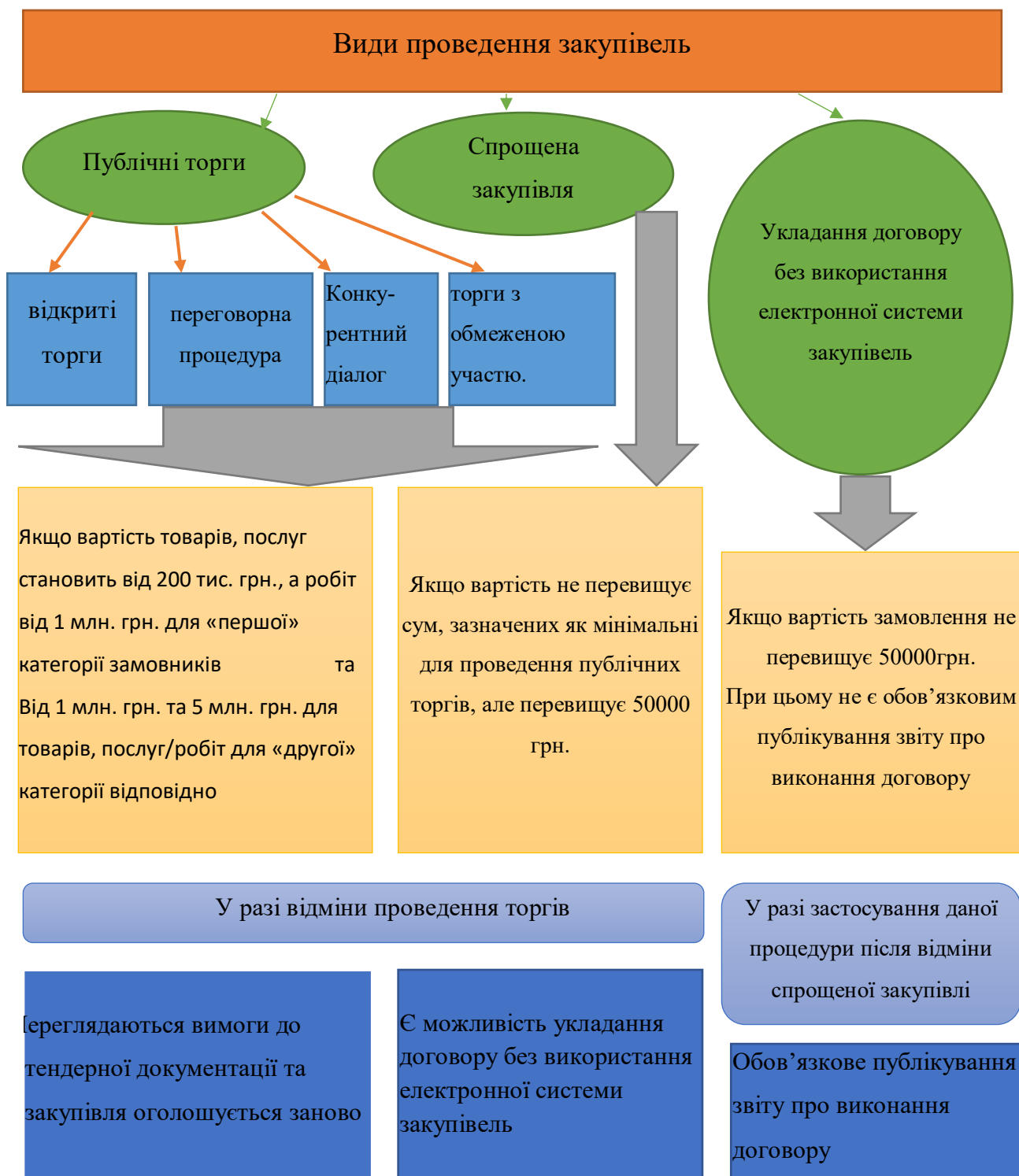

*Рис. 1.2. Типи та види проведення публічних закупівель.
Джерело: власна розробка на основі [1]*

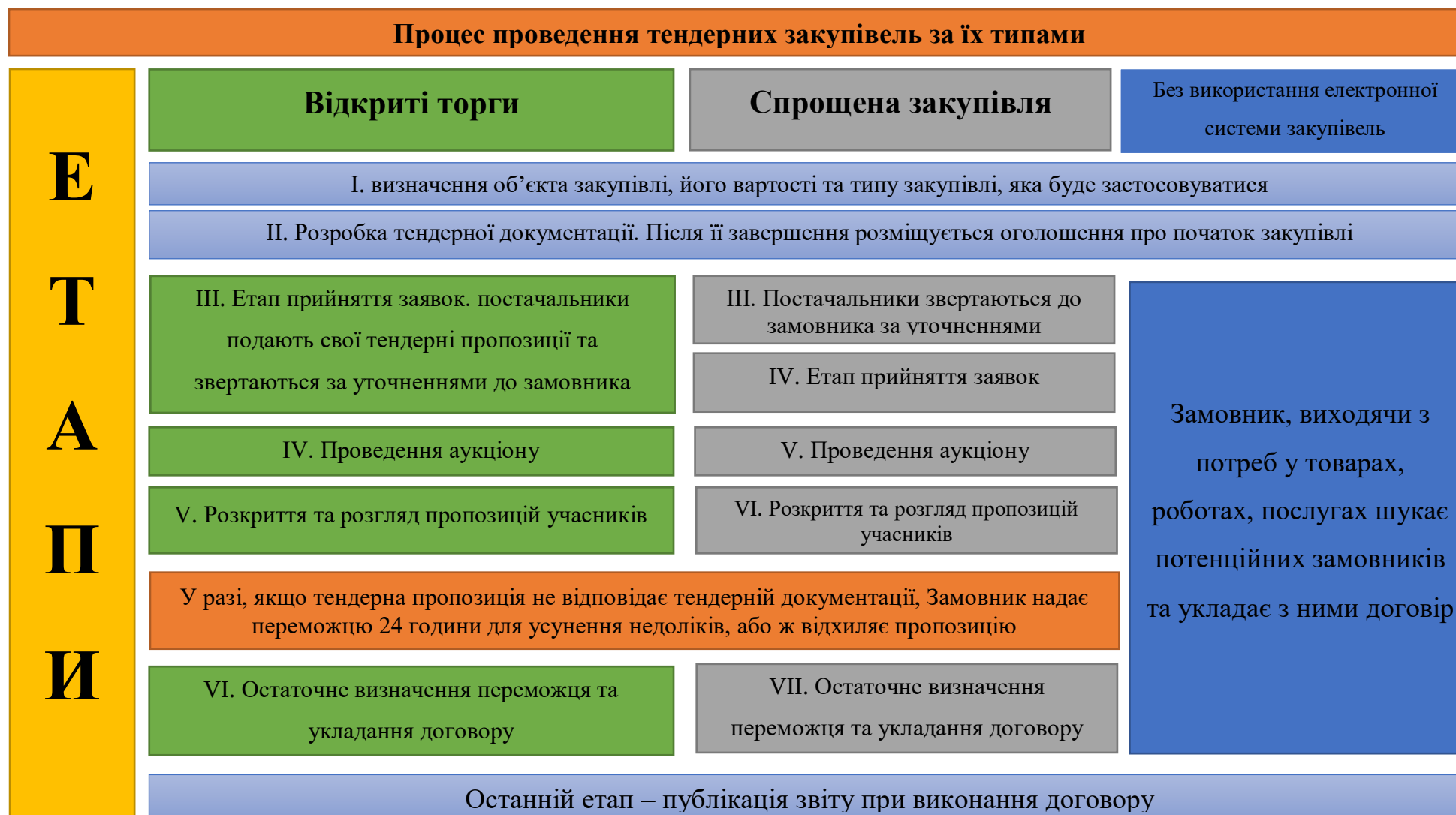

Рис. 1.3 Процес проведення публічної закупівлі за їх типами.

Джерело: власна розробка на основі [1]

Далі варто навести інформацію про сам процес проведення публічних закупівель при різних типах закупівлі. Щоб не перевантажувати роботу, та для наочності та систематизації цих даних вони винесені у рисунок 1.3.

В вищенаведеному рисунку варто дещо детальніше розглянути один момент. У роботі вже зазначалося, що публічні закупівлі проводяться із застосуванням електронної системи закупівель. Це дозволяє учасникам закупівлі підтримувати зв'язок з замовником з питань тендерної документації та їх тендерних пропозицій. Аукціон також проходить на електронних майданчиках, що забезпечує прозорість даного процесу.

Сам аукціон проходить наступним чином – відбувається декілька раундів в яких учасники по чергові роблять свою ставку, тобто суму, за яку вони готові виконати замовлення. Системою визначається переможець, який зробив найнижчу ставку (тобто готовий виконати замовлення за найнижчою вартістю).

Після цього розкриваються тендерні пропозиції учасників і їх розглядає Замовник. В першу чергу він розглядає заявку того підприємства, яке стало переможцем аукціону і, у разі якщо тендерна пропозиція подана у повній відповідності, то дане підприємство і обирається переможцем закупівлі.

Якщо ж тендерна пропозиція не відповідає тендерній документації, то Замовник вимагає усунути неточності протягом 24 годин, після чого має право на відхилення заявки і переходить до розгляду наступної заявки.

На нашу думку, також варто розкрити поняття тендерної документації та тендерної пропозиції.

Ці поняття є чітко визначеними в законодавстві [1]:

тендерна документація – це документація щодо умов проведення тендеру, що розробляється та затверджується замовником і оприлюднюється для вільного доступу в електронній системі закупівель;

тендерна пропозиція – це пропозиція щодо предмета закупівлі або його частини (лота), яку учасник процедури закупівлі подає замовнику відповідно до вимог тендерної документації.

Простіше, можна сказати, що **тендерна документація** – це пакет документів, який містить в собі всю інформацію про предмет закупівлі та вимоги до подання учасниками тендерних пропозицій, а тендерні пропозиції в свою чергу – це пакет документів, який подають учасники у відповідності до тих вимог, які поставив замовник.

Перед тим як переходити до сталих публічних закупівель до всього вищесказаного варто додати інформацію про те, що всі публічні закупівлі відбуваються із дотриманням певних принципів, які є затвердженими законодавчо.

Ці принципи полягають у наступному [6]:

- 1) добросовісна конкуренція серед учасників - будь-яких які дії у конкуренції, не повинні суперечити торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності;
- 2) максимальна економія, ефективність та пропорційність - забезпечення повною мірою суспільних потреб при найраціональнішому використанні бюджетних коштів;
- 3) відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель – надається вільний і безоплатний доступ до платформи електронних закупівель, а також вільний до такої інформації, її достовірність та повнота;
- 4) недискримінація учасників та рівне ставлення до них - заборонено необґрунтоване відмінне ставлення, що виражено у встановленні розрізень, винятків, обмежень чи переваг до учасників закупівель, які знаходяться в однаковій ситуації;
- 5) об'єктивне та неупереджене визначення переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі – ретельне вивчення пропозицій учасників та унеможливлення їх відхилення з будь-яких суб'єктивних причин;
- 6) запобігання корупційним діям і зловживанням – для фізичних/юридичних осіб, проти яких було порушено кримінальну справу через корупцію обмежується можливість участі в публічних закупівлях.

Підбиваючи підсумки по даному параграфу, можна сказати, що економічна сутність публічних закупівель полягає в тому, що публічні закупівлі – це механізм, який здійснюється для задоволення державних (суспільних) потреб, який полягає в розміщенні державних контрактів на придбання товарів, замовлення послуг, або робіт відповідно до бюджетних призначень.

Підсумовуючи всю вищенаведену інформацію можна виокремити **мету та цілі застосування** публічних закупівель.

Метою публічних закупівель можна вважати задоволення державних та муніципальних потреб шляхом досягнення найбільш ефективного використання бюджетних коштів.

Цілі публічних закупівель:

1. Забезпечення держави необхідними ресурсами;
2. Досягнення ефективності використання бюджетних коштів;
3. Забезпечення прозорості процесу державних закупівель.

1.2 Сталі публічні закупівлі як різновид публічних закупівель: історія розвитку, основні характеристики.

Перейдемо безпосередньо до сталих публічних закупівель. На нашу думку, варто навести короткий витяг з історії розвитку сталих публічних закупівель [26].

Перші передумови до розвитку сталих публічних закупівель почали з'являтися ще у минулому столітті. Однією із знакових подій можна вважати Конференцію ООН навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро, яка відбулася ще в 1992 році. та отримала назву «Саміт Землі».

На цій конференції було ухвалено так званий «Порядок денний на XXI ст.», який передбачав собою програму дій для забезпечення сталого розвитку всіма державами світу із врахуванням балансу між досягненням вирішення екологічних проблем, соціальної справедливості та економічного зростання.

Протягом останніх десятиліть була ціла низка подібних конференцій та ініціатив регіональних рівнів, до яких можна віднести: IV-й Міністерську конференції в Японії «За здорове довкілля»; регіональна ініціатива організована Республікою Корея «Зелене зростання» (саме на ній вперше був акцент на обов'язкову екологізацію економічного зростання); Казахстанська ініціатива «Зелений міст» тощо [27].

В усіх з цих ініціатив одним із основних напрямів був розвиток «зеленого» бізнесу і інвестицій в нього, задля стимулювання розвитку екологічно ефективних інновацій та впровадження нових (екологічних) технологій.

Наступною знаковою подією можна вважати доповідь Генерального секретаря ООН на Підготовчій конференції ООН зі стійкого розвитку, яка відбулася у березні 2011 року, в якій було зазначено, що екологізація ринків є одним із значущих напрямів політики в галузі сталого споживання і виробництва, а розвинені країни використовують державні закупівлі не лише для досягнення власних, але і соціальних цілей [24].

А. Д. Урсул в свою чергу зазначав, що перехід до сталого розвитку в окремо взятому «екосистемному масштабі», коли будуть гармонійно поєднуватися адаптуюча і адаптивна види діяльності – має привести до співрозвитку природи і суспільства. Таким чином, з його слів, концепцію сталого розвитку спрощено можна представити як: екологія+економіка+соціальна сфера. [25]

Таким чином, в цілому можна сказати, що передумовою до становлення сталих публічних закупівель були зусилля держав на досягнення їхніх цілей сталого розвитку.

З рештою, це призвело до серйозних змін в ЄС у 2014-му році. Було здійснено реформу публічних закупівель, коли були ухвалені нові Директиви 2014/24/ЄС та 2014/25/ЄС, в основу яких було покладено ідею досягнення цілей стратегії Європа-2020. З цього моменту Єврокомісія почала розробляти

спеціальні керівництва для замовників, в яких вказувалася необхідність використання екологічних вимог та критеріїв для оцінки пропозицій учасників.

Саме з того часу частка сталих публічних закупівель почала стрімко збільшуватися, а наразі у ЄС такі закупівлі є невід'ємною частиною нового Зеленого курсу, відповідно до якого Європа повинна стати кліматично нейтральною до 2050 року.

В Україні ж перші передумови до розвитку сталих публічних закупівель почали з'являтися ще з початку ХХІ сторіччя однак широкого розповсюдження в Україні дана ініціатива почала набувати лише з початку 2020-х років.

Ще з 2000-х років Україна брала участь у багатьох міжнародних конференціях спрямованих на забезпечення сталого розвитку держав, однією з таких конференцій була 5-а Всеєвропейська конференція Міністрів охорони навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи», що відбулася 2003 р. в Києві. Тоді ж Кабінетом Міністрів України було прийнято ухвалу за кордоном на рік раніше Комплексну програму реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку [28].

Згідно з цією постановою були сформовані певні цілі сталого розвитку України до 2015 року, до яких зокрема відносилося: зменшення частки населення, доходи яких становлять менше 1\$ на день вдвічі; зменшення частки населення яке не мало доступу до питної води вдвічі, створення фондів боротьби з безробіттям, здійснення заходів що запобігають вирубці лісів, забруднення водойм; сприяння зниженню смертності новонароджених та матерів; відновлення рибних ресурсів тощо.

Виконати поставлені цілі планувалося за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, за сприяння держав Європейського союзу. За кожною конкретною ціллю було закріплене відомство (міністерство), яке безпосередньо відповідало за її виконання у вказані строки.

Фактично це був перший затверджений план сталого розвитку України, який був частково виконаний ще до втрати його чинності у 2011 році. У період з 2011 до 2015 року, як такого плану сталого розвитку не існувало, однак даний

період можна було охарактеризувати як дуже складний для України як в політичному (в тому числі геополітичному), так і в економічному плані.

З 2015 року був введений в дію новий план сталого розвитку України [29]. Цілі які ставилися тут були більш вимогливими і складними для виконання. Частково даний план був виконаний, ознайомитися з показниками його виконання протягом 2015-2020 рр. можна буде за посиланням у використаних джерелах [30].

Тим не менше до початку 2020-х років зелені закупівлі не фігурували у законодавстві. Справді великим проривом у даному напрямку можна вважати прийняття редакції закону «Про публічні закупівлі» від 19.04.2020 р.

Дана редакція закону була необхідною у рамках виконання Україною своїх зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію з ЄС, а також в межах Директиви ЄС 2014/24/ЄС.

Саме ця редакція закону надала можливостей для розвитку сталих публічних закупівель в Україні, а зокрема, було введено таке поняття як «вартість життєвого циклу» предмета закупівлі (замовник визначаючи вартість предмета закупівлі може враховувати не лише його первісну вартість, але й орієнтовні витрати на його використання, детальніше про це буде наведена інформація в розділі 2 даної роботи).

Також саме цією редакцією Закону було спрощено можливість застосування нецінових критеріїв при оцінці пропозицій (до яких зокрема можна віднести екологічність виробництва предмета закупівлі (з яких матеріалів він виготовлений) та який вплив на навколишнє середовище буде здійснювати даний предмет закупівлі (спрощений приклад застосування такого критерію при розробці тендерної документації – встановлення вимоги що об'єм викидів вуглекислого газу предмету закупівлі (в даному прикладі нехай буде автомобіль) не повинен перевищувати певну межу, як наслідок – даний автомобіль повинен бути з дизельним або електродвигуном, але не бензиновим).

В той же час, даною редакцією Закону визначається, що застосування «зелених критеріїв» оцінки є добровільним, а не примусовим, що в цілому підходить для перехідного періоду. В майбутньому ж, швидше за все ці критерії стануть обов'язковими так як це вже відбулося в Європі (ст.69 Директиви ЄС 2014/24 - замовник зобов'язаний відхилити пропозицію, якщо виявиться, що ціна є низькою внаслідок недотримання учасником зобов'язань у сфері охорони навколишнього середовища згідно з національним чи міжнародним законодавством) [31].

Таким чином можна сказати, що у сфері сталих публічних закупівель Україна керується міжнародним досвідом і до нас такі закупівлі прийшли з-за кордону. Хоч дана тема і є відносно новою для нашої держави, однак в даному напрямку вже відбулися серйозні зміни і ця сфера продовжує розвиватися і далі.

Зокрема, на заміну Стратегії сталого розвитку Україна-2020, було прийнято цілі сталого розвитку України до 2030-го року [32], а також – продовжується співпраця з закордонними фахівцями в даному напрямку.

Підсумовуючи вищенаведене, можна сказати, що сталі публічні закупівлі мають прямо відношення до сталого розвитку держави, адже зобов'язані забезпечувати не лише розвиток держави, але й певні суспільні інтереси.

Щодо визначення сталих публічних закупівель, то Європейська комісія визначає такі закупівлі як процес, під час якого замовники придбавають товари, роботи та послуги, які несуть обмежений вплив на навколишнє середовище у порівнянні з іншими товарами, роботами/послугами того ж призначення. [23]

При цьому, в той час як публічні закупівлі являють собою процес придбання товарів, робіт та послуг державою, а для підвищення ефективності використання коштів замовник намагається придбати товар належної якості за малу ціну – в сталих публічних закупівлях з'являються «невартісні фактори».

Щодо визначень таких закупівель в науковій літературі, то різні автори трактують це поняття по різному, але всі визначення схожі між собою. Варто навести визначення, яке надає Г.В. Сиротюк. Вона зазначає, що сталі публічні

закупівлі – це ефективні закупівлі товарів, робіт та послуг з поліпшеними екологічними характеристиками та з врахуванням повної вартості їх життєвого циклу. Це сучасний європейський підхід до здійснення закупівель, який включає: зелені публічні закупівлі; застосування нецінових критеріїв оцінки пропозицій учасників закупівель; оцінку товару за вартістю «життєвого циклу».

[22]

Розглянемо детальніше, що саме, на нашу думку, хотіла зазначити Г.В. Сиротюк [33]:

- Зелені публічні закупівлі — сталими можна назвати такі закупівлі, предмети яких мають поліпшені екологічні показники, тобто дозволяють знизити вплив на довкілля у порівнянні зі їх аналогами;
- Нецінові критерії оцінки — це підхід до оцінки предметів закупівлі, за яким передбачається застосування інших критеріїв оцінки окрім ціни, які можуть суттєво вплинути на вибір переможця закупівлі. Такими критеріями можуть бути: строки постачання (виконання), термін дії гарантії, умови оплати, наявність досвіду та кваліфікованих працівників у постачальника, експлуатаційні витрати тощо. Кожен з таких критеріїв повинен мати числове вираження, яке можна назвати питомою вагою такого критерію, який в подальшому буде використовуватися для розрахунку приведеної ціни (детальніше у наступних розділах даної роботи);
- оцінки предмету закупівлі за вартістю життєвого циклу — розрахунок сукупної вартості предмета закупівлями разом із усіма суттєвими (на розсуд замовника) витратами, які будуть понесені під час використання предмету закупівлі. До таких витрат можуть включатися такі витрати як: витрати енергоносіїв, витрати на обслуговування (встановлення, демонтаж, ремонт тощо).

З огляду на вищезазначену інформацію, сталі публічні закупівлі можна вважати одним із різновидів публічних закупівель. Це трохи вужче поняття, яке охоплює лише частину публічних закупівель. Цілі сталих публічних закупівель

також дещо відрізняються від «класичних» цілей, і спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку держави.

Для наочності відобразимо спільні та відмінні риси цих видів закупівель у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Спільні та відмінні риси «класичних» та сталих публічних закупівель

№ з/п	«Класичні» публічні закупівлі	Сталі публічні закупівлі
Спільні риси		
1	Однакові сторони закупівлі - замовник та постачальник(учасник/переможець)	
2	Сприяє та має на меті дотримання добросовісної конкуренції	
3	Сприяє забезпеченню державних та муніципальних потреб	
4	Однакові етапи проведення закупівлі (оголошення, подання пропозицій тощо)	
Відмінні риси		
1	Сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів зараз	Сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів в довгостроковому періоді
2	Може застосовуватися будь-яка процедура закупівлі	Можна застосовувати будь-яку процедуру, але краще уникати інших процедур окрім відкритих торгів та спрощених закупівель щоб не стикатися з правовими перепонами
3	Лише один критерій – ціна, перемагає учасник з найнижчою запропонованою ціною	Можуть застосовуватися нецінові критерії оцінки, переможцем може стати учасник з дорожчою пропозицією, але меншою приведеною ціною/вартістю життєвого циклу
4	Не призвані зменшувати негативний вплив людства на навколишнє середовище	У більшості випадків сприяють зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище

Джерело: власна розробка автора.

1.3 Сталі публічні закупівлі як об'єкт бухгалтерського обліку та контролю.

Розглянувши економічну сутність сталих закупівель необхідно надати їм характеристику як об'єкту бухгалтерського обліку.

Дане питання є актуальним сьогодні, у зв'язку з поступовою Євроінтеграцією України, а також зі збільшенням обсягів публічних закупівель протягом останніх років (як зазначалося у вступі – інфографіка про обсяги та кількість закупівель наведена в додатку Б [53]), що в свою чергу вимагає того, що в державних установах повинні прийматися виважені управлінські рішення

про закупівлю різноманітних товарів, робіт чи послуг. З таблиць наведених у Додатку Б можна спостерігати, що хоч кількість проведених закупівель в Україні поступово скорочується – проте збільшується очікувана вартість таких закупівель. Це потенційно свідчить про те, що протягом останніх років значно покращилася організація публічних закупівель – замовники стали краще планувати свої потреби і не «розбивали» закупівлі на частини. Тим не менше, також можна спостерігати і за скороченням кількості та очікуваної вартості проведених сталих публічних закупівель, що не є гарним показником, однак частково це можна пояснити активною фазою бойових дій, що звісно ж вимагає перенаправляти і так обмежені фінансові ресурси на інші, більш необхідні для держави цілі (видатки на армію та на підтримку економіки) аніж забезпечення сталого розвитку. Таким чином, особливо важливо поступово впроваджувати сталі публічні закупівлі зараз, в умовах обмежених фінансових ресурсів, коли необхідно досягти максимально можливої раціоналізації витрачання грошових коштів. Навіть за умов обмеженості ресурсів – сталі публічні закупівлі можуть дозволити підвищити економію грошових коштів в довгостроковому періоді (наприклад, шляхом придбання більш якісної продукції з довшим терміном експлуатації тощо). Також не варто забувати і про екологічний аспект сталих закупівель, який також повинен забезпечуватися, а рішення про застосування сталих закупівель можна вважати важливим управлінським рішенням.

Як відомо, саме система бухгалтерського обліку є основним джерелом інформації для прийняття будь-яких управлінських рішень, не винятком є і сфера закупівель.

Питання сутності публічних закупівель, а отже і сталих закупівель, як об'єкта бухгалтерського обліку доволі складне і не врегульоване законодавчо, а суперечки між науковцями з цього приводу тривають і досі. Також варто зазначити, що цим питанням взагалі займалася не така велика кількість наукових діячів.

Зокрема, до числа таких науковців, які вивчали закупівлі з точки зору бухгалтерського обліку можна віднести лише Ловинську Л.Г, Тополенко Н.М., Грицишена Д.О., Чижевську Л.В та Псьоту В.О.

Так Тополенко Н.М. у своїй науковій статті одна з перших написала наступне: «предмети публічних закупівель є об'єктами бухгалтерського обліку в бюджетних установах, які повинні пройти всі його стадії» [7]. Також вона зазначає, що на її думку, в законодавстві не приділено належної уваги питанню обліку товарів та послуг придбаних шляхом проведення публічних закупівель.

Особливу увагу тут необхідно звернути на інтерпретацію її слів. Так, вона вважає що не самі публічні закупівлі є об'єктом бухгалтерського обліку, а саме предмети закупівлі, тобто товари, роботи чи послуги, що придбаваються шляхом проведення публічних закупівель.

Тим не менше, тут, на нашу думку, не враховано, що планування закупівель здійснюється управлінським персоналом саме на підставі даних бухгалтерського обліку, однак справді вірно, що в законодавстві не врегульовані питання обліку придбаних під час закупівель товарів, робіт чи послуг.

Навіть з урахуванням того, що для державного сектору розроблені Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі (далі – НП(с)БОДС) – в них не фігурують закупівлі як об'єкт бухгалтерського обліку. Про це у своїй кандидатській дисертації писала і Псьота В.О. [8]

На даному етапі необхідно звернутися до методології наукових досліджень. Згідно з нею, об'єкти дослідження можна умовно поділити на прості та складні, а відмінність між ними заключається виключно в кількості елементів та взаємозв'язках між ними [9].

В бухгалтерському обліку вже наявний досвід виокремлення складних елементів дослідження. Така практика належить праці Чижевської Л.В. та Зелениної О.О., які довели обґрунтованість того, що позиковий капітал є складним об'єктом бухгалтерського обліку. Так, вони зазначали, що об'єкти

бухгалтерського обліку можна поділити на прості та складні (інтегровані) [10]. Саме цю концепцію при своїх дослідженнях і використала Псьота В.О. [8] аргументувавши в своєму дослідженні, що публічні закупівлі є інтегрованим об'єктом бухгалтерського обліку.

Вважаючи даний підхід вірним, хочу зазначити, що на нашу думку, публічні закупівлі справді є інтегрованим об'єктом бухгалтерського обліку у зв'язку з тим, що більша частина роботи пов'язаної з оголошенням публічної закупівлі (або ж участі у публічній закупівлі), тобто робота над тендерними документаціями та тендерними пропозиціями, а також у зв'язку з тим, що обліком самих предметів закупівлі займаються працівники бухгалтерської служби (підготовкою документи в деяких установах займаються працівники окремого відділу установи/підприємства, але все одно в своїй діяльності вони спираються в першу чергу на дані саме бухгалтерського обліку).

Як доказ твердження того, що публічні закупівлі є інтегрованим об'єктом бухгалтерського обліку, хочу зазначити, що групами об'єктів бухгалтерського обліку в цілому вважаються:

- господарські засоби (активи);
- джерела господарських засобів (пасиви);
- господарські процеси.

При цьому варто окремо розглянути саме господарські процеси, як об'єкти бухгалтерського обліку.

До господарських процесів відносять:

- Процес купівлі (постачання);
- Процес виробництва;
- Процес продажу (реалізації).

Скориставшись методом дедукції, можна сказати, що з вищенаведеного виходить, що однією з груп об'єктів бухгалтерського обліку є всі господарські процеси підприємства. В свою чергу, варто зазначити, що господарські процеси складаються з господарських операцій.

Господарські операції – це дія або подія, яка викликає зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства. [11]

Додамо, що господарська операція повинна мати юридичне підтвердження відповідно до методу документування. Адже саме документування господарських операцій надає юридичної сили даним бухгалтерського обліку. [12]

З цього виходить, що документація – є невід'ємною частиною господарської операції, а отже документація є одним з об'єктів бухгалтерського обліку. В свою чергу врахувавши, що публічна закупівля складається в основному з підготовки тендерної документації (для замовника) та тендерних пропозицій (для учасника), а також з аналізу (зокрема пропозицій, виконання договору тощо), контролю (за виконанням договорів, за цільовим використанням коштів) та обліку предметів закупівель, то виходить, що публічні закупівлі є об'єктом як бухгалтерського обліку, так і аналізу та контролю.

Те ж саме можна сказати і про сталі закупівлі, як про різновид публічних закупівель. Хоча, з урахуванням того, що в сталих закупівлях повинна досягатися краща енергоефективність, або ефективність використання фінансових ресурсів, а також враховуючи застосування нецінових методик оцінки предмету закупівель, то можна сказати, що сталі публічні закупівлі навіть ще більш тісно пов'язані з бухгалтерським обліком.

Це можна пояснити тим, що на практиці всі сталі закупівлі повинні бути аргументовані. До такої аргументації належать як просто аргументація про необхідність проведення закупівлі у відповідності до складеного річного плану закупівель, так і аргументація застосування конкретних нецінових показників, якщо такі застосовувалися. В останньому випадку, необхідно чітко розраховувати питому вагу нецінових критеріїв при розрахунку приведеної ціни для різних значень таких критеріїв, щоб не було питань з точки зору контролюючих органів. Для цього, на нашу думку, ще перед проведенням закупівлі необхідно розрахувати орієнтовний показник економії коштів, який буде досягатися при застосуванні того чи іншого нецінового критерію оцінки.

Аналізуючи законодавство у сфері бухгалтерського обліку та у сфері публічних закупівель і виявивши ряд недоліків було зроблено висновок, що необхідно починати справді інтегрувати публічні закупівлі до системи бухгалтерського обліку саме на сфері законодавства. Зробити це можна в першу чергу завдяки внесенню доволі незначних, але суттєвих змін в законодавство.

Зокрема, під час аналізу було виявлено відсутність визначення на законодавчому рівні суб'єктів та об'єктів бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим пропонується внести зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а саме зміни до частини першої статті 1:

- Бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про об'єкти бухгалтерського обліку в межах діяльності суб'єктів бухгалтерського обліку зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень;
- Об'єкт бухгалтерського обліку – господарські засоби, джерела їх формування та господарські процеси суб'єкта бухгалтерського обліку;
- Суб'єкт бухгалтерського обліку – це суб'єкт господарювання (підприємство, установа, особа).

Передбачаючи шквал критики у зв'язку з тим, що більшість науковців можуть сприйняти недоцільність внесення таких змін в законодавство, хочу одразу зазначити, що дані зміни не призведуть до суттєвих змін в самому бухгалтерському обліку, однак дозволять науковим діячам в подальшому спиратися саме на ці визначені терміни для розробки своїх подальших ідей щодо вдосконалення бухгалтерського обліку.

Як приклад, при такому викладенні закону, під його дію буде підпадати більше об'єктів. Зокрема, при розробці тендерної документації та тендерних пропозицій учасники закупівель будуть зобов'язані спиратися не лише на принципи публічних закупівель, а й на принципи бухгалтерського обліку, так як публічні закупівлі будуть вважатися одним з об'єктів бухгалтерського обліку на всіх етапах проведення даної закупівлі. Де-факто, так зараз і відбуваються публічні закупівлі, однак на законодавчому рівні це не закріплено.

З іншого боку, розуміючи що дані зміни можуть призвести виключно до перевантаження законодавства зайвою термінологією – варто провести відкриту дискусію з цього приводу. Як альтернативний варіант, можна закріпити визначення, наведені мною вище виключно в науковій літературі для цілей наукових досліджень.

Серед інших змін які можна прийняти для інтеграції публічних закупівель як об'єктів обліку – можна було б розглянути можливість внесення змін до Єдиного закупівельного словника, а саме – розглянути можливість доведення класифікації ЄЗС до плану рахунків бухгалтерського обліку (розробити обов'язковий аналітичний план рахунків для обліку предметів закупівель), що в теорії дозволить як полегшити ведення обліку на державних підприємствах, так і краще контролювати напрями використання придбаних під час публічних закупівель товарів, робіт та послуг, однак наразі дана можливість є більше суто теоретичною і для її повної розробки необхідно проводити більш детальніше дослідження окремо за даним напрямком. Однак, варто зазначити, що Єдиний закупівельний словник є затвердженим на рівні всього Євросоюзу і реально розглядати можливість внесення до нього змін можна буде виключно у разі, якщо весь Європейський союз буде використовувати єдиний міжнародний план рахунків, що представляється неможливим. З урахуванням цього в межах України буде доцільніше використати ідею Псьоти В.О. – використовувати аналітичний план рахунків який з урахуванням ЄЗС, хоч такі аналітичні рахунки і будуть доволі великими.

Перейдемо до контролю сталих публічних закупівель. При цьому варто зазначити, що основні аспекти контролю таких закупівель, являються тими ж, що в звичайних закупівель і такий інструментарій контролю є чітко визначеним у законодавстві, відрізняються лише окремі аспекти такого контролю.

Серед основних нормативно-правових актів, які регулюють контроль у сфері сталих публічних закупівель варто зазначити наступні:

- Закон України «Про публічні закупівлі»;
- Закон України «Про антимонопольний комітет»;

- Закон України «Про захист економічної конкуренції»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про ефективне використання бюджетних коштів»;
- Директиви 2014/24/ЄС та інші міжнародні документи.

У ЗУ «Про публічні закупівлі» визначений вичерпний перелік органів, які здійснюють контроль публічних закупівель. До них зокрема належать: Міністерство економіки України, Антимонопольний комітет України, Рахункова палата України, Державна Казначейська служба України, Державна Аудиторська служба України. Схематично перелік цих органів представлено на рисунку 1.4. Діяльність кожного з них регламентується даним або окремим законом.

Статтею 7 закону передбачається невтручання контролюючих органів у саму процедуру закупівлі – тобто можна сказати, що виключений вплив на Замовників з боку контролюючих органів у разі настання таких випадків, що контролюючий орган через корупцію буде вимагати від замовників відхилити пропозиції окремих учасників закупівлі тощо.

Також передбачено громадський контроль, контроль з боку банківських установ та з боку правоохоронних органів – він здійснюється шляхом того, що вся інформація про публічні закупівлі є публічною і до неї мають доступ навіть звичайні громадяни (звісно окрім окремих випадків, у разі якщо предметом закупівлі є те, що може представляти державну таємницю тощо).

Тобто в цілому можна сказати, що можливість контролю публічних закупівель доступна фактично всім органам, юридичним та фізичним особам, які бажають цим займатися (але не у всіх з них є конкретні повноваження – так, наприклад, якщо фізична особа помітила порушення у процедурі проведення публічних закупівель, то вона має повідомити про це Антимонопольному комітету, який в свою чергу вже порушить офіційну справу).

Детальніше розглянемо повноваження контролюючих органів[13]:

- Міністерство економіки – розробляє та затверджує нормативно-правові акти, які є необхідними для забезпечення контролю у даній сфері, а

також щорічно подає звіт про результати такого контролю (аналіз системи публічних закупівель, узагальнена інформація про кількість порушень тощо).

- Антимонопольний комітет України є одним з основних органів, що здійснює контроль у сфері публічних закупівель. Здійснюється контроль шляхом прийняття скарг від учасників закупівель (а також і Замовників), інших юридичних чи фізичних осіб. Антимонопольний комітет є органом оскарження, після отримання скарги вони її розглядають і, якщо справді є ознаки порушення проведення процедури закупівлі – розпочинається фактична перевірка. При цьому, на час перевірки процедура закупівлі призупиняється. [14]

- Рахункова палата України здійснює контроль за виконанням державних замовлень, ефективністю використання бюджетних коштів, дотриманням процедур закупівель та їх прозорості, про що подає звіт до Верховної Ради України. Такі перевірки проводяться за окремим напрямком використання бюджетних коштів шляхом вибіркової перевірки. [15]

Рис. 1.4. Контролюючі органи у сфері публічних закупівель

Джерело: власна розробка на основі [13]

- Державна казначейська служби України – один з найефективніших органів у даній сфері оскільки у відповідності до постанови КМУ «Про затвердження положення про Державну казначейську службу України» він дає можливість виявити порушення ще на момент укладання договору, адже в обов'язковому порядку здійснює перевірку тендерної документації та тендерних пропозицій до моменту оплати. Також Державна казначейська служба України може відмовити у здійсненні такої проплати якщо окремі необхідні документи відсутні, або не відповідають вимогам, а також у разі отримання повідомлень про оскарження результатів процедури закупівлі. [16]

- Державна аудиторська служба України (центральный орган виконавчої влади) займається державним фінансовим контролем. У сфері закупівель здійснює перевірку та моніторинг закупівель, зокрема законодавчо визначений вичерпний перелік підстав для проведення моніторингу (таблиця 1.1). [17]

- Банківські установи здійснюють перевірку наявності звіту про результати проведення закупівлі і можуть відмовити у проведенні проплати у разі його відсутності.

Також до системи контролю у сфері публічних закупівель варто додати Закон України «Про запобігання корупції». [18] В ньому зазначено, що великі державні установи (які здійснюють закупівлі на суми понад 20 млн. грн. зобов'язані створювати антикорупційний комітет, розробляти та звітуватися за антикорупційною програмою. Цим же Законом визначені основні вимоги до антикорупційних програм та відповідальність за недотримання норм даного закону.

Таблиця 1.2.

*Підстави для проведення перевірок у сфері публічних закупівель
Державною аудиторською службою України*

<i>№ з/п</i>	<i>Підстава</i>	<i>Джерело інформації</i>
1	Укладання договору до завершення процедури закупівлі	Поточний моніторинг системи Prozorro, скарги учасників закупівлі чи інших осіб
2	Укладання договору без проведення закупівлі	Поточний моніторинг системи Prozorro, скарги учасників закупівлі чи інших осіб
3	Внесення суттєвих змін до договору без оголошення нової закупівлі (укладання додаткової угоди)	Поточний моніторинг системи Prozorro
4	Виявлено поділ предмету закупівлі на частини для уникнення проведення процедури закупівлі	Поточний моніторинг системи Prozorro, скарги учасників закупівлі чи інших осіб
5	Доручення від вищих органів щодо необхідності проведення перевірки	Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, Міністерство економіки
6	Виявлення помилок при проведенні попередніх перевірок	Вищий орган державного фінансового контролю
7	Отримання скарг від правоохоронних органів чи населення	Громадяни, громадські організації, правоохоронні органи

Джерело: власна розробка на основі [19].

Щодо окремих нюансів контролю сталих публічних закупівель, то сюди варто віднести більш прискіпливе ставлення до тендерної документації з боку контролюючих органів.

Зазвичай, учасники закупівель користуються прогалинами в законодавстві і оскаржують тендерну документацію в частині використання нецінових критеріїв (більш детально в параграфі 3.1. даної роботи), що в цілому є негативним показником, адже показує недосконалість законодавства в даній сфері, а також створює зайві перепони на шляху до впровадження сталих закупівель в Україні.

Іншим нюансом, який стосується контролю власне сталих публічних закупівель є той факт, що їх дуже важко знайти для перегляду звичайним громадянам, що частково можна розглядати як порушення правила публічності та прозорості закупівель. На нашу думку сталі закупівлі потребують більшого висвітлення та контролю, адже є відносно новими для даної держави. Задля забезпечення цього, було б доцільно додати критерій пошуку закупівель в

системі «Prozorro» (та інших електронних майданчиках на яких проводяться закупівлі) під назвою «закупівлі із застосуванням нецінових критеріїв» тощо.

Що ж стосується відповідальності за правопорушення у сфері закупівель, то така відповідальність передбачена[68]:

- ЗУ «Про публічні закупівлі»[1];
- окремими статтями Кримінального Кодексу[69];
- окремими статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення[70].

Передбачається відповідальність за такі правопорушення як:

- службова недбалість;
- підробка документації;
- зловживання посадою;
- нецільове використання бюджетних коштів та/або їх привласнення;
- перешкоджання діяльності контролюючих органів;
- порушення законодавства сфері закупівель та фінансових питань (адміністративна відповідальність).

Серед видів відповідальності, то передбачена адміністративна відповідальність (штрафі санкції, переважно до уповноважених осіб) та кримінальна (штраф, громадські роботи, обмеження волі чи її позбавленням на строк до 3-6 років). В окремих випадках законодавством передбачено позбавлення права обіймати певні посади, однак у сфері закупівель такий варіант покарання зазвичай не застосовується. Окрім того, якщо переглядати практики винесення подібних рішень, то всі кримінальні санкції застосовуються здебільшого до керівника закладу, а не до уповноваженої особи, що, на нашу думку є суттєвим недоліком, адже уповноважені особи можуть зловживати своїм становищем без відому керівництва.

Таким чином можна говорити про недостатність рівня відповідальності за порушення працівників, задіяних у сфері закупівель. На нашу думку, норми законів повинні застосовуватися до всіх винних осіб і в першу чергу до

уповноважених осіб в сфері закупівель, як таких, що безпосередньо працюють в даній сфері.

Серед напрацювань наукових діячів у частині контролю закупівель, які аналізували наявні проблеми даного напрямку, то варто виділити спільну статтю Лаговської О.А., Легенчука С.Ф. та Свірко С.В., які аналізували переваги та недоліки системи електронних закупівель в Україні. Зокрема, вони виявили цілу низку проблем на всіх етапах проведення закупівлі, в першу чергу пов'язаних з корупцією, серед яких можна виокремити: неможливість повного контролю закупівель через відсутність достатньої кількості обізнаних в даній сфері аудиторів; можливості укладання договорів без розкриття більшої частини інформації або ж укладання двох, трьох та більше додаткових угод для «відмивання» грошей; свідоме завищення ціни закупівлі з обох сторін з ціною отримання приватної вигоди; недостатнє розкриття інформації про технічні характеристики предметів закупівлі в договорі та в цілому недостатню відповідальність за порушення законодавства у даній сфері. При цьому варто вказати також і те, що їх стаття вийшла в друк ще у 2021 році і з тієї пори було проведено декілька реформ у сфері закупівель які частково вирішили ті проблеми, які були порушені в статті однак ліквідація тендерних комітетів на даний момент призвела до загострення проблеми з відповідальністю осіб задіяних у публічних закупівлях.

Серед інших наукових робіт, то можна також згадати, що Заєць Н.А. у своїй кандидатській дисертації досліджувала проблеми аналізу та контролю публічних закупівель. У своїй роботі вона зазначала, що необхідно враховувати інші показники для оцінки ефективності закупівель, аніж вартісний (зокрема наголошувала, що необхідно аналізувати якість отриманих товарів, робіт чи послуг), що наразі передбачено шляхом застосування нецінових критеріїв оцінки.

Серед закордонних заходів щодо контролю у сфері закупівель – можна розглянути досвід США та Великобританії. В цих державах існує окремий орган, який проводить всі державні закупівлі – формує річний план закупівель

для усієї держави на підставі даних окремих установ і проводить усі торги. Окрім цього вся інформація про планування закупівель розміщується на електронних ресурсах для публічного доступу. Можна було б сказати, що така система сприяла б корупції, адже фактично уся влада в даній сфері належить виключно одному органу, але насправді в даних країнах реалізована специфічна система протидії корупції. Вона полягає в тому, що окрім кримінальної відповідальності за вчинені правопорушення передбачається ще й соціальна та адміністративна – особи які вчинили правопорушення з боку постачальників вносяться до так званих «блек-листів» і в подальшому не можуть брати участь у закупівлях, а порушники з боку замовників – позбавляються права займати посади, які пов'язані зі сферою закупівель взагалі. Варто вказати, що така система здебільшого вже була реалізована в Україні.

Можна взяти до уваги також і досвід регулювання закупівель в Японії – в них обмежений доступ нерезидентів до публічних закупівель для захисту вітчизняних виробників, однак на українській практиці, особливо з урахуванням інтеграції з Євросоюзом таку систему можна ввести виключно для окремих критичних для діяльності держави сфер (наприклад агросфера, оборонні закупівлі тощо).

В цілому ж можна сказати, що система державного контролю у сфері публічних закупівель працює досить добре, законодавство в цілому відповідає вимогам, які ставляться до контролю публічних закупівель, хоча й є певні недоліки які ще належить подолати. З боку зовнішнього державного контролю наявні та закріплені на законодавчому рівні процедури перевірок різних видів для виявлення та запобігання правопорушень у сфері публічних закупівель, які можна застосовувати і до сталих закупівель зокрема.

Передбачена законом відповідальність за порушення в сфері закупівель є гарним регулятором для запобігання порушень в даній сфері, хоча, на нашу думку, таку відповідальність варто посилити (зокрема шляхом позбавлення права обіймати посади уповноваженим особам за вчинені правопорушення).

Про систему «внутрішнього» контролю закупівель більше інформації буде наведено у розділі 2 даної роботи, однак в цілому варто зазначити, що тут ще є над чим працювати. Це пов'язано насамперед з тим, що участь в закупівлях є доволі складним процесом, який вимагає великої бази знань, вмінь та навичок працівників. В свою чергу, ці знання, вміння та навички працівники отримують шляхом методу «проб та помилок», адже при наданні вищої освіти у більшості закладів вищої освіти дана дисципліна є вибірковою.

1.4. Розвиток сталих публічних закупівель в Україні.

Даний параграф є більше довідковим. Для наповнення його необхідною інформацією варто дослідити не стільки міжнародний досвід проведення публічних закупівель в цілому, а дати відповідь на запитання "Що саме Україна вже використала та що ще може почерпнути з міжнародного досвіду?".

Для початку коротко наведемо інформацію про те, як розвивалася сфера публічних закупівель в Україні. [20]

Вперше закупівлі як такі з'явилися у 1988 році, тоді вони називалися «державні замовлення». Дане поняття застосовував Держплан СРСР при розробці проекту народногосподарського плану. Пов'язано це було з тим, що в межах усього СРСР вже не можна було належним чином збалансувати плани виробництва через те, що в якихось регіонах було більше ресурсів, а в якихось недостатньо і останні не можна було забезпечити в достатньому обсязі. У зв'язку з цим і з'явилися державні замовлення, а система народногосподарства почала свій шлях децентралізації. Усю продукцію, яка виготовлялася понад обсяги державного замовлення на підприємстві дозволялося реалізовувати на ринку самостійно.

Така система існувала майже до кінця 1991 року і вже при незалежній Україні дану систему почали реформувати, у зв'язку з тим, що державні замовлення більше не могли слугувати опорою державного регулювання і стали просто закупівлями для задоволення потреб бюджетних установ, які не могли

бути забезпечені напряму державою. В тому ж 1991 році було прийнято Положення про Мінекономіки України, в якому було зазначено, що одним з головних завдань Міністерства є формування єдиного державного замовлення та його забезпечення (або напряму необхідними ресурсами, або шляхом надання коштів для їх закупівлі).

З 1993 року було прийнято ряд декретів та постанов Кабінетом Міністрів України і потроху почалася реформація системи до її сучасного вигляду, хоча попереду ще було чимало роботи. Так, Декретами КМУ затверджувалися обсяги замовлень та обсяги їх фінансування, а державні установи в межах наданих їх коштів обирали виконавця самостійно напряму шляхом заключення договору. Варто зазначити, що замість економії державних коштів це сприяло корупції в окремих сферах, адже належним чином не розкривалася інформація про ціни закупівель, шляхи їх постачання тощо, відповідно закупівлі було важче контролювати.

Однією з відправних точок у сфері публічних закупівель стало прийняття Положення «Про порядок організації та проведення міжнародних тендерів в Україні», однак іншою постановою від 1996 року дана була де-факто заблокованою, адже новою постановою заборонялося придбавати товари, роботи чи послуги у нерезидентів України без наявності особливого розпорядження Прем'єр-міністра України.

У 1995 році вперше було визначено, що закупівлі мають проводитися на конкурсній основі (переможець більше не визначався особисто замовником) для закупівель вартістю понад 10 тис. грн., також було передбачено відповідальність постачальників за невиконання умов укладених контрактів (договорів). Продовженням даної реформи стало прийняття Угоди про державні закупівлі у рамках Світової Організації Торгівлі та прийняття ряду постанов КМУ у 1997-1998 рр. Зокрема, в законодавстві вперше була визначена необхідність створення єдиної системи закупівель та розроблену перші загальні процедури проведення закупівель (до речі саме в цих постановах і почало превалювати поняття «державних закупівель» на заміну «державному

замовленню». Однак, як вірно зазначає в своїй науковій статті Здирко Н.Г., на той час майже ніхто не дотримувався даних вимог щодо процедур закупівель.

Минаючи ще ряд введених в дію у 1999-2000 рр. постанов КМУ варто зосередити увагу на Законі України «Про закупівлю товарів, робіт та послуг за державні кошти» у редакції від 2005 року – саме в цьому законі вперше було зазначено контролюючий орган у сфері закупівель, а саме Тендерну палату України. Це мало стати великим проривом у сфері державних закупівель, однак створення даного органу призвели здебільшого до монополізації – маючи фактично абсолютно владу в даній сфері, як у частині проведення закупівель, так і в частині подальшого оприлюднення інформації даний орган став корумпованим, дозволяв проводити торги одним установам, що мали сумнівний характер в їх доцільності і навпаки, забороняли проводити закупівлі іншим. Про це зокрема свого часу писав Олександр Шатковський.

Наступним етапом у даній сфері стала ліквідація Тендерної палати України, прийняття Закону України «Про здійснення державних закупівель» спочатку у 2010 році, а потім у новій редакції в 2014 році. Саме з останнього починається процес активної реформації системи державних закупівель і доведення даної системи до її сучасного вигляду. Нова редакція Закону була спричинена підписанням Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом в тому ж році, а у зв'язку з Указом Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»» та у зв'язку з використанням європейського досвіду в даній сфері у 2015 році на заміну даному закону було прийнято Закон України «Про публічні закупівлі», який діє і досі, хоч вже і зазнав великої кількості правок, основна з яких відбулася у 2016 році (що зрештою свідчить про те, що і досі продовжується робота з удосконалення системи публічних закупівель).

Саме з підписання Угоди про Асоціацію з ЄС починається інтегрування міжнародного досвіду проведення закупівель у вітчизняному законодавстві. Саме за прикладами країн Євросоюзу було розроблено електронну систему закупівель «Prozorro» і усі підприємства були вже зобов'язані використовувати її при проведенні закупівель. Висвітлення тендерних документів та

тендерних пропозицій на загальний огляд разом з проведенням аукціону в електронній формі сприяло зменшенню корупції при проведенні закупівель. Цьому сприяли і прийняття свого часу Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» та його подальші зміни внесені протягом 2014-2015 років та в 2023 році.

З європейського досвіду Україна перейняла основні моменти та принципи проведення закупівель, а саме:

- Необхідність забезпечення ефективності проведення закупівель;
- Економічність проведення таких закупівель (витрати на організацію та проведення закупівель мають бути мінімальними);
- Захист добросовісної конкуренції;
- Звітування про результати закупівель та, найголовніше – гласність під час усього процесу проведення закупівель;
- Екологізація сфери публічних закупівель.

В Європейському Союзі діє цілий ряд директив, який спрямований на забезпечення стандартизації процедур закупівель для усіх членів Союзу. Під час ознайомлення з даними документами у поєднанні з аналізом вітчизняного законодавства та періодичної літератури було виявлено, що в цілому європейські норми вже були імplementовані в українське законодавство в частині «класичних» публічних закупівель. Щодо сталих закупівель, то процес їх запровадження в Україні можна сказати розпочався з квітня 2020р., про що вже згадувалося в минулих параграфах даної роботи.

Хоча можна вважати, що однією з основних передумов розвитку сталих публічних закупівель була прийнята 25.09.2015р. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, відома як «Agenda 2030», яка мала на меті виведення всього світу на шлях до сталого розвитку. Проте основний етап розвитку сталих закупівель почався в 2019 році, коли було прийнято «Зелений курс Європейського Союзу», у відповідності до якого торгівельна політика ЄС мала сприяти поширенню зеленої торгівлі [33].

Згодом в Європейському союзі було опубліковано таке визначення сталих публічних закупівель — це процес, за допомогою якого органи державної влади прагнуть закупити товари, послуги та роботи зі зниженим впливом на навколишнє середовище протягом усього життєвого циклу порівняно з іншими товарами, послугами та роботами з тією ж основною функцією [35].

Тим не менше, будь-які законодавчі зміни є неможливими для їх реального запровадження без технічного забезпечення, а тому великим проривом у сфері сталих закупівель можна вважати запровадження системи автоматичного розрахунку приведеної ціни на електронних майданчиках закупівель, що суттєво допомогло у застосуванні нецінових критеріїв оцінки. Лише за останні три роки було проведено близько 3 тисяч закупівель із застосуванням нецінових критеріїв оцінки [33] і це лише ті закупівлі, які проводилося шляхом відкритих торгів чи спрощеної закупівлі. Хоча дане число є не таким великим у порівнянні з загальною кількістю закупівель в Україні, проте це означає, що такі закупівлі наявні і проводяться, хоч і в малій кількості.

Щодо інших змін, які стосувалися сфери закупівель, то варто згадати про відміну тендерних комітетів з 2022 року, та прийняття норми про уповноважених осіб закладів у сфері закупівель. При цьому в європейському законодавстві визначено чіткі вимоги до таких уповноважених осіб, а в Україні ж система оцінки знань, навичок та вмінь хоч і реалізована, але не дозволяє визначити кваліфікованість працівників за окремими напрямками, до яких зокрема належать і сталі закупівлі. Окрім того, як зазначав у своїй науковій статті Рошиян І.В. [21] ще одним суттєвим недоліком на сьогоднішній день є те, що уповноважена особа може залучати до розробки тендерної документації/пропозицій інших працівників, але інші працівники не будуть нести жодної відповідальності за допущені помилки.

Окремо варто зазначити, що в подальшому під час Євроінтеграції України окремі спірні питання закупівель (зокрема у випадках, коли замовником і постачальником будуть виступати резиденти різних країн) будуть вирішуватися Європейським судом, що передбачено Угодою про асоціацію. Це,

в свою чергу, означає, що необхідно буде навчати працівників саме європейському законодавству у даній сфері та вивчати саме закордонні судові практики. Однак це не стільки проблема, як необхідність, особливо з урахуванням того, що на момент вступу України до Європейського Союзу в наше законодавство вже мають бути імплементовані усі європейські норми.

В той же час, варто зазначити, що Україні необхідно стрімкими темпами поширювати застосування сталих закупівель, адже у відповідності до європейського законодавства замовник може відхилити пропозицію учасника, якщо предмет закупівлі не відповідає екологічним вимогам.

Таким чином можна підсумувати все вищенаведене і говорити про те, що в Україні проведено дуже багато реформ, особливо в період з 2014 по 2017 роки, коли було проведено велику реформу в сфері публічних закупівель, а згодом реформу 2020 року, яка була спрямована на гармонізацію законодавства з європейськими нормами та взяттям Україною курсу на сталий розвиток.

Фактично, можна сказати, що Україна використала весь суттєвий досвід країн Євросоюзу в частині класичних публічних закупівель і успішно його застосовує. Однак щодо сфери сталих закупівель, то Україна пройшла лише частину шляху, хоч наше законодавство вже уподібнене до європейських норм, проте досі залишаються певні недоліки, які можна подолати лише з часом шляхом практики. В майбутньому ж необхідно буде продовжити реформацію системи закупівель з урахуванням останніх змін в європейському законодавстві для приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародного.

Висновки до розділу 1

В даному розділі було розглянуто економічну сутність поняття публічних закупівель та сталих публічних закупівель зокрема. Було здійснено їх огляд, як з точки зору економіки, так і з точки зору бухгалтерського обліку та контролю.

Було проведено стислий аналіз законодавства та наукової літератури, а також періодичних фахових видань, в тому числі електронних. Під час порівняння законодавства та літератури було виявлено, що основна термінологія в сфері публічних закупівель є однакою, як в законодавстві, так і в літературі. Це пов'язано з тим, що, на нашу думку, при розробці законодавства також зверталися до цих напрацювань, а окремі науковці можливо брали пряму участь в обговоренні окремих норм законодавчих актів.

Тим не менше, при аналізі законодавства було виявлено ряд недоліків, які здебільшого стосуються власне сталих публічних закупівель, що не є дивним, враховуючи що Україна лише розпочинає свій шлях до широкого запровадження таких закупівель. Основним таким недоліком є відсутність офіційного визначення поняття сталих закупівель в законодавстві та висвітлення основних його принципів, що потенційно може гальмувати розвиток системи сталих закупівель в Україні.

Ще одним недоліком, який стосується публічних закупівель в цілому, як вже зазначалося в роботі, є недостатність відповідальності за вчинення правопорушень у сфері закупівель, більш детально це питання буде розкрито в наступному розділі роботи. Тим не менше, за результатами аналізу законодавства можна сказати, що дорадча група не несе відповідальності за свої дії, адже їх рішення є рекомендаційними. На нашу думку, в разі скликання такого органу має застосовуватися колективна відповідальність до всіх його членів.

Іншим недоліком є низька кількість проведення закупівель із застосуванням нецінових критеріїв, що, на нашу думку, пов'язано з недоліками законодавства, які дозволяють двояке трактування окремих його норм і

відлякують потенційних замовників застосовувати такі нецінові критерії оцінки.

Під час розгляду закупівель як об'єкту обліку було виявлено, що даний напрям є недостатньо дослідженим – фактично в даному напрямку проводили свою дослідницьку діяльність лише декілька науковців, що не дозволяє на даному етапі говорити про достатню дослідженість даної тематики через малу кількість наявної інформації.

Для цілей обліку, аналізу та контролю було запропоновано використовувати нові визначення понять «суб'єкт бухгалтерського обліку» та «об'єкт бухгалтерського обліку» та «бухгалтерський облік», для того, щоб можна було розглядати тендерну документацію закупівель як первинні документи – тобто об'єкти бухгалтерського обліку, а сам процес проведення закупівель вважати господарським процесом, який також відноситься до сфери бухгалтерського обліку і є складним (інтегрованим) об'єктом обліку.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ, ЇХ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ У ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1 Методичні аспекти організації сталих публічних закупівель (на прикладі Харківського національного університету радіоелектроніки).

Задля забезпечення гарного рівня організації сталих публічних закупівель, на нашу думку, необхідно виконати декілька етапів підготовки. Основними з поміж таких етапів можна вважати:

1. Визначення ключових цілей сталих закупівель;
2. формування відповідальної команди фахівців;
3. планування сталих закупівель;
4. забезпечення системи внутрішнього контролю.

Розглянемо детальніше кожен з таких етапів та як їх можна втілити.

Основною метою сталих публічних закупівель в державних закладах вищої освіти є ефективне використання фінансових ресурсів закладу в умовах забезпечення його сталого розвитку.

При цьому, сталі публічні закупівлі в таких закладах повинні виконувати основні принципи таких закупівель, тобто вони повинні бути екологічними, сприяти підвищенню соціальної відповідальності та бути економічно ефективними. Також повинно забезпечуватися і дотримання принципів публічних закупівель в цілому, тобто дотримання правил доброчесної конкуренції та забезпечення публічності.

При практичному застосуванні дотримання цих принципів можна вважати цілями сталих закупівель, а основними завданнями сталих закупівель можна вважати наступні:

- дотримання національного законодавства при проведенні закупівельного процесу;

- дотримання засад сталих закупівель, які передбачені міжнародним законодавством;
- забезпечення прозорості закупівель;
- забезпечення ефективності закупівельного процесу (мається на увазі, що витрати на організацію закупівель не повинні бути занадто великими);
- досягнення максимальної ефективності використання наявних фінансових ресурсів.

Звісно, цей перелік завдань, які ставляться до публічних закупівель не є вичерпним і кожен заклад може ставити ті цілі та завдання до сталих закупівель, які вважає необхідними.

Для забезпечення виконання вищенаведених цілей та завдань можна винести їх в окремий офіційний документ «закупівельну політику», або ж «політику сталих закупівель», так як це зробив Харківський національний університет радіоелектроніки (далі - ХНУРЕ) [36].

Політика сталих закупівель ХНУРЕ є яскравим прикладом успішного втілення першого етапу організації сталих закупівель в закладі. У цій політиці університет не лише зазначив основні цілі та завдання сталих закупівель, але і цілі, сприяння забезпечення яких повинна слугувати сама політика, до таких завдань заклад відносить [36]:

- забезпечення захисту навколишнього середовища при виробництві та споживанні товарів (робіт чи послуг) та забезпечення його відновлення;
- підтримку збереження природних екосистем та збалансованої системи природокористування;
- підтримку екологізації національної економіки;
- заохочування розвитку національної промисловості у напрямку виробництва товарів і послуг з поліпшеними екологічними характеристиками;
- просування публічно-приватних діалогів щодо сталого споживання та виробництва.

А до завдань сталих закупівель відносить також сприяння удосконаленню професійного рівня працівників, які є задіяними в закупівельному процесі;

моніторинг споживчого ринку; розміщення документів та інформації, на веб-сайті університету окрім інших офіційних ресурсів.

Серед іншої інформації в даній політиці варто виокремити що заклад у закупівлях обрав використання методу оцінки «життєвого циклу» предмету закупівлі і зазначає, що використання такого підходу дозволяє забезпечувати максимальну економічну ефективність шляхом врахування реальних та потенційних ризиків виробництва та споживання ресурсів, при цьому зосереджуючись на потребах захисту навколишнього середовища та сталого розвитку.

Також необхідно виокремити, що на думку закладу сталі публічні закупівлі приносять наступні переваги:

- сприяють підвищенню конкурентоспроможності;
- дозволяють більш ефективно використовувати ресурси;
- поліпшують стійкість екосистеми кампусу;
- збільшують частку екологічних товарів та послуг на ринку.

Враховуючи наявний приклад, можна сказати, що розробка власної політики сталих закупівель може стати гарним кроком до запровадження таких закупівель в закладі. Окрім того, офіційна публікація такої політики у вільний доступ також покаже соціальну та екологічну відповідальність цього закладу, що може підвищити його привабливість як для інвесторів, так і для потенційних студентів та працівників.

На нашу думку, в такій політиці повинна бути наступна структура (розділи):

1. загальні положення — загальна інформація про заклад, термінологія;
2. Мета та завдання політики — цілі та завдання сталих закупівель, завдання політики);
3. Правила для працівників при проведенні закупівельного процесу (при необхідності також можна винести в посадову інструкцію) — загальні

правила поведінки відповідальних працівників даної сфери, зокрема при роботі з структурними підрозділами закладу та при роботі з контрагентами;

4. Порядок складання внутрішньої звітності — інформація про звітування керівництву закладу, періодичність та форма такого звітування.

Прикладом закупівельної політики з вищенаведеною структурою є «Політика закупівель товарів та послуг» ПрАТ СК «ПЗУ Україна страхування життя» [37]. Хоча дане підприємство не являється державним закладом вищої освіти, проте його закупівельна політика слугує справді гарним прикладом і на її основі можна розроблювати власну, з урахуванням цілей закладу, зокрема і у напрямку сталих закупівель.

Тим не менше розробка такої політики є тільки першим кроком у процесі організації закупівель. Після її створення та затвердження необхідно її інтегрувати в діяльність університету. Для цього необхідно сформувати команду працівників, які будуть займатися сталими публічними закупівлями в закладі. Так як публічні закупівлі є основним інструментом забезпечення закладів де-факто усім, то очевидно що в будь-якому закладі є фахівець, або фахівці в сфері публічних закупівель, які здійснюють закупівлі в цьому закладі.

Організувати проведення закупівель можна декількома шляхами. У відповідності до ЗУ «Про публічні закупівлі» зараз в установах повинні бути уповноважені особи. Відповідно до цього закону уповноважена особа (особи) — це посадова особа, яка є працівником замовника і визначена відповідальною за організацію та проведення процедур закупівлі на підставі власного розпорядчого рішення замовника або трудового договору (контракту) [1]. При цьому законом передбачено, що така особа може бути не одна.

Таким чином в закладі необхідно призначити одну або декілька уповноважених осіб, які будуть займатися публічними закупівлями в залежності від розмірів такого закладу. В разі призначення декількох осіб можна розподілити між ними їх робочі обов'язки, це можна зазначити або в закупівельній політиці, або в посадових інструкціях таких осіб, проте це не є обов'язковим. Якщо знову звернутися до прикладу діяльності ХНУРЕ, то

побачимо, що в цьому закладі сформовано окремий відділ, який займається публічними закупівлями та має назву «Відділ закупівель та матеріально-технічного постачання» (ВЗ та МТП) [38]. Діяльність відділу регулюються окремим положенням в якому зазначено основні функції та завдання роботи даного відділу [39], а також наказом про уповноважену особу [40]. Відділ складається з двох провідних фахівців, а у разі необхідності може скликатися дорадча робоча група у відповідності до законодавства.

Однак варто зазначити, що не кожен працівник сфери публічних закупівель, є достатньо кваліфікованим для проведення власне сталих закупівель. Як вже зазначалося у першому розділі роботи, наразі відсутня можливість офіційно підтверджувати рівень знань у даній сфері, а тому керівнику закладу необхідно обачливо підбирати персонал. Для цього необхідно щоб керівник закладу, або уповноважена особа з кадрових питань мала хоча б базові навички у сфері сталих закупівель. В подальшому ж варто розробити курси сталих закупівель і видавати сертифікати фахівця особам, які успішно пройдуть даний курс та підтвердять свій рівень знань та навичок. Якщо така процедура не буде закріпленою законодавчо, то її навіть можу розробити в самому закладі вищої освіти — проводити платні курси (що не є забороненим на законодавчому рівні), кошти отримані від проведення таких курсів можна буде використовувати на забезпечення потреб закладу. Хоча зрештою запровадження офіційної сертифікації фахівців даної сфери на державному рівні є кращим.

Після прийняття на роботу відповідного фахівця (фахівців) необхідно довести до його відома політику сталих закупівель закладу та його обов'язки, такими обов'язками можуть бути не лише підготовка тендерної документації та підготовка внутрішньої звітності, але і планування сталих закупівель закладу, моніторинг екологічних критеріїв, оцінка потенційних постачальників (у разі проведення закупівель без використання системи публічних закупівель Prozorro шляхом прямого укладання договору) тощо.

Наступним етапом організації сталих закупівель є їх планування. Для цього необхідно проаналізувати потреби університету з точки зору сталого розвитку. Першим кроком буде визначення тих екологічних та соціальних цілей, яких заклад планує досягти при проведенні сталих закупівель (покращення якості освіти шляхом оновлення матеріально-технічної бази, забезпечення енергоефективності, покращення якості води в столовому приміщенні закладу тощо). Сталі закупівлі повинні забезпечувати сталий розвиток закладу, а тому мають відповідати цілям такого сталого розвитку.

Після цього можна аналізувати ті основні категорії товарів та послуг, за допомогою яких можна буде досягти поставлених цілей та почати роботу з розробки «критеріїв сталості» таких товарів, робіт чи послуг. До таких критеріїв можуть відноситися їх гарантійний термін, можливість вторинного використання, легкість та безпечність утилізації та вимоги до їх екологічної сертифікації.

Дослідженням питань оцінки екологічності товарів займався такий вчений як Прокопенко О.В. [41] У своїй науковій статті вона пропонувала оцінювати кожен з етапів життєвого циклу товару (до якого він відносив етапи розробки, виробництва, просування на ринку, використання та утилізації) за шкалою від «-5» до «+5» за такими критеріями як механічний, хімічний, радіологічний, фізичний та біологічний вплив на навколишнє середовище. Кінцеву оцінку впливу пропонувалося класифікувати за шкалою: Сильний вплив, вище середнього, середній, невеликий вплив, сліди впливу, не впливає — як у негативну, так і в позитивну сторону. На нашу думку, для внутрішнього користування можна використовувати таку методику оцінки, але виключно у разі проведення закупівлі шляхом прямого укладання договору, а також для попередньої оцінки предмету закупівлі. Інакшими словами — як попередню оцінку для внутрішнього користування. Натомість при проведенні відкритих торгів така оцінка не буде мати достатню обґрунтованість, адже може бути попередньо опосередкованою, а по-друге — не має числових визначень які можуть реально показати ступінь економії грошових коштів. Однак, можна

використовувати такі критерії як: довговічність продукції, вплив на навколишнє середовище, витрати під час використання тощо. Тобто, підвести методичку розроблену Прокопенко О.В., під нецінові критерії закупівель, які можна буде офіційно використовувати.

Проте, з урахуванням вимог законодавства застосування нецінових критеріїв повинно бути обґрунтованим, а тому необхідно проводити дослідження окремо по кожному виду товарів і розраховувати, скільки коштів дозволить зекономити наприклад товар, який можна використовувати на 3 роки довше, у порівнянні з аналогічними товарами такого типу. Приклади таких попередніх розрахунків буде наведено у наступному параграфі роботи.

Наступним етапом організації сталих закупівель буде їх стратегічне планування. Для такого планування в першу чергу необхідна взаємодія підрозділів закладу, це потрібно не лише для власне формування плану потреб закладу. Так, взаємодія з фінансовим відділом дозволить чітко розуміти скільки орієнтовно коштів може бути використано для закупівель товарів; взаємодія з відділом екології (якщо такий є) дозволить краще оцінити які саме вимоги до екологічності товарів є основними для закладу, а взаємодія зі студентським самоврядуванням буде сприяти залученню молоді до таких сталих проєктів.

При плануванні закупівель необхідно розуміти, що потреби закладу можуть змінюватися в залежності від сезону, кількості студентів, які навчаються в закладі та від інших факторів, а тому необхідно розробляти плани з урахуванням таких можливих змін (тобто залишати певний резерв грошових коштів, які можна буде використати на непередбачувані потреби). При плануванні закупівель в умовах сталого розвитку можна таких врахувати кількість закупівель, які будуть проведені. Згідно з законодавством, не можна ділити потребу на частини задля запобіганню використання процедури відкритих торгів/спрощеної закупівлі. В рамках сталості закупівель оптимізація їх кількості також може допомогти зменшити вплив на навколишнє середовище (наприклад будуть зменшені витрати на логістику та викиди парникових газів під час доставок товарів).

Окрім цього, такий підхід буде краще орієнтованим і на учасників закупівель (потенційних постачальників), адже учасники сплачують свої грошові кошти задля отримання можливості взяти участь у закупівлі. Хоч це доволі символічна сума для більшості підприємств, проте оптимізація кількості закупівель може дозволити економити кошти таких учасників, що в свою чергу потенційно може вплинути на їх розвиток (шляхом скорочення їх витрат і вивільнення частини коштів).

Далі необхідно розробити систему внутрішнього контролю сталих закупівель в закладі. Більше детальніше про це буде наведено інформацію в параграфі 2.3 даної роботи, однак на даний момент зупинимося на самих ключових моментах.

Говорячи про організацію закупівель, необхідно забезпечити контроль за якістю придбаних товарів, робіт чи послуг. Це можна зробити шляхом додавання вимоги до тендерної документації, про те, що учасник закупівель повинен надавати підтверджуючі документи про якість товарів. Така вимога є закріпленою законодавчо, а тому Замовник може вимагати надання сертифікатів якості (в тому числі і сертифікатів відповідності екологічним стандартам) з боку учасників. Ненадання такої інформації ж може слугувати причиною відмови пропозиції учасника.

Звісно, це не може прибрати вірогідність підробки документів з точки зору учасників закупівель (хоча це і є вже кримінальним правопорушенням), або ж отримання браку під час закупівлі, що може бути і звичайною випадковістю. Для передбачення таких можливих випадків, найкращим варіантом в такому разі є врахування цього у договорі постачання товарів (робіт чи послуг), де можна зазначити, що у разі постачання товарів неналежної якості Замовник може вимагати повернення коштів за такий бракований товар, або ж його заміну у відповідності до ст.231 Господарського кодексу України [42], та у відповідності до ЗУ «Про захист прав споживачів» [43]. Зразок таких пунктів договору представлено у Додатку А [44]. Варто

зазначити, що у більшості випадків зазначення таких пунктів в договорі відбувається, і вважається типовим.

Інші аспекти внутрішнього контролю сталих закупівель повинні передбачати підготовку управлінської звітності для аналізу ефективності таких закупівель, контроль за дотриманням норм законодавства та поширення результатів про досягнуті результати.

Прикладами такого можна вважати:

- приклад ХНУРЕ — публікування інформації про свої закупівлі на офіційному сайті університету;
- приклад Державного університету «Житомирська політехніка» — публікація звітності про сталий розвиток університету.

Серед інших важливих моментів організації сталих закупівель можна розглянути знову ж таки діяльність ХНУРЕ. Враховуючи курс університету на сталий розвиток — вони організували семінар, присвячений сталому розвитку, який отримав назву «Постійно діючий семінар «Цілі сталого розвитку» [45] на якому постійно обговорюються показники, яких досяг заклад та планування заходів з покращення отриманих результатів. На офіційному веб-сайті університету також викладається інформація окремо по кожному з показників сталого розвитку які намагаються покращити в даному закладі. Задля навчання працівників принципам сталого розвитку їх відправляють на різні сертифіковані курси як наприклад «Сталий розвиток: нова філософія мислення», «Дійте далі: Сталий розвиток для громадських активістів», «Сталий розвиток – ідеї та фантазії». Протягом останніх років такі курси закінчила фахівець ХНУРЕ з питань сталого розвитку Ганна Георгіївна Белянінова.

З огляду на всю вищезазначену інформацію, вважаємо наведений вище міні-план по організації сталих закупівель в державних закладах вищої освіти об'єктивним, а діяльність ХНУРЕ — яскравим принципом організації закупівель за подібним планом.

2.2. Підходи до обліку сталих публічних закупівель.

Перейдемо до практичних аспектів розгляду сталих публічних закупівель як об'єкта бухгалтерського обліку. В минулому розділі роботи зазначалося, що вже були напрацювання з приводу того, щоб класифікувати закупівлі як інтегрований об'єкт бухгалтерського обліку, розглянемо як заклади можуть це організувати в своїй діяльності.

Як вже зазначалося, інформація яка формується на підставі саме бухгалтерського обліку є тим джерелом інформації на основі яких можуть прийматися управлінські рішення, а в роботі вже розглядалося питання про визнання публічних закупівель, як об'єкта бухгалтерського обліку на всіх етапах їх здійснення.

Розглянемо детальніше кожен з аспектів сталих публічних закупівель як об'єкта бухгалтерського обліку.

Публічні закупівлі як господарський процес у діяльності установ державного сектору, є важливим аспектом, адже включають в себе:

- визначення потреби в закупівлі (розробка плану закупівель);
- аналіз ринку (дослідження постачальників та очікуваної ціни закупівлі);
- підготовку тендерної документації та проведення закупівлі;
- підписання договору та контроль за його виконанням.

Тим не менше, публічні закупівлі — це не лише спосіб забезпечення установи необхідними ресурсами, але й інструмент управління, який включає себе такі процеси як бюджетування та контроль. Саме на цих двох етапах процесу публічних закупівель їх невід'ємною частиною має слугувати бухгалтерський облік (а якщо бути точнішим, то управлінський облік).

Етап планування – це розробка річного плану закупівель, яка вимагає планування витрат університету на майбутній період. Відповідно до законодавства відповідальність за планування публічних закупівель несе уповноважена особа установи, яка повинна самотійно, або скликавши робочу

групу забезпечити формування річного плану закупівель. Тим не менше, уповноважена особа у сфері закупівель зазвичай є юристом за своєю основною освітою і не має прямого відношення до господарських процесів закладу, тобто не може самостійно розробити такий план закупівель.

У зв'язку з цим, до складання річного плану закупівель залучаються працівники інших структурних підрозділів закладу, а зокрема — працівники планово-фінансового відділу, які мають інформацію про обсяги бюджетних асигнувань на майбутній рік, та працівники бухгалтерської служби, які мають інформацію про те, що необхідно університету та які орієнтовні витрати будуть понесені на придбання тих чи інших товарів, робіт або послуг. До обговорення річного плану закупівель можуть долучатися також працівники інших структурних підрозділів, такі як: керівник закладу, його заступники, керівники структурних підрозділів — кожен з яких хоче забезпечити свій підрозділ необхідним для виконання КРІ (ключових показників ефективності).

Задля забезпечення процесу планування публічних закупівель пропонується додати такий пункт до закупівельної політики закладу, де буде зазначено про осіб, які можуть брати участь у формуванні такого плану та порядок їх взаємодії, про це вже коротко зазначалося вище.

Визначення річної потреби у товарах може здійснюватися за принципом розподілу витрат на обов'язкові та інші витрати. До обов'язкових витрат варто віднести ті витрати, які установа несе із року в рік, і які легко спланувати. До таких витрат можна віднести витрати на електроенергію, опалення, канцелярські прилади, інші малоцінні швидкозношувані предмети (інвентар для прибирання, туалетний папір, матеріали для проведення поточного ремонту (наприклад цвяхи) тощо). До інших витрат будуть відноситися усі витрати, які важче спланувати, наприклад витрати на капітальний ремонт, закупівлю нового обладнання тощо. Доречі, сталі закупівлі за таким принципом якраз підпадають під «інші витрати» так як у більшості випадків пов'язані з оновленням обладнання закладу (нові енергоефективні лампи, нові верстати, тощо).

Важливим моментом планування закупівель є вплив джерела фінансування. Так, якщо закупівля буде плануватися виключно за рахунок власних надходжень установи (спеціального фонду), то план закупівель розробити простіше, але якщо закупівлі будуть відбуватися за рахунок коштів державного бюджету (загального фонду), то необхідно також звертати уваги на терміни виконання таких закупівель, щоб не виникало проблем із оплатою тощо.

В подальшому коли вже визначено перелік запланованих закупівель, необхідно також визначити кількість та очікувану вартість по кожній позиції плану закупівель. Для визначення необхідної кількості можна застосовувати діалог між структурними підрозділами, а при розрахунку очікуваної вартості необхідно досліджувати ринок.

Очікувану вартість закупівлі можна розрахувати за допомогою методів затверджених наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України №275 «Про затвердження примірної методики визначення очікуваної вартості предмета закупівлі» [54], тобто із застосуванням:

- Методу порівняння ринкових цін — аналіз інформації, отриманої із загальнодоступних джерел;
- Розрахунку на основі закупівельних цін попередніх закупівель — за основу враховується вартість подібних закупівель минулих періодів із коригуванням на показник індексу інфляції та курсу валют (якщо розрахунку проводилися в іноземній валюті);
- Розрахунку відповідно до державного регулювання цін і тарифів — застосовуються тарифи, чітко визначені нормативно-правовими актами (зазвичай використовуються при розрахунку очікуваної вартості послуг з будівництва та капітального ремонту).

Вся ця інформація повинна забезпечуватися за допомогою управлінського обліку, адже при плануванні велике значення буде мати інформація про минулі та прогнозовані витрати закладу.

При цьому не варто забувати про класифікацію предметів закупівлі у відповідності до Єдиного закупівельного словника. Класифікатор предмету закупівлі при її проведенні повинен відповідати тому, який зазначений у плані закупівель. Для забезпечення такої відповідності, можна розглянути предмет закупівлі, як об'єкт бухгалтерського обліку.

Предмет закупівлі (товари, роботи чи послуги) — вважається з точки зору обліку господарським засобом (тобто активом). При обліку предмету закупівлі використовуються Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО, а для державного сектору — НП(С)БОДС).

Це звичні для працівників бухгалтерії законодавчі акти, в яких встановлено методи оцінки первісної вартості активів, методи їх списання, нарахування амортизації тощо. Предмети закупівлі обліковуються на рахунках бухгалтерського обліку на підставі саме таких стандартів, зокрема, НП(С)БОДС 121 «Основні засоби» [46], 123 «Запаси» [47] та 135 «Витрати» [48].

Відомості про предмети закупівлі, як активи закладу формуються на рахунках бухгалтерського обліку у відповідності до затвердженого Міністерством Плану рахунків у державному секторі [49] на рахунках 1-го класу у відповідності до інструкцій щодо використання плану рахунків та робочого плану рахунків закладу.

Інформація про первісну вартість предметів закупівлі формується на основі специфікації до договору, який укладають з переможцем за результатами торгів, в якій зазначається кількість та ціна товарів/робіт чи послуг та їхні інші технічні та якісні характеристики. Знос(амортизація) для необоротних активів нараховується у відповідності до законодавства за методом обраним в обліковій політиці установи.

В подальшому акумульована інформація з рахунків бухгалтерського обліку буде використовуватися для створення внутрішньої звітності та подальшого прийняття управлінських рішень, тобто на цьому етапі така інформація стає елементом управлінського обліку.

Враховуючи необхідність управлінського обліку задля досягнення оптимізації використання бюджетних ресурсів та модернізації системи управління в закладах вищої освіти для підвищення їх конкурентоздатності на світовому ринку, про що зазначала у своїй статті Тростенюк Т.М. разом з Свірко С.В. [50] вважаємо необхідним систематизацію інформації про предмети закупівель на рахунках бухгалтерського обліку, що дозволить як полегшити формування внутрішньої звітності про предмети закупівлі, так і отримувати більш повнішу інформацію про такі активи отримані шляхом закупівель.

Таким чином, задля забезпечення цього, а також заради запобігання неправильної класифікації предмету закупівлі варто розробити план рахунків аналітичного обліку для таких предметів закупівель, про що зазначала в своїй дисертації Псьота В.О. Розглянувши її ідею, яку представлено у **додатку В** про створенні плану аналітичних рахунків для предметів закупівель, на нашу думку варто внести невеликі зміни задля полегшення розуміння структури «будівництва» таких рахунків обліку. Такі аналітичні рахунки у нашій редакції будуть мати вигляд XXYYZABBBBBBBB, де:

- XX — код синтетичного рахунку відповідно до законодавства;
- YY – номер субрахунку у відповідності до законодавства;
- Z – ідентифікатор бюджету, за рахунок якого було придбано актив (1- державний бюджет (загальний фонд), 2 — власні надходження установи (спеціальний фонд), 3 — державні цільові фонди, 4 — інші цільові фонди, 5 — місцевий бюджет);
- A – номер аналітичного рахунку в разі обліку однорідних товарів від різних постачальників;
- BBBBBBBB – код товару відповідно до Єдиного закупівельного словника.

За допомогою такого способу ми одразу шифруємо в аналітичному рахунку і джерело фінансування (тобто за допомогою якого саме пасиву було придбано даний товар)

Таким чином, умовно, аналітичний рахунок для обліку верстата для завершальної обробки металів придбаного за рахунок власних надходжень установи буде мати вигляд 10142142631000, де:

- 10 — клас рахунків (основні засоби);
- 14 — субрахунок (машини та обладнання);
- 2 — придбано за рахунок (спеціального фонду);
- 1 — порядковий номер постачальника для однотипних товарів;
- 42631000 — код предмету закупівлі згідно з ЄЗС [51].

Хоча застосування такого підходу на первісних етапах його запровадження може збільшити навантаження на бухгалтерів, які займаються обліком товарно-матеріальних цінностей (далі - ТМЦ), однак в подальшому це дозволить систематизувати відомості про такі активи, що значно полегшить їх вибірку для формування внутрішньої управлінської звітності.

Як приклад подібного застосування — можна навести приклад Державного університету «Житомирська політехніка», хоча в університеті не реалізовано повноцінний аналітичний план рахунків у відповідності до наведеного вище принципу, проте працівник юридичного відділу займається тим, що проставляє біля кожного придбаного товару його код згідно з ЄЗС задля того, аби в подальшому можна було легше знайти інформацію по кодам товарів, а бухгалтер з питань обліку ТМЦ заносить цю інформацію в картки товарів на рахунках бухгалтерського обліку.

Говорячи про закупівлі як об'єкт бухгалтерського обліку варто нагадати, що як вже зазначалося вище, одним із об'єктів бухгалтерського обліку є господарські процеси.

Господарські процеси — це процес підготовки матеріалів, створення продукції, послуг чи робіт та їх подальшої реалізації. Всі господарські процеси складаються з окремих господарських операцій, які повинні бути задокументовані [52].

З боку державних закладів вищої освіти як Замовників, публічні закупівлі підпадають під процес закупівлі (постачання), а тендерна документація може

вважатися первинною документацією (хоча під це більше підпадають договір про постачання та його додатки, укладені вже за результатами проведеної закупівлі).

Розглядаючи тендерну документацію як первинну, можна запропонувати, щоб до створення такої документації долучали відповідального працівника бухгалтерської служби, окрім працівників, які безпосередньо залучені до проведення закупівель. Особливо актуально це для сталих публічних закупівель із застосуванням нецінових критеріїв оцінки та/або з урахування вартості життєвого циклу товару закупівлі.

Працівник бухгалтерської служби як фахівець у сфері обліку основних засобів та ТМЦ, маючи відомості про ціни на енергоносії та розуміючи принципи нарахування амортизації має змогу розраховувати питому вагу для таких нецінових критеріїв. При цьому така питома вага буде більш обґрунтованою, аніж у порівнянні якби працівники закупівельного відділу рахували їх самотужки.

Таким чином призначення таких обов'язків відповідальному працівнику бухгалтерської служби (або залучення працівника який є фахівцем у сфері бухгалтерського обліку до відділу закупівель) у співпраці з фахівцем у сфері сталих закупівель дозволить проводити попередню оцінку екологічних, соціальних та економічних ефектів від проведення сталих закупівель.

Для цього необхідно розробити систему ключових показників для оцінки таких закупівель. В цілому, такими ключовими показниками можна вважати вже наявні в законодавстві критерії нецінової оцінки предметів закупівлі.

Для цілей контролю можуть використовуватися інші показники отримані шляхом ретроспективного аналізу, наприклад обсяги використання енергоносіїв, відсоток екологічно сертифікованих товарів, які були придбані протягом року у порівнянні з попередніми періодами тощо).

Виходячи з даних бухгалтерського обліку такий працівник також може проводити доволі об'єктивну оцінку вартості життєвого циклу предмету закупівлі. Цей метод дозволить оцінити вплив на довкілля від моменту

видобутку сировини до утилізації такого предмету закупівлі. Для цього потрібно вивчити ринок щоб зрозуміти, яка в цілому продукція наявна на ринку, якої вона потужності, який обсяг електроенергії (чи іншого палива) споживає під час роботи. Фахівці у сфері сталих закупівель в цей час можуть вивчати відомості про предмет закупівлі, які не є комерційною таємницею (тобто з яких матеріалів він був виготовлений, кількість викидів CO₂ під час їх виробництва тощо). Ця інформація в подальшому буде використовуватися для аналізу привабливості пропозиції і буде порівнюватися з іншими подібними товарами.

Для систематизації такої інформації пропонується використовувати форму наведену в **Таблиці 2.1.** розроблену на основі інформації, яка наводилася в минулому параграфі даної роботи, таку таблицю можна використовувати при укладанні договору без використання електронної системи закупівель. Пропозиції по розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв будуть представлені у 3 розділі роботи).

Таблиця 2.1

Зразок систематизації показників для однотипних предметів закупівлі для оцінки їх впливу на навколишнє середовище та діяльність установи

№ з/п	Гарантійний термін (питома вага 10%)	Вплив на навколишнє середовище (питома вага 5%)	Витрати під час використання (питома вага 15%)	Розрахунок	Загальна оцінка*
1	Найбільший* (4б)	Середній* (2б)	Високі* (1б)	$4 \cdot 0,1 + 2 \cdot 0,05 + 1 \cdot 0,15$	0,65
2	Середній* (3б)	Найнижчий* (4б)	Середні* (2б)	$3 \cdot 0,1 + 4 \cdot 0,05 + 2 \cdot 0,15$	0,8
3	Найменший* (1б)	Найбільший*(1б)	Низькі* (3б)	$1 \cdot 0,1 + 1 \cdot 0,05 + 3 \cdot 0,15$	0,6
4	Низький* (2б)	Низький* (3б)	Високі* (1б)	$2 \cdot 0,1 + 3 \cdot 0,05 + 1 \cdot 0,15$	0,5

* - серед всіх пропозицій; ** - для кожного критерію оцінка за шкалою від «1» до «х» балів, де х — кількість різних оцінок для даного показника.

Джерело: власна розробка на основі [41].

На основі даних отриманих з системи бухгалтерського обліку можна в подальшому визначати ступінь економічної вигоди отриманої від проведення сталих публічних закупівель і з урахуванням нього вносити коригування в систему таких закупівель (зокрема знову ж таки для перерахунку питомої ваги нецінових критеріїв).

Використання результатів такого підходу допоможе також у формуванні стратегії сталого розвитку університету в майбутньому, адже будуть наявні фактичні дані і можна буде краще спрогнозувати план майбутніх дій.

Використання такого підходу також дозволить досягти кращих результатів, як обліку сталих закупівель, так і власне процесу їх проведення, адже фахівець у сфері бухгалтерського обліку і фахівець у сфері сталих закупівель будуть взаємодіяти між собою і пропонувати одне одному нові ідеї і способи покращення вже наявних механізмів, що дозволить справді інтегрувати в одну систему закупівель та систему бухгалтерського обліку.

Окрім цього варто зазначити, що залучення працівника бухгалтерії до закупівельного процесу дозволить забезпечувати не лише розрахунки питомої ваги нецінових критеріїв, але й допоможе при плануванні закупівель. Це пов'язано з тим, що працівники бухгалтерської служби, які постійно проводять різні розрахунки в межах своїх посадових обов'язків зможуть знайти більш легкі та при цьому більш детальні способи розрахунків показників, які в подальшому будуть використовуватися як для підготовки тендерної документації та і для розробки управлінської звітності.

При цьому, працівники бухгалтерії в своїй діяльності звикли керуватися принципами бухгалтерського обліку [11], до яких відносять:

- повного висвітлення - звітність повинна містити всю суттєву інформацію;
- автономності - кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників;
- послідовності — постійне застосування підприємством обраної облікової політики;

- безперервності — оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі;
- відповідності нарахування доходів та витрат — доходи і витрати відображаються в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;
- превалювання сутності над формою - операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;
- єдиного грошового вимірника — відображення всіх операцій підприємства здійснюються в єдиній грошовій одиниці.

Враховуючи вищенаведене можна сказати, що професіональні працівники сфери бухгалтерського обліку здатні на високому рівні забезпечувати арифметичну частину сталих публічних закупівель при цьому не порушуючи вимог законодавства. Однак все ж таки, окремі аспекти закупівель їм варто пояснити, якщо вони з ними раніше ніколи не стикалися.

Як вже зазначалося в обов'язки працівника бухгалтерської служби можна віднести розрахунок питомої ваги нецінових критеріїв оцінки та розрахунок вартості життєвого циклу предмету закупівлі. Розглянемо ж основні принципи розрахунку приведеної ціни та такої вартості життєвого циклу.

Відповідно до законодавства, приведена ціна — це ціна, зазначена учасником у тендерній пропозиції та перерахована за математичною формулою з урахуванням показників інших критеріїв оцінки, визначених замовником у тендерній документації [1]. Якщо ж дивитися з боку практичного застосування — то це показник, який розраховується шляхом множення запропонованої учасником вартості на коефіцієнт корекції. При цьому коефіцієнт корекції розраховується виходячи питомої ваги цінового та нецінових критеріїв оцінки.

Формулу розрахунку приведеної ціни можна представити як:

$$Ц_{\text{п}} = Ц_{\text{уч}} / K_{\text{к}} . \quad (1)$$

Де: $Ц_{\text{п}}$ — приведена ціна, $Ц_{\text{уч}}$ — ціна учасника (його пропозиція), а $K_{\text{к}}$ — власне коефіцієнт корекції.

Останній розраховується за наступною формулою:

$$K_k = 1 + \sum B_{yc}/B_{ц} . \quad (2)$$

Де: K_k — коефіцієнт корекції, B_{yc} — питома вага критерію, яка відповідає пропозиції учасника (їх сума, якщо показників застосовується декілька), $B_{ц}$ — питома вага цінового критерію.

Вартість життєвого циклу предмету закупівлі розраховується за формулою:

$$B_{ц} = Ц_{yc} + (\sum Ц_v * T) . \quad (3)$$

Де: $B_{ц}$ — життєвого циклу, $Ц_{yc}$ — вартість пропозиції учасника, $Ц_v$ — ціна (обсяг) суттєвих витрат, T — одиниця часу.

Як бачимо з наведених вище формул — питома вага нецінових критеріїв прямо впливає на розмір приведеної ціни, а при виборі переможців під час закупівлі саме приведена ціна буде братися при оцінці пропозицій учасників. Таким чином, розрахунок такої питомої ваги повинен проходити виходячи з реальних даних скільки коштів можна буде зекономити при отриманні певних додаткових вигід. Те ж саме стосується і оцінки вартості життєвого циклу в якій для розрахунку беруться відомості про суттєві (за рішенням керівника/уповноваженої особи) витрати та їх обсяги за одиницю часу. Всі ці дані перш за все формуються саме в системі бухгалтерського обліку, що є ще однією підставою для того, щоб називати сталі публічні закупівлі складним об'єктом бухгалтерського обліку.

Приклади застосування приведеної ціни та вартості життєвого циклу та їх вплив на вибір переможця закупівлі були представлені в науковій статті, в даній роботі вони винесені в **Додаток Є**.

До вищенаведеної інформації варто додати, що приведена ціна формується автоматично при проведенні закупівель із застосуванням електронної системи Prozorro. Тим не менше оцінка вартості життєвого циклу на даний момент в цій системі не передбачена, що є недоліком. Окрім того, у випадках укладання договорів без використання електронної системи закупівель такі показники все одно доведеться розраховувати власноруч. Більш

детальніше про розрахунок питомої ваги нецінових критеріїв буде описано в наступному розділі роботи.

2.3. Механізми внутрішнього контролю сталих публічних закупівель.

У сфері публічних закупівель контроль є однією з основних функцій. Це стосується і сталих публічних закупівель. В минулому розділі роботи розповідалося про систему зовнішнього контролю закупівель з точки зору законодавства та контролюючих органів, натомість зараз наведено інформацію про систему внутрішнього контролю закупівель та як її можна реалізувати у державних закладах вищої освіти.

Контроль у сфері закупівель повинен забезпечуватися на всіх етапах закупівель, тобто на етапах організації, планування, підготовки тендерної документації, проведення закупівель, та підсумковий контроль.

Функції ж такого контролю мають бути сформовані відповідно до цілей контролю. Для того, щоб встановити цілі, які повинна виконувати система контролю, перш за все, необхідно поставити питання, «що саме повинно контролюватися у сфері закупівель?» та надати відповідь на це питання з точки зору Замовника (тобто керівника установи).

Перш за все Замовника буде цікавити дотримання законодавства у даній сфері, адже будь-яке порушення законодавства у сфері закупівель має адміністративні чи кримінальні наслідки. Далі йде питання про ефективність закупівель, тобто чи дозволяють вони справді заощаджувати кошти та наскільки. Всі інші питання з точки зору керівництва являються більш другорядними, хоча й також важливими, і до таких можна віднести: контроль за виконанням договорів, ступінь задоволеності персоналу придбаними предметами (внутрішній контроль якості).

Для сталих закупівель можна додати окремі вимоги до їх контролю, а саме: контроль відповідності закупівель сталим критеріям; ступінь економії бюджетних коштів при застосуванні принципів сталих закупівель у порівнянні

зі звичайними закупівлями. Серед інших факторів, які також потребують контролю можна віднести мінімізацію ризиків корупції та підвищення прозорості закупівельного процесу. Такої ж думки дотримується і Клименко Т.В., який зазначає, такі критерії оцінки ефективності закупівель, як їх доцільність, обґрунтованість, своєчасність, ефективність, результативність та законність [55]. Виходячи з таких цілей система контролю повинна виконувати такі функції, як:

- превентивна;
- інформаційна;
- діагностична;
- коригувальна.

Коротко розглянемо кожен з цих функцій контролю. Превентивна функція контролю передбачає собою здійснення попереднього контролю задля запобігання виникнення негативних наслідків в майбутньому. Така функція контролю може забезпечуватися шляхом повторної перевірки розроблених документів (зокрема сюди можна віднести план закупівель, тендерну документацію) до їх офіційної публікації, або ж шляхом перевірки вже наявних документів, для виправлення виявлених помилок до їх «офіційного» виявлення з боку контролюючих органів. Інформаційна функція повинна забезпечувати надання повної, неупередженої інформації про діяльність установи в сфері закупівель внутрішнім та зовнішнім користувачам. Це може здійснюватися шляхом підготовки регулярних управлінських звітів керівництву закладу, або ж нерегулярних звітів за запитом керівництва, а також через офіційну публікацію інформації в офіційних джерелах інформації (зокрема в даному напрямку можна використати досвід ХНУРЕ і публікувати інформацію на сайті університету, що полегшує процедуру публічного контролю). Дана функція дозволяє забезпечити поточний контроль, хоча більше призначена для прийняття оперативних управлінських рішень. Діагностична функція є тісно пов'язаною з інформаційною і полягає у дослідженні отриманої інформації задля виявлення можливих варіантів розвитку даного напрямку в закладі, а

також для попередження деяких проблем, зокрема таких як неправомірності дій працівників (зокрема в частині зловживання своїми зобов'язаннями, обкрадання тощо). Окремі вчені взагалі вважають цю функцію основною, наприклад, Дж. Моргенстер зазначає, що необхідно своєчасно і першочергово діагностувати проблеми і приймати управлінські рішення, тому що потім виправлення помилок може бути більш важчим [55,56]. Коригувальна функція полягає у розробці та внесенні пропозицій на основі дослідженої інформації, пошуку методів унеможливлення допущених помилок у майбутньому. Фактично дана функція представляє собою формування та реалізацію управлінських рішень.

Узагальнюючи вищенаведену інформацію, можна сказати, що функції такого контролю є взаємопов'язаними між собою та в сукупності є системою заходів, спрямованих на виявлення помилок, розробку пропозицій щодо їх усунення та покращення системи закупівель щоб не допускати таких помилок у майбутньому.

Контроль на підприємстві можна поділити на такі види як попередній, поточний та ретроспективний контроль. Попередній контроль має на меті пошук тих помилок які можуть бути допущені задля запобіганню їх реальному виникненню, або виявленню дрібних помилок які вже були допущені. Такий контроль повинен забезпечуватися власне працівниками, які є задіяними у сфері закупівель закладу. Здійснюватися такий контроль повинен шляхом ретельної підготовки документації за правилами визначеними законодавством. Тобто працівники, які задіяні у сфері сталих закупівель повинні ретельно перевіряти все, що вони зробили, усі розрахунки, усі договори тощо. На початкових етапах запровадження СПЗ допускаються залучення зовнішніх працівників, які можуть перевіряти документацію та надавати пропозиції щодо покращення системи сталих закупівель в закладі на умовах надання послуг. Однак це можливо виключно для надання консультацій, адже у відповідності до законодавства уповноважена особа у сфері закупівель повинна бути штатним працівником установи.

Поточний контроль представляє собою подачу управлінської звітності для прийняття оперативних управлінських рішень та вибіркові документальні перевірки, які можуть проводитися на розсуд керівника та/або згідно з встановленим в установі порядком про організацію внутрішніх перевірок. Такий контроль має проводитися спільно працівниками, які задіяні у сфері закупівель, разом з іншими працівниками/керівництвом, які будуть проводити такі перевірки.

Ретроспективний, або ж підсумковий контроль проводиться шляхом подачі повної управлінської звітності за певний період з проведенням її повного аналізу, а також шляхом проведення внутрішнього аудиту під час якого буде перевірятися наявність всіх підтверджуючих документів, їх законність (правильність складання) тощо. Такий контроль має забезпечуватися безпосередньо керівництвом закладу освіти, або уповноваженою ним особою і охоплювати весь процес закупівель.

В цілому ж для проведення контролю можуть використовуватися такі способи як: проведення внутрішніх перевірок (документації), проведення інвентаризації (предметів закупівлі, як об'єкта бухгалтерського обліку), перевірка арифметичних розрахунків, здача контрольної звітності для цілей управлінського обліку, подача регулярної управлінської звітності, порівняльний аналіз такої звітності, внутрішній аудит, а також шляхом оцінки ефективності проведення публічних закупівель.

Наведемо інформацію про те, як саме може відбуватися контроль закупівель в державних закладах вищої освіти.

Контроль за дотриманням вимог законодавства може забезпечуватися шляхом внутрішнього аудиту. Для цього всю інформацію про проведені закупівлі (в тому числі тендерну документацію, пропозицію переможця, укладений договір та бухгалтерські документи (акти, накладні тощо) збирають і віддають на перевірку уповноваженій особі (можливо зовнішньо запрошеному аудитору, який буде перевіряти документацію на умовах договору і акту про надання послуг). При такому підході буде перевірятися весь закупівельний

процес закладу за необхідний період. Гарним рішенням для цього буде призначення довірених осіб керівника закладу, які зможуть оцінити всі аспекти закупівельного процесу, при цьому які не пов'язані безпосередньо з особами, відповідальними за закупівлі для проведення такої перевірки. Такими особами можуть бути керівник юридичного відділу, помічник ректора з фінансових питань, начальник планово-фінансового відділу, головний бухгалтер тощо. Головною вимогою до таких людей є їх неупередженість та розуміння того як повинна працювати система закупівель.

Таким чином особа чи особи будуть перевіряти правильність тендерної документації, чи не містять пропозиції переможців неправдиві відомості, чи вчасно відбувалися поставки товарів, чи була здійснена оплата у визначені договором строки. У сфері сталих закупівель повинна також перевірятися обґрунтованість застосування нецінових критеріїв оцінки по кожному виду придбаних товарів, робіт чи послуг. До проведення такої перевірки мають бути залучені неупереджені особи, щоб знизити ризики корупційного впливу.

Далі необхідно провести контроль ефективності використання бюджетних коштів, для цього необхідно, перевірити відповідність придбаних шляхом проведення закупівель товарів та проаналізувати чи справді вони були необхідними для закладу. В цій частині можна як перевірити відповідність предметів закупівлі річному плану закупівель, так і оцінити наскільки придбані товари вирішили ті проблеми, заради яких вони придбавалися.

Відповідність предметів закупівлі річному плану перевірити доволі легко, хоч це і трудомісткий процес, проте з другим питанням є декілька перепон. По-перше, необхідно визначати, чи використовувалися придбані товари у діяльності закладу, чи наявні їхні залишки тощо. Наприклад, якщо за результатами такої перевірки буде виявлено, що було придбано умовно 10000 упаковок паперу для друку, а використано лише 5000, то це потенційно може означати про помилку при плануванні потреб закладу на момент складання річного плану закупівель і її виявлення дозволить уникати таких помилок в майбутньому. По-друге, необхідно визначити, чи задоволені користувачі

предметів закупівель їх характеристиками, чи виконують такі предмети ті функції, для яких вони призначені в повному обсязі. Це дозволить в майбутньому скоригувати вимоги до таких предметів закупівлі під реальні потреби закладу. Така перевірка надасть змогу виявити незначні проблеми, які стосуються процесу закупівель та виправити їх.

Другий аспект ефективності використання бюджетних коштів — це конкретний показник їх економії. У відповідності до Бюджетного кодексу України [57] визначено сутність принципу ефективності та результативності, за яким усі учасники бюджетного процесу повинні прагнути досягнення цілей і завдань національного розвитку економіки шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів. Таким чином у сфері публічних закупівель показник економії можна розраховувати шляхом порівняння реальної ціни закупівлі з її запланованою ціною, про що зазначають і більшість науковців таких як Н.Г. Здирко [59], Письменна М.С. [58] та інші. Окрім цього, для цілей внутрішнього контролю можна також розраховувати середній показник економії бюджетних коштів для однотипних предметів закупівель, що дозволить порівнювати діяльність закладу з іншими і оцінювати ефективність шляхом такого порівняння [56].

Говорячи про контроль власне сталих публічних закупівель, то до них можна застосовувати всі методи описані вище, але з деякими доповненнями. Зокрема, необхідно також оцінювати відповідність проведених закупівель критеріям сталості (тобто чи справді можна віднести такі закупівлі до сталих), що необхідно буде в подальшому для підготовки управлінської звітності.

Також необхідний більш детальний контроль за виконанням договорів, адже враховуючи специфічні вимоги до отриманих товарів, робіт чи послуг збільшується ризик потенційних підробок і невідповідності отриманих предметів закупівель від заявлених. Для забезпечення цього можна розробити окремі форми звітних документів в яких будуть фіксуватися результати такого контролю. Окремим аспектом контролю у сфері сталих закупівель є постійне підвищення кваліфікації персоналу, адже без постійного розвитку майже

неможливо встигати за темпами змін законодавства. Регулярні тренінги для працівників щодо нових вимог законодавства у сфері сталих закупівель дозволять зменшити вірогідність допущення помилок та буде сприяти підвищенню якості контролю.

Особливо при контролі у сфері сталих закупівель необхідно звернути увагу на їх порівняння з «класичними закупівлями», тобто необхідно час від часу проводити порівняння показника економії отриманого шляхом проведення сталих закупівель із середнім показником економії звичайних закупівель для такого типу товарів, робіт чи послуг. Здійснювати таке порівняння варто за підсумками звітного періоду шляхом порівняння усіх витрат предмету закупівлі, наприклад підсумувати вартість предмету закупівлі, витрати на його монтаж, амортизацію протягом звітного періоду тощо, та порівняти з тими витратами, які були б понесені при купівлі інших товарів без застосування принципів сталих закупівель, тобто застосовуючи принцип порівняння альтернативних витрат управлінського обліку [60].

Варто зазначити, що, на нашу думку, система внутрішнього контролю на підприємстві повинна бути затверджена окремим наказом/розпорядженням або бути зазначеною в політиці закупівель закладу.

Висновки до розділу 2

В даному розділі було розглянуто методологічні основи організації сталих закупівель в державних закладах вищої освіти, принципи організації їх обліку та контролю. Було здійснено пошук фактичних прикладів інформації, однак в зв'язку з новизною принципів сталих закупівель для України – така інформація майже відсутня, а тому було розглянуто лише приклад такої організації в Харківському національному університеті радіоелектроніки (ХНУРЕ).

На основі аналізу прикладу ХНУРЕ, огляду напрацювань науковців, а також власних вмінь і навичок, отриманих під час вивчення таких навчальних

дисциплін як «Організація обліку», «Аналіз господарської діяльності», «Сталий розвиток», «Аудит та фінансова звітність», «Підприємництво та основи бізнесу» та інших було розроблено основні принципи такої організації на всіх етапах проведення закупівель та методи їх забезпечення.

Під час написання даного розділу було розглянуто основні аспекти організації сталих публічних закупівель в закладах державної вищої освіти, запропоновано при впровадженні таких закупівель розробляти окрему політику (положення) сталих закупівель (або вносити зміни до вже наявної закупівельної політики) та створити окремий відділ, який буде займатися виключно проведенням сталих закупівель. В такому відділі повинні працювати фахівець у сфері публічних закупівель, фахівець у сфері сталого розвитку та фахівець з питань бухгалтерського обліку. Кількість працівників має залежати від розмірів установи та орієнтовної кількості закупівель які можуть проводитися такою установою.

Під час дослідження методологічних основ обліку сталих закупівель було виявлено значну недослідженість даної теми, з урахуванням цього у розділ виносилися виключно ідеї окремих науковців та власні стислі напрацювання на їх основі. Підходи до обліку сталих закупівель розглядалися виходячи з поєднання принципів публічних закупівель, сталих закупівель та принципів бухгалтерського обліку з урахуванням того, що публічні закупівлі (і сталі як їх різновид) можуть розглядатися як інтегрований об'єкт бухгалтерського обліку.

Щодо системи внутрішнього контролю сталих закупівель, то було коротко описано основну методологію такого контролю з урахуванням специфіки даного виду закупівель та розроблено основні методи забезпечення такого контролю. Конкретні форми управлінської звітності для забезпечення контролю, способи розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв оцінки тощо будуть розглядатися в наступному розділі даної роботи, як власні напрацювання та ті напрямки удосконалення сталих закупівель, які залишаються перспективними.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1 Сталі публічні закупівлі в управлінській звітності.

Під час проведення дослідження було виявлено ряд недоліків у сфері сталих закупівель, які стосуються як зовнішніх факторів (законодавство та зовнішній контроль), так і внутрішніх (організація таких закупівель та їх контроль безпосередньо у закладах). Коротко ці проблеми вже розглядалися у минулих розділах даної роботи. Розглянемо їх детальніше та спробуємо розробити напрями вдосконалення для цієї сфери.

Говорячи про зовнішні фактори варто звертати уваги на наступні напрями вдосконалення:

- покращення нормативно-правового забезпечення сталих публічних закупівель;
- гармонізація національного законодавства з Директивами ЄС;
- введення обов'язкової екологічної сертифікації для окремого переліку товарів та послуг, або у разі, якщо такі товари, роботи або послуги будуть використовуватися в окремих сферах діяльності;
- розробка примірної методики для застосування нецінових критеріїв оцінки.

Всі ці напрями вдосконалення є взаємопов'язаними між собою і можуть бути забезпечені шляхом комплексного внесення змін до законодавства. Розглянемо ж, яким чином це може бути реалізовано.

Серед основних недоліків законодавства варто виділити відсутність офіційного визначення сталих публічних закупівель. Фактично, єдиний нормативно-правовий акт в якому зустрічаються зелені закупівлі — це Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики

України на період до 2030 року» [64] в якому вони згадуються наступним чином: «Державна екологічна політика спрямована на досягнення стратегічних цілей. ... Ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України. Завданнями є: ... запровадження в Україні системи зелених закупівель». Враховуючи відсутність інших згадувань про такі закупівлі в цьому та інших законодавчих актах, а також відсутність тлумачення визначення цього поняття — можна говорити про недостатнє нормативно-правове забезпечення сталих публічних закупівель.

Відсутність чітко визначеного поняття в законодавстві та висвітлення принципів сталих закупівель може надавати можливості для спекуляцій під час проведення закупівель, а зокрема, в частині контролю за такими закупівлями шляхом їх оскарження. Це пов'язано з тим, що предмети сталих публічних закупівель у більшості випадків можуть бути дорожчими за інші («звичайні») товари, роботи чи послуги, що буде порушувати принцип максимальної економії, ефективності та пропорційності публічних закупівель.

Хоча на практиці випадки оскарження закупівель через порушення цього принципу трапляються доволі рідко, проте все ж таки вони можуть мати місце. Наприклад, Управління освіти Деснянської районної державної адміністрації в м. Києві проводило закупівлю яловичини, де було вказано такий неціновий критерій оцінки як «натуральність продукту», з питомою вагою такого критерію в 30%. Підтвердити натуральність яловичини передбачалося шляхом надання «сертифікату відповідності критеріям натуральності». Один з учасників оскаржив таке рішення Замовника зазначаючи наступне: «...враховуючи, що за умовами тендерної документації поставлятиметься однаково натуральна Яловичина, як учасником, що має «Сертифікат відповідності критеріям натуральності» так і тим, що такого сертифікату не має, зазначений критерій оцінки дозволяє замовнику закупати одну і ту ж Яловичину з ціною значно вищою...» [65]. Як бачимо з формулювання наведеного учасником (скаржником) — саме питома вага нецінового критерію оцінки зіграла ключову роль для цього оскарження. Тим не менше варто також

надати інформацію, що за Рішенням Колегії Антимонопольного комітету України було визначено порушення законодавства в самій вимозі надання такого сертифікату, адже ця продукція й так повинна відповідати вимогам ДСТУ, а отже — вимагання додаткових сертифікатів не потрібне.

Ще більшим недоліком є спекуляції на принципі добросовісної конкуренції публічних закупівель. Випадки оскаржень сталих закупівель саме через порушення цього принципу трапляються доволі часто, частково сюди можна віднести і приклад, наведений вище.

Зазвичай, скаржники аргументують свою думку про невідповідність закупівлі вимогам чинного законодавства посиляючись на пункт 3 частини 3 статті 29 ЗУ «Про публічні закупівлі», зазначаючи що в цій статті надано вичерпний перелік нецінових критеріїв оцінки, які можуть бути застосовані, а застосування інших критеріїв порушує принципи добросовісної конкуренції, адже Замовник таким чином свідомо зменшує коло потенційних учасників закупівлі.

При цьому варто зазначити, що Антимонопольний комітет України в таких випадках стає саме на сторону скаржника, підтверджуючи наведено вище твердження. До наведеного ж вище прикладу було надано наступну відповідь від Колегії [65]: «Закон не містить такого критерію оцінки, як «натуральність продукту». Визначений замовником критерій оцінки суперечить вимогам Закону, у зв'язку з чим замовник повинен усунути наведені вище невідповідності шляхом внесення відповідних змін до тендерної документації в цій частині».

На цей недолік в законодавстві вже звертала увагу К. Плащенко [34], про що стисло згадувалося раніше. Як вона зазначає, посиляючись на Словник Української мови: «Слово «зокрема» у сполученні з іменником уживається для підкреслення, виділення чого-небудь з-поміж однотипного. Отже, перелік інших критеріїв оцінки, визначений у Законі, не є виключним...».

Варто також зазначити, що К. Плащенко наводила і приклади, коли при оскарженні закупівель із застосуванням нецінових критеріїв звертала увага не

на такі критерії, а на невідповідність пропозицій учасників вимогам встановленим у тендерній документації. В такому випадку Колегія не звертала увагу на нецінові критерії і їх «невідповідність законодавству», тобто проблеми із застосуванням таких критеріїв виникають виключно у разі, якщо один з учасників закупівлі прямо звертає на них увагу в своєму оскарженні.

Це надає можливість сказати, що подібні оскарження можуть бути звичайними спекуляціями на недоліках в законодавстві (хоча не варто відкидати можливість того, що за допомогою застосування нецінових критеріїв Замовник справді може мати на меті скорочення кола потенційних учасників закупівлі).

Враховуючи, що навіть у разі, якщо Замовник справді хоче придбати продукцію з поліпшеними технічними чи екологічними характеристиками шляхом проведення закупівлі із застосуванням нецінових критеріїв оцінки таку закупівлю можуть оскаржити — можна сказати, що це суттєво гальмує розвиток системи сталих закупівель в Україні.

Задля вирішення цієї проблеми, на нашу думку, варто внести зміни до чинного законодавства, що можна зробити двома способами: можна розробити окремий Закон, яким будуть регулюватися сталі (зелені) публічні закупівлі, або внести зміни до вже існуючого ЗУ «Про публічні закупівлі».

Перший варіант може бути потенційно кращим у довгостроковій перспективі, адже сфера сталих закупівель буде регулюватися окремим законом і таким чином, у разі виникнення необхідності подальшого покращення законодавства — такі зміни не будуть впливати на сферу «звичайних» публічних закупівель. Тим не менше, такий варіант може призвести до ускладнення законодавства, адже в такому разі все одно необхідно буде вносити зміни до вже існуючого Закону щоб вони не суперечили одне одному, а окремі положення будуть дублюватися в обох нормативно-правових актах. Враховуючи що такий варіант може бути занадто трудомісткий — варто розглянути другий варіант.

Можна внести зміни до ЗУ «Про публічні закупівлі» розширивши цей Закон. Зокрема, пропонується внести наступні зміни цього Закону, та викласти його в наступній редакції:

ст. 1 визначення понять — додати визначення:

Сталі (зелені) публічні закупівлі — такі публічні закупівлі, метою яких є придбання товарів, робіт або послуг з поліпшеними технічними та/або екологічними характеристиками;

Якісні критерії оцінки предмету закупівлі — додаткові критерії оцінки предмету закупівлі, що свідчать про те, що предмет закупівлі має поліпшені технічні та/або екологічні характеристики, які може вимагати Замовник у разі потреби при умові того, що такі критерії мають цінове вираження, а їх застосування є обґрунтованим.

ч.3 п. 3 ст.29 — Критеріями оцінки є: ціна разом з іншими критеріями оцінки, зокрема: умови оплати, строк виконання, гарантійне обслуговування, передача технології та підготовка управлінських, наукових і виробничих кадрів, застосування заходів охорони навколишнього середовища та/або соціального захисту, які пов'язані із предметом закупівлі, а також іншими якісними критеріями.

Подібна редакція Закону дозволить уникнути спекуляцій з приводу застосування справді екологічних вимог до предмету закупівлі, які на сьогодні, за рішеннями Колегії суперечать законодавству. В той же час варто зазначити, що подібна редакція також може полегшити Замовникам порушувати принципи добросовісної конкуренції, а тому, у разі надходження скарг на такі закупівлі їх потрібно буде ретельно розглядати щоб не допускати цього, що може збільшити навантаження на контролюючі органи. В зв'язку з цим, подібні зміни до законодавства повинні бути виваженими та враховувати всі нюанси, а варіант наведений вище можна розглядати як приклад і базу для подальших напрацювань в даному напрямку.

Задля гармонізації національного законодавства з Директивами ЄС можна зробити застосування принципів сталих закупівель обов'язковим, однак на

даний момент це є недоцільним, адже такі закупівлі в Україні є недостатньо поширеними і є дуже мало фахівців даної сфери. У зв'язку з цим на першому етапі такої гармонізації можна встановити вимогу для державних установ, щодо розробки їх стратегій для забезпечення сталого розвитку та запровадити обов'язкове звітування про виконання таких цілей. Варто додати, що на етапі впровадження таких змін варто надати установам перехідний період для адаптації (умовно рік) і не визнавати як порушення з подальшою відповідальністю не виконання таких сталих цілей.

Наступним етапом в гармонізації законодавства з Європейськими нормами будуть зміни до законодавства (за прикладом наведеним вище) і обов'язок для установ застосовувати принципи сталих закупівель в своїй діяльності для окремих товарів, або для окремих груп державних установ. Прикладом цього може бути заборона придбавати автомобілі без попередньої оцінки обсягів спожитого пального та викидів вуглецю в повітря (тобто при купівлі автомобілів обов'язковим буде застосування нецінових критеріїв наведених вище). При цьому варто зазначити, що це буде не повна заборона для придбання автомобілів, які не будуть відповідати екологічним вимогам, а лише обов'язок з боку установ щодо застосування нецінових критеріїв та придбання такого продукту, який буде найбільш прийнятним як з боку забезпечення економічної, так і екологічної ефективності.

В майбутньому ж можна буде вводити вимоги до установ, що певний відсоток закупівель має відповідати принципам сталих закупівель, однак наразі про це говорити рано.

Інакшим варіантом може бути обов'язкова сертифікація для окремих категорій товарів або придбання товарів з поліпшеними екологічними характеристиками для окремих груп замовників. Враховуючи, що на більшість товарів діють ДСТУ — державні стандарти України, тобто вже є певні вимоги щодо якості товарів, це може бути частково недоцільним, однак не для всіх Замовників. Так, наприклад, для Замовників, що надають послуги у сфері здоров'я буде цілком сприйнятним вимагати надання додаткових сертифікатів

якості для медичної продукції, тим не менше такі вимоги можна встановлювати виключно для тієї продукції, яка не виробляється в Україні та не має вітчизняних аналогів, і навіть в такому випадку необхідно діяти обережно, щоб не поставити в не вигідні умови вітчизняних виробників. Іншим прикладом може бути придбання харчової продукції для дітей в заклади дошкільної освіти тощо. Основним для цього, повинна бути обґрунтованість застосування таких критеріїв, щоб не допускати порушення правил добросовісної конкуренції.

Варто зазначити, що в наведеному вище прикладі редакції Закону присутній вираз «...при умові того, що такі критерії мають цінове вираження, а їх застосування є обґрунтованим», що перекликається з іншою наведеною вище інформацією.

Для забезпечення виконання цього пункту пропонується розробити нормативно-правовий акт рекомендаційного (або обов'язкового) характеру, який можна назвати «Примірна методика застосування нецінових критеріїв оцінки». В такій методиці можна прописати все необхідне, включаючи: рекомендаційний перелік таких критеріїв які можуть бути застосовані, способи визначення їх економічного впливу, способи розрахунку питомої ваги для застосування таких критеріїв.

Наразі відомо, що є певні напрацювання в даному напрямку і подібна методика вже розробляється Департаментом сфери публічних закупівель та конкурентної політики Міністерства економіки України [66], однак на даний момент представлено виключно проект такої методики, який не відомо, чи буде прийнято.

У відповідності до проекту Примірної методики пропонується розрізняти нецінові критерії за їх напрямком (якісні, соціальні та інші), видом розрахунку (з вимірюваним економічним впливом та без такого), а також надано формули для розрахунку приведеної ціни, орієнтовної питомої ваги нецінових критеріїв та приклади того, як така методика може застосовуватися на практиці.

Розробка такої методики вже є позитивним явищем, адже означає, що держава працює в напрямку полегшення застосування нецінових критеріїв (а

отже і принципів сталих закупівель). Тим не менше, варто детальніше розглянути запропонований проект методики та надати йому оцінку, що буде здійснено в наступному параграфі даної роботи.

З приводу зовнішнього контролю сталих закупівель та напрямів його покращення, можна сказати що він може забезпечуватися на достатньо високому рівні якщо усунути певні проблемні моменти в законодавстві. Єдиним напрямом покращення в даному напрямку можна назвати підвищення кваліфікації працівників контролюючих органів. Такі працівники повинні знати норми сталих закупівель для того, щоб розглядати скарги на подібні закупівлі і вирішувати чи присутні в них порушення чи ні. Можна розглянути навіть можливість створення окремого відділу Антимонопольного комітету, який буде займатися виключно перевіркою сталих закупівель, однак на практиці це може призвести до значного збільшення видатків для забезпечення такого контролю, а тому проведення курсів з підвищення кваліфікації задля забезпеченості обізнаності з основними принципами сталих закупівель виглядає більш прийнятним з економічної точки зору.

Варто додати, що під час широкого впровадження сталих публічних закупівель в Україні можуть виникати інші проблеми в законодавстві та роботі контролюючих органів, які не були передбачені вище. Задля запобігання виникненню таких проблем наразі можна розглядати обов'язковість сталих публічних закупівель виключно як пілотний проект і спробувати впровадити такі закупівлі в якійсь окремій сфері діяльності держави. Впровадження сталих публічних закупівель в державних закладах вищої освіти може бути гарним варіантом, адже це зумовить необхідність змін навчальних програм (щоб готувати відповідних фахівців), що дозволить в майбутньому ще більше покращувати дану сферу за допомогою нововведень, які будуть пропонувати такі фахівці, однак це стосується виключно довгострокової перспективи. В короткостроковій перспективі ж залучення таких закладів до проведення сталих закупівель дозволить підвищити обізнаність населення з основними цілями

сталого розвитку, а також підвищить імідж таких закладів (і України в цілому) на міжнародному рівні, про що вже неодноразово згадувалося вище.

Проаналізувавши напрями «зовнішнього» вдосконалення сталих публічних закупівель варто розглянути і способи їх «внутрішнього» покращення, тобто способи вдосконалення їх організації та контролю в установах державного сектору. Тут можна виділити основні напрями такого вдосконалення як:

- вдосконалення організації закупівель;
- вдосконалення систем внутрішнього контролю;
- забезпечення обізнаності персоналу;
- автоматизація розрахунків.

Варто нагадати, що більшість інформації, наведеної у II-му розділі роботи вже є власною розробкою та може бути використана як приклад установами при їх організації системи сталих закупівель. Детальніше звернемо увагу на окремі аспекти внутрішньої організації закупівель та які є напрями для її вдосконалення.

Перш за все в установі, яка хоче використовувати в своїй діяльності принципи сталих закупівель, повинна бути відповідальна особа за це, яка буде фахівцем як у сфері закупівель, так і у сфері сталого розвитку. Можливий варіант залучення декількох осіб, які будуть фахівцями у цих сферах і будуть разом працювати над сталими закупівлями, про що вже зазначалося раніше. Знайти таких фахівців може бути проблематично, адже важко підтвердити їхню обізнаність саме з принципами сталих закупівель. У зв'язку з цим знову варто наголосити на необхідності введення курсу сталих закупівель до навчальних програм (проект такого курсу наведений у наступному розділі роботи).

Враховуючи, що пройде певний час перед тим, як перші студенти пройдуть такий курс і зможуть приступити до роботи, варто також розробити подібний курс в якості тренінгу для підвищення кваліфікації для тих осіб, які вже мають вищу освіту, про що вже також зазначалося раніше. У разі, якщо

такий курс буде створено і він буде сертифікованим — це буде підтверджувати рівень знань фахівців у сфері сталих закупівель.

Спроби створити такий курс вже були [67], але, нажаль, знайти будь-яку інформацію про те, що навчання за таким курсом здійснювалися знайти не вдалося.

При цьому варто врахувати що такі курси, швидше за все, будуть викладатися виключно на платній основі. У разі ж якщо суб'єкти господарювання не хочуть (або не можуть) забезпечити своїх працівників можливістю для такого навчання, а працівники не хочуть витратити власні кошти (хоча це в їх інтересах, адже в довгостроковій перспективі їхні знання у сфері сталих закупівель будуть ставати все більш необхідними, що надасть їм широкі можливості для кар'єрного зростання) — можна розробити навчальні посібники які будуть знаходитися у вільному доступі і всі охочі зможуть самотужки опанувати такий матеріал. Недоліком такого рішення буде той факт, що підтвердити рівень своїх знань такий фахівець може тільки у випадку, якщо керівник закладу сам знає принципи сталих закупівель.

В майбутньому ж, коли сталі закупівлі будуть набувати дедалі ширшого поширення, питання, що будуть стосуватися сфери сталих закупівель можна буде внести до загального тестування фахівців у сфері публічних закупівель.

Якщо говорити про напрями вдосконалення організації сталих закупівель в закладах, то можна використовувати напрацювання, наведені у II-му розділі роботи. Починаючи роботу зі сталими закупівлями установа повинна в першу чергу визначитися з цілями таких закупівель та розробити власну закупівельну політику, після чого повинна організувати закупівельний процес у відповідності до розробленої політики та рамок законодавства. Доцільно буде розробити стратегію сталого розвитку, що перекликається з наведеними вище пропозиціями щодо обов'язковості розробки таких стратегій в закладах та звітування за їх виконанням.

Варто навести рекомендації щодо вдосконалення планування сталих закупівель в закладах. При складанні річного плану закупівель організація, яка

буде використовувати сталі закупівлі повинна визначитись, які з поміж необхідних предметів можна замінити екологічно чистими, або ж такими, які мають поліпшені характеристики. В першу чергу установам варто звернути увагу на енергоефективність їх приміщень та оновлення основних засобів.

Якщо говорити про заклади вищої освіти, то першочерговими цілями для таких закупівель можуть стати енергозберігаючі лампи, проведення ремонтів для забезпечення енергоефективності приміщень (заміна вікон, дверей, утеплення стін гіпсокартоном, піноблоком тощо), закупка кондиціонерів задля зменшення споживання невідновлювальних ресурсів в зимовий період (вугілля) тощо. Під час проведення таких закупівель варто враховувати обсяг коштів, який можна буде використати і поточний стан об'єктів, які планується замінити. Так, наприклад, буде недоцільним проводити новий ремонт приміщення, якщо воно знаходиться в нормальному стані. Тобто, потрібно дотримуватися правила ефективності в тій частині, що витрати на предмет закупівлі повинні бути обґрунтованими і можна довести, що проведення такої закупівлі дозволить заощаджувати більше коштів в майбутньому. Для розрахунку цього можна використовувати інформацію з системи бухгалтерського обліку та технічні характеристики вже наявних предметів.

Наведемо умовний приклад: освітлення приміщень університету коштує 1млн. грн. на рік, при цьому використовуються старі лампи. У разі закупівлі нових, енергозберігаючих, ламп вартість такого освітлення буде меншою, однак необхідно понести витрати на закупівлю та встановлення нової системи освітлення. Розглянемо доцільність такого оновлення у різних ситуаціях (за умови що ціни на ринку в межах ситуації однакові для всіх постачальників).

Як видно з наведеної нижче таблиці, за різних ринкових умов можуть бути випадки доцільності або недоцільності оновлень певних предметів. При розгляді ситуації 1 проведення закупівлі буде повністю доцільним, адже точно дозволить скоротити витрати на певний період, а при ситуації 2 буде доцільніше не оновлювати одразу всю систему освітлення, яка працює, а замінити на нові лише ті елементи системи, які вийшли з ладу.

Таблиця 3.1.

Розрахунок вартості витрат для визначення доцільності оновлення системи освітлення

<i>Варіант системи освітлення</i>	<i>Вартість системи освітлення, грн.</i>	<i>Вартість використання за рік, грн.</i>	<i>Гарантійний термін</i>	<i>Сукупні витрати за 2 роки, грн.</i>
Поточна система освітлення	- (вже встановлена)	1 000 000, 00	-	Не менше 2 000 000, 00
Нова система освітлення (ситуація 1)	1 000 000, 00	400 000,00	2 роки	Не більше 1 800 000, 00
Нова система освітлення (ситуація 2)	800 000, 00 (до 1 600 000,00 на два роки)	300 000, 00	1 рік	Від 1 500 000, 00 до 2 200 000,00

Джерело: власна розробка автора.

Наведений вище приклад нагадує принцип оцінки вартості життєвого циклу предмету закупівлі, коли Замовник вивчає пропозиції замовників та знаходить ту, яка дозволить мінімізувати витрати на певний період, однак даний приклад присвячений не власне проведенню закупівлі, а оцінці її доцільності (тобто проведення такого аналізу ще на етапі планування, а не при проведенні закупівель).

Проведення такого попереднього аналізу ще на етапі планування дозволить більш чітко планувати сталі закупівлі в закладах. Пропонується визначати доцільність застосування критеріїв сталих закупівель із використанням наступного алгоритму (таблиця 3.2.).

Алгоритм, наведений нижче, можна назвати розширенням вже існуючої методики планування публічних закупівель, адже при плануванні закупівель установа й так повинна досліджувати необхідність проведення закупівель та визначати середній рівень цін на предмети, які хоче придбати. Сюди додається необхідність порівняння не просто цін на однотипні предмети закупівлі, але необхідність такого порівняння в розрізі «звичайних» предметів закупівлі та «поліпшених». В подальшому ж результати такого порівняння можна буде використовувати для підготовки тендерної документації, а саме як базу для подальших розрахунків питомої ваги нецінових критеріїв оцінки.

Таблиця 3.2.

*Алгоритм оцінки доцільності застосування принципів сталих закупівель
на етапі планування*

<i>№ n/n</i>	<i>Назва показника</i>	<i>Що визначається</i>	<i>Як визначається</i>
1	Необхідність закупівлі	Терміновість, обов'язковість	Визначення потреб закладу, внутрішня комунікація
2	Середні витрати на придбання звичайних товарів, робіт або послуг, середні витрати на їх експлуатацію	Середня ціна на предмети закупівлі, витрати на їх використання	Аналіз ринкових цін та характеристик предметів закупівлі
3	Середні витрати на закупівлю предметів з поліпшеними характеристиками, середні витрати на їх експлуатацію	Середня ціна предмету закупівлі, орієнтовні витрати на їх використання	Аналіз ринкових цін та характеристик предметів закупівлі
4	Доцільність проведення сталих закупівель	Перевага придбання звичайних предметів чи предметів із поліпшеними характеристиками	Порівняння сумарних середніх витрат розрахованих раніше

Джерело: власна розробка автора.

Алгоритм, наведений вище, можна назвати розширенням вже існуючої методики планування публічних закупівель, адже при плануванні закупівель установа й так повинна досліджувати необхідність проведення закупівель та визначати середній рівень цін на предмети, які хоче придбати. Сюди додається необхідність порівняння не просто цін на однотипні предмети закупівлі, але необхідність такого порівняння в розрізі «звичайних» предметів закупівлі та «поліпшених». В подальшому ж результати такого порівняння можна буде використовувати для підготовки тендерної документації, а саме як базу для подальших розрахунків питомої ваги нецінових критеріїв оцінки.

Якщо ж говорити про напрями вдосконалення внутрішнього контролю сталих закупівель, то кожна установа буде організовувати такий контроль за власною методикою і розробити конкретні методи поліпшення такого контролю доволі важко. Частково можна скористатися інформацією наведеною у минулому розділі роботи, де зазначалися основні аспекти забезпечення внутрішнього контролю сталих закупівель, не будемо їх повторювати в роботі ще раз, натомість спробуємо розробити алгоритми проведення внутрішніх перевірок та приклади типових управлінських звітів, які будуть подавати

фахівці керівництву закладів за допомогою яких може забезпечуватися такий внутрішній контроль.

Як вже зазначалося в роботі раніше, внутрішній контроль у сфері сталих закупівель полягає в першу чергу у дотриманні норм законодавства, для цього повинні проводитися внутрішні документальні перевірки.

Зробити це можна за наступним алгоритмом представленим у таблиці 3.3.

Представлений нижче алгоритм розроблений для проведення повної документальної перевірки. Перевірятися буде вся документація: і тендерна документація, і тендерні пропозиції, і укладені договори. Така перевірка може бути доволі трудомісткою, однак дозволяє перевірити процес проведення сталих закупівель в закладі повністю. Рекомендується проводити такі перевірки раз на рік, адже проведення їх частіше сильно збільшить навантаження на працівників закладу, а занадто рідке проведення таких перевірок не дозволить вчасно виявляти порушення.

Окремо зупинимося на останньому пункті наведеного вище алгоритму. Задля перевірки відповідності предметів закупівлі неціновим критеріям (що є одним елементів контролю за виконанням договорів постачальниками) установа повинна в першу чергу перевірити наявність підтверджуючих сертифікатів або інших документів (якщо такі вимагалися). Далі ж потрібно оцінити, чи справді відповідає отриманий предмет закупівлі таким критеріям. Перевірити це можна різними способами, в залежності від того який саме критерій буде перевірятися. Наприклад, якщо справа йдеться виключно про додаткові гарантії, то достатньо лише наявності письмового підтвердження з боку постачальника, але якщо таким критерієм є обсяг викидів парникових газів, то установа може залучати сторонніх осіб для такої перевірки.

Таблиця 3.3.

Алгоритм проведення внутрішніх документальних перевірок сталих закупівель

<i>№ n/n</i>	<i>Назва етапу</i>	<i>Чим забезпечується</i>	<i>Що перевіряється</i>	<i>Як перевіряється</i>
1	2	3	4	5
1	Збір інформації	Внутрішні документи	X	X
2	Перевірка коду предмету закупівлі	Внутрішні документи та річний план закупівель	Відповідність предметів закупівель кодам ЄЗС	Порівняння тендерної документації в частині предмету закупівлі із затвердженим планом закупівель
3	Перевірка сумнівних закупівель	Тендерні пропозиції учасників	Чи правомірно були допущені/недопущені до закупівлі учасники	Перевірка тендерних пропозицій всіх учасників закупівель
4	Арифметична перевірка	Відомості про розрахунок питомої ваги нецінових критеріїв та про середні ціни	Правильність арифметичних розрахунків	Повторний розрахунок усіх необхідних показників
5	Перевірка договорів	Збір усіх укладених договорів	Правильність оформлення договорів, їх виконання	Вичитування тексту договорів, наявність всієї необхідної інформації, підписів тощо. Порівняння даних з договору з даними бухгалтерського обліку (чи були отримані предмети закупівель, за якою ціною, чи є на це підтверджуючі документи)
6	Перевірка зелених критеріїв закупівлі	Додаткові відомості про характеристики предмету закупівлі	Відповідність отриманих товарів (робіт, послуг) вказаним вимогам	Наявність підтверджуючої документації з боку постачальника, її відповідність отриманим предметам закупівлі

Джерело: власна розробка автора.

Якщо ж виявиться, що отриманий предмет не відповідає вимогам, то потрібно виставити претензії постачальнику, однак наголошуємо, що така можливість повинна бути передбачена договором. Кращим варіантом при роботі з сумнівними контрагентами, коли є підозри що поставлений товар неналежної якості — буде оцінка отриманих предметів безпосередньо в момент їх отримання

Наступним способом контролю є подання регулярної управлінської звітності (та подання такої звітності на вимогу керівництва). В такій звітності повинна вказуватися вся суттєва інформація яка може впливати на прийняття управлінських рішень. Також наведена інформація повинна забезпечувати можливість поточного моніторингу закупівельного процесу.

Таким чином, у подібній звітності повинні бути представлені такі показники як:

- кількість проведених закупівель;
- скільки з них підпадає під критерії сталих закупівель;
- середній показник економії коштів для всіх закупівель шляхом порівняння очікуваної вартості та фактичної вартості договорів (всього та окремо в розрізі різних типів закупівель/предметів);
- те ж саме окремо для сталих закупівель;
- порівняння показників даної установи з показниками інших установ в розрізі галузі/регіону чи по класам предметів закупівель.
- Ступінь виконання договорів постачальниками (поставка предметів належної якості);

частки відмінених та оскаржених закупівель в їх загальній кількості.

На нашу думку, наведений вище перелік показників надасть можливість повністю проаналізувати закупівельний процес в закладі, а зокрема — визначити обсяг економії коштів, що дозволить аналізувати доцільність придбання окремих предметів закупівель та використання окремих видів закупівельних процедур.

Тим не менше, наведений вище перелік є базовим і установи можуть розробляти власні управлінські звіти для задоволення своїх потреб. Окрім того, варто зазначити, що перелік показників є доволі значним і їх неможливо використовувати виключно для одного звіту (адже він буде занадто громіздким та незрозумілим). У зв'язку з цим доцільніше розробити декілька управлінських звітів, в кожному з яких буде представлена певна інформація. Розробимо проекти таких звітів по наведеному вище переліку показників, а також зведену таблицю показників з поясненням методики їх розрахунку (таблиця 3.4.).

Зразки розроблених звітів винесені для ознайомлення в **Додаток Е**, щоб не перевантажувати роботу.

Таблиця 3.4.

Показники, які можуть використовуватися для управлінської звітності в сфері закупівель, та методи їх розрахунку

<i>№ п/п</i>	<i>Показник</i>	<i>Як розраховується</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<i>Звіт 1. Кількість проведених закупівель в установі та частка сталих закупівель (не враховуються відмінні закупівлі)</i>		
1.1-1.3	Кількість проведених закупівель, в т.ч. в розрізі процедур та класів предметів закупівель	Інформація про кількість проведених закупівель з відкритих джерел та/або виходячи з внутрішньої наявної інформації
1.4-1.6	З них сталих, в т.ч. в розрізі процедур та класів предметів закупівель	Інформація про кількість проведених закупівель з відкритих джерел та/або виходячи з внутрішньої наявної інформації
2.1-2.3	Частка сталих закупівель в загальній кількості	Показники 1.4-1.6 / показники 1.1-1.3 відповідно * 100%
<i>Звіт 2. Середні показники економії грошових коштів в межах установи</i>		
3.1-3.3	Планова вартість звичайних закупівель, в т.ч. в розрізі процедур та класів предметів закупівель	Інформація про вартість проведених закупівель з відкритих джерел та/або виходячи з внутрішньої наявної інформації
3.4-3.6	Вартість укладених договорів, в т.ч. в розрізі процедур та класів предметів закупівель	Інформація про вартість проведених закупівель з відкритих джерел та/або виходячи з внутрішньої наявної інформації
3.7-3.9	Планова вартість усіх сталих закупівель, в т.ч. в розрізі процедур та класів предметів закупівель	Інформація про вартість проведених закупівель з відкритих джерел та/або виходячи з внутрішньої наявної інформації
3.10-3.12	Вартість укладених договорів до сталих закупівель, в т.ч. розрізі процедур та класів предметів закупівель	Інформація про вартість проведених закупівель з відкритих джерел та/або виходячи з внутрішньої наявної інформації
4.1-4.3	Середні показники економії грошових коштів для звичайних закупівель	(Показники 3.1-3.3 - показники 3.4-3.6 відповідно) / показники 3.1-3.3 відповідно * 100% - 100%
4.4-4.6	Середні показники економії грошових коштів для сталих закупівель	(Показники 3.7-3.9 - показники 3.10-3.12 відповідно) / показники 3.7-3.9 відповідно * 100% - 100%
5.1-5.3.	Різниця показників економії при використанні принципів сталих закупівель	Показники 4.4-4.6 / показники 4.1-4.3 відповідно * 100% - 100%

Продовження таблиці 3.4.

1	2	3
<i>Звіт 3. Порівняння показників економії грошових коштів з іншими установами</i>		
4.1-4.6	Розраховані показники економії зі звіту 2	X
6.1-6.6	Показники економії грошових коштів інших установ	Інформація отримана шляхом використання аналітичного модулю Prozorro [53], або шляхом аналізу даних з відкритих джерел
7.1-7.6	Різниця показників економії	Показники 4.1-4.6 - показники 6.1-6.6 відповідно
<i>Звіт 4. Ступінь виконання договорів</i>		
7.1-7.2	Кількість укладених договорів, в т.ч. для звичайних та сталих закупівель	Інформація зі звіту 1
8.1.-8.2	Кількість повністю виконаних договорів	Внутрішня інформація установи
8.3.-8.4	Кількість частково виконаних договорів	
9.1-9.2	Ступінь виконання договорів	(Показники 8.1-8.2. + показники 8.3.-8.4. / 2) / Показники 7.1.-7.2. відповідно

Джерело: власна розробка автора.

Ще одним напрямком розвитку контролю сталих закупівель є впровадження автоматизованих систем. Мається на увазі розробка програмного забезпечення, яке буде в поточному режимі аналізувати наявну в системі інформацію та формувати управлінські звіти. Така програма може бути розроблена на базі програм бухгалтерського обліку, а її заповнення інформацією буде покладатися на одного з бухгалтерів (бажано щоб такий працівник бухгалтерської служби був залучений до закупівельного процесу).

Задля реалізації цього можна, наприклад, в бухгалтерській програмі в модулі обліку ТМЦ до карток предметів додавати їх код відповідно до ЄЗС, а також номер договору поставки. Окрім цього буде розроблений ще один модуль, присвячений управлінському обліку договорів в який будуть заноситися відомості про договори. Будучи взаємопов'язаними між собою, виходячи з даних двох таких модулів програми можна розробити форми звітності, які будуть формуватися безпосередньо з такої програми.

Використання таких автоматизованих систем дозволить по-перше полегшити формування та подання управлінської звітності, по-друге — шляхом залучення до цього працівників бухгалтерської служби буде сприяти інтеграції сталих публічних закупівель як об'єкта бухгалтерського обліку.

З приводу ж інших напрацювань в напрямку обліку сталих публічних закупівель, то варто використовувати напрацювання Псьоти В.О. та напрацювання представлені в параграфі 2.2. даної роботи, які стосуються визнання сталих закупівель як складного об'єкта бухгалтерського обліку та підходів до такого обліку. Задля запобігання дублювання інформації ще раз наводитися вона не буде.

3.2. Методика застосування нецінових критеріїв оцінки.

В минулих розділах даної роботи неодноразово зверталася увага на необхідність розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв оцінки предмету закупівлі виходячи з таких даних, що зможуть забезпечити обґрунтованість як застосування таких нецінових критеріїв, так і обґрунтованість власне величини їх питомої ваги.

В минулому параграфі зазначалося, що в Україні з'явився документ під назвою «Примірна методика застосування нецінових критеріїв оцінки» (далі — Методика), однак вона знаходиться лише на етапі проекту і невідомо коли вона буде затверджена та чи буде вона затверджена взагалі.

Розглянемо ж даний проект методики та проаналізуємо її, а також запропонуємо можливі варіанти її покращення. Перш за все в проекті методики зазначено, що вона буде мати виключно рекомендаційний характер, при цьому в ній наводяться як формули, так і тлумачення окремих визначень. Зокрема, такими визначеннями є:

1. Нецінові критерії — інші критерії оцінки, ніж ціна та/або вартість життєвого циклу.
2. Питома вага — значення частки нецінового критерію під час визначення найбільш економічно вигідної пропозиції закупівлі.
3. Критерії з вимірюваним економічним впливом — нецінові критерії, які включають експлуатаційні характеристики, споживання енергоресурсів, умови постачання і оплати та/або інші умови, пов'язані з предметом закупівлі,

які можуть безпосередньо впливати на вартість забезпечення потреби Замовника.

4. Критерії якості — такі нецінові критерії оцінки, які пов'язані з якістю/ефективністю забезпечення потреб Замовника.

5. Соціальні критерії — такі нецінові критерії оцінки, які не пов'язані з прямим економічним та/або якісним впливом але дозволяють забезпечити додаткове благо Замовника, держави чи суспільства.

6. Список можливих варіантів нецінового критерію — розподіл питомої ваги критерію оцінки на певну кількість варіантів в межах загальної питомої ваги визначеного нецінового критерію.

Розглянемо детальніше про що йдеться мова. Згідно з проектом Методики нецінові критерії розділяються на критерії з вимірюваним економічним впливом (щодо яких можна чітко визначити їхній вплив на вартість закупівлі) та на такі, що не мають такого вимірюваного впливу. Останні при цьому розділяються в свою чергу на критерії якості та соціальні.

Під критеріями з вимірюваним економічним впливом розуміються такі критерії як умови оплати, доставки, енерговитрати, продуктивність, вартість додаткових сервісів чи забезпечення працівників навчанням роботі з новим обладнанням. Під критеріями якості мають на увазі такі критерії як: технічні характеристики, додаткові комплектації, додаткові гарантійні зобов'язання тощо. Щодо соціальних та інших критеріїв наводяться наступні приклади: інноваційність, екологічність, соціальна інклюзивність та соціальний вплив, наявність в учасника працівників відповідної кваліфікації, досвіду виконання подібних договорів закупівель тощо.

Варто зазначити, що наведене в Методиці тлумачення визначень та їх приклади, на нашу думку, є частково помилковими. Зокрема, важко виміряти економічний вплив від змін умов оплати чи термінів доставки (звісно, можна пояснити це таким чином, що чим раніше поставлена продукцію — тим раніше розпочнеться виробництво тощо, однак на практиці буде важко розрахувати такий економічний вплив), натомість такі якісні показники як додаткова

гарантія, додаткова комплектація тощо навпаки можуть бути відносно достовірно оціненими.

Те ж саме стосується і критеріїв, які в Методиці визначені як соціальні. Серед прикладів таких критеріїв є такі, які можна оцінити (наприклад, економію від застосування критерію екологічності можна оцінювати шляхом розрахунку екологічних податків), так і ті, пряма оцінка економічного впливу яких неможлива.

У зв'язку з цим пропонується розділити такі нецінові критерії на дві категорії (як вже зазначалося у минулому параграфі), а саме на показники з вимірюваним економічним впливом та з не вимірюваним впливом (інші критерії), з наступним трактуванням їх тлумачень:

Нецінові критерії з вимірюваним економічним впливом – такі нецінові критерії, які можуть безпосередньо впливати на вартість забезпечення потреби Замовника, в тому числі такі, які впливають на якість/ефективність забезпечення потреб замовника чи представляють собою додаткове економічне благо для держави/суспільства за умови, що такий вплив може мати бути достовірно оціненим;

Інші нецінові критерії оцінки – такі нецінові критерії, які можуть впливати на якість/ефективність потреб замовника чи представляють собою додаткове економічно благо для держави/суспільства, однак їх економічний вплив не може бути достовірно оціненим.

Окрім цього пропонується ввести поняття економічних нецінових критеріїв, під яким будуть розумітися такі нецінові критерії, які включають в себе експлуатаційні характеристики, споживання енергоресурсів, та/або інші умови, пов'язані з предметом закупівлі, які можуть безпосередньо впливати на вартість забезпечення потреби Замовника. Це потрібно для розподілу нецінових критеріїв на три групи: економічні, якісні та соціальні, - які будуть використовуватися виключно для проведення аналізу тощо (наприклад, яка з груп показників вживається найчастіше, дозволяє заощаджувати більше коштів

тощо). В той же час, для проведення власне закупівель та розрахунків будуть застосовуватися дві категорії, наведені вище.

В Методиці також зазначається сфера, принципи та способи її застосування. Під сферою застосування зазначаються всі публічні закупівлі, які проводяться у відповідності до ЗУ «Про публічні закупівлі» із застосуванням нецінових критеріїв оцінки, при цьому застосування таких критеріїв не має обмежувати конкуренцію та не повинно суперечити іншим принципам публічних закупівель, визначеним цим Законом.

Увагу варто звернути на п. 3 Розділу II Методики, яким передбачено, що передумовою застосування нецінових критеріїв є наявність **різних** варіантів пропозицій. Дане визначення, на нашу думку, також є не повністю доречним, адже може трактуватися таким чином, що застосовувати нецінові критерії оцінки можна лише в тому випадку, якщо при аналізі ринку будуть знайдені такі пропозиції, які будуть відрізнятися саме за такими неціновими критеріями. Подібне трактування цього пункту методики може призвести до погіршення ситуації з дотриманням добросовісної конкуренції, адже опосередковано передбачає застосування нецінових критеріїв підготовлених з урахуванням ринкових пропозицій **окремих** постачальників. Доцільніше зазначити, що наявність різних пропозицій є умовою (а не передумовою) до використання нецінових критеріїв, однак, і в даному випадку будуть певні недоліки. Тут вже справа буде полягати в тому, що при застосуванні окремих нецінових критеріїв далеко не завжди можна буде знайти ринкові пропозиції і провести оцінку таких пропозицій, натомість Замовник може визнавати такі критерії вагомими для нього, а підтвердити відповідність продукції таким критеріям Учасники зможуть виключно надавши додаткові документи до своєї пропозиції (які можуть не публікуватися у вільному доступі на веб-ресурсах таких учасників тощо). Як приклади подібних ситуацій тут можна навести застосування таких критеріїв як терміни оплати, поставки тощо, які можна вияснити виключно шляхом спілкування з потенційними замовниками.

Далі в Методиці вказується, що тендерна документація повинна містити вичерпний перелік нецінових критеріїв оцінки які будуть застосовані, із зазначенням питомої ваги кожного такого критерію та методики їх оцінювання, а також містити чіткі вимоги щодо способу підтвердження відповідності пропозиції учасника таким критеріям. При цьому, питома вага нецінових критеріїв повинна визначитись відповідно до об'єктивних факторів, з урахування оцінки впливу на потреби Замовника та/або суспільні потреби і повинна містити список можливих варіантів для кожного такого нецінового критерію з відповідним розподілом питомої ваги у залежності від значення застосованого варіанту.

Мається на увазі цілком стандартна для нецінових критеріїв процедура – Замовник повинна визначити перелік критеріїв, які будуть застосовуватися та можливі варіанти застосування таких критеріїв. Наприклад, у разі якщо замовник встановить неціновим критерієм додаткову гарантію, то такими варіантами можуть бути:

1. 0% - при наданні пропозиції учасником без додаткових гарантій;
2. 5% при наданні додаткової гарантії терміном на 1-2 роки;
3. 10% - при наданні додаткової гарантії на термін більше двох років.

При цьому головною вимогою є те, що максимально можлива питома вага для всіх таких нецінових критеріїв не буде перевищувати встановлені Законом 30%.

В наступних розділах Методики описуються методи розрахунку приведеної ціни та приклади нецінових критеріїв, які можуть бути застосовані. Наводити цю інформацію не є доцільним, оскільки вона вже була представлена раніше в цьому та попередніх розділах роботи і є стандартною, натомість, перейдемо до запропонованих в Методиці способів розрахунку питомої ваги для різних нецінових критеріїв. Щоб не перевантажувати роботу оформимо таку інформацію списком з коротким поясненням. Згідно Методики виділяються наступні етапи підготовки до застосування нецінових критеріїв оцінки:

1. Аналіз ринку та пошук пропозицій (з визначенням мінімальних вимог Замовника) у відповідності до статті 4 Закону (але бажано уникати ситуацій наведених вище, коли через недостатній аналіз ринку, або відсутність різних варіантів пропозицій буде порушено принципи вказані у ст. 5 Закону).

2. Визначення доцільності та обґрунтування нецінових критеріїв оцінки, шляхом аналізу впливу відмінностей в різних пропозиціях на якість задоволення потреби Замовника з урахуванням визначення можливих опцій нецінового критерію (мінімальні вимоги визначаються як значення нецінового критерію з питомою вагою 0%).

3. Розрахунок питомої ваги нецінових критеріїв оцінки із дотриманням принципів об'єктивності та неупередженості шляхом аналізу ринку, запланованого економічного ефекту, або інших об'єктивних факторів, які не залежать від Замовника. Варто зазначити, що в Методиці передбачені випадки, коли об'єктивне визначення питомої ваги нецінового критерію неможливе. В таких випадках повинна встановлюватися така питома вага, яка не буде мати вирішального впливу на результати закупівлі (не більше 1-5% згідно Методики). Також зазначені і винятки – якщо метою закупівлі є забезпечення соціальних, екологічних, культурних, або інших суспільних потреб, сукупна питома вага таких критеріїв може становити більше 10%.

4. Визначення методики розрахунку нецінових критеріїв (вказання в тендерній документації переліку таких критеріїв та їх можливих варіантів).

5. Визначення способу підтвердження відповідності нецінових критеріїв оцінки (якими документами та в якому порядку учасники повинні підтвердити відповідність їх продукції встановленим вимогам).

7. Контроль відповідності пропозиції на етапі виконання договору – у договорі повинні бути передбачені можливості щодо перевірки відповідності отриманих товарів, робіт чи послуг встановленим вимогам та гарантії відповідності товарів таким вимогам.

В цілому наведений вище план є доволі добре розробленим. Варто зазначити, що наша думка з приводу обмежень питомої ваги для тих критеріїв

вплив від застосування яких не можна достовірно оцінити є такою ж – такі обмеження мають бути, адже це опосередковано дозволить уникати порушень принципів недобросовісної конкуренції та максимальної економії грошових коштів. Це пов'язано з тим, що Замовники не зможуть маніпулювати застосування таких критеріїв в цілях «відмивання коштів», адже будуть існувати такі обмеження щодо застосування певних критеріїв.. В той же час, на нашу думку, для кожного такого можливого критерію варто розраховувати окремі максимальні значення питомої ваги, яка може бути застосована в залежності від того, наскільки такі критерії будуть сприяти забезпеченню саме соціальних потреб та сталого розвитку держави та прописати такі значення в законодавстві, адже дана Методика є рекомендаційною, а отже – визначення таких максимальних меж в ній не буде обов'язковим до виконання. Тим не менше розробка рекомендацій з приводу таких обмежень максимальної питомої ваги критеріїв є напрямом для подальших досліджень та вдосконалення сфери сталих закупівель і потребує більш детального огляду, не можна надавати такі рекомендації без проведення ґрунтовного аналізу.

В наступних розділах Методики наводяться приклади формул, які можуть бути застосовані для розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв оцінки, розглянемо їх.

Для критеріїв з вимірюваним економічним впливом під час розрахунку їх питомої ваги Замовник повинен оцінити доцільність застосування такого критерію виходячи з планових показників використання такого предмету та розрахованої економічної вигоди. Питому вагу пропонується розраховувати за формулою:

$$F = \frac{S_e}{Ц} \times 100\%. \quad (4)$$

Де, F – питома вага;

S_e – сума економічного ефекту; Ц – вартість предмету закупівлі.

Для суми економічного ефекту також розроблена пропонована формула:

4. Сума економічного ефекту нецінового критерію згідно запланованих показників постачання та/або володіння предметом закупівлі розраховується за формулою:

$$S_e = S_{B1} - S_{B2}. \quad (5)$$

Де, S_{B1} – сума витрат Замовника при закупівлі без застосування нецінових критеріїв (закупівлі із мінімальними вимогами); S_{B2} – сума витрат Замовника при закупівлі предмету, який буде відповідати встановленому неціновому критерію.

Для інших критеріїв, у зв'язку з тим, що вони не мають прямого економічного впливу який можна достовірно визначити встановлено, що розрахунок питомої ваги повинен проводитися виходячи з аналізу ринкових пропозицій і така формула розрахунку має вигляд:

$$F = \frac{\Delta C}{C} \times 100\%. \quad (6)$$

Де, ΔC – різниця вартості товарів на ринку з різними якісними характеристиками:

$$\Delta C = C_1 - C_2. \quad (7)$$

Де, C_1 – середня ринкова вартість такого предмету закупівлі, який відповідає неціновому критерію, а C_2 – середня вартість такого предмету закупівлі, який не відповідає встановленому неціновому критерію.

В зазначеній вище формулі (№6) не пояснено, що представляє показник « C », на що звертають увагу під час відкритої дискусії. Можна зробити припущення, що це вартість предмету закупівлі аналогічно до формули №4.

Проаналізувавши вищенаведені формули, а також приклади які наводяться в Методиці можна зробити висновок, що способи розрахунку питомої ваги є достатніми для обґрунтування їх питомої ваги і доволі легкі для розрахунку, однак в них присутні також суттєві недоліки.

Перш за все варто зазначити, що за Методикою основним джерелом інформації для проведення розрахунків є аналіз ринку, а ситуація на ринку може стрімко змінюватися за короткі терміни. Таким чином Замовнику окрім

розрахунку потрібно наводити інформацію на основі якої він проводив розрахунок (фіксувати ринкові ціни на момент проведення розрахунку та додавати їх до такого розрахунку для підтвердження того, що розрахунки проводилися виходячи з реальних показників). Якщо ж таку вимогу не додати, то учасники, які будуть перерахувати ці показники виходячи з інших даних можуть отримати інші цифри, що в свою чергу буде зазначати про існування можливості викривлення показників для власних цілей, як з боку Замовників, так і з боку Учасників. Контролюючі органи ж не зможуть перевірити об'єктивність розрахованих значень не маючи відомостей про те, звідки та за який період бралася інформація для розрахунків.

Щодо соціальних та інших критеріїв оцінки, Методикою передбачено, що до таких критеріїв будуть відноситися наступні:

1. Екологічні критерії на основі таких факторів як споживання ресурсів, зменшення викидів вуглецю, зниження використання шкідливих речовин чи шкідливих відходів.

2. Соціальні критерії на основі об'єктивних факторів таких як: створення робочих місць, підвищення рівня охорони здоров'я, соціальної інтеграції вразливих верств населення.

3. Інноваційні критерії, що оцінюють рівень інновацій, на основі таких факторів, як дослідження та розробка, дизайн, технології та інтелектуальна власність.

4. Інклюзивні критерії, за яким оцінюються додаткові переваги для маломобільних груп населення або населення з інвалідністю, (наприклад залучення таких осіб до виконання договору тощо).

5. Наявність в учасника спеціального досвіду у виконанні подібних замовлень або спеціалізованого обладнання, за умови що це може впливати на якість виконання замовлення. (можна застосовувати при закупівлі товарів чи робіт, які є надто складними

Проаналізувавши наведені в Методиці значення було виявлено, що можуть бути також інші показники, які можна вживати для розрахунку суми економічного ефекту і які при цьому відмінні від ціни закупівлі. В той же час це ті показники, які більш обґрунтовано допоможуть довести саме економію грошових коштів при застосуванні нецінових критеріїв та забезпечення рівності всіх учасників закупівлі.

Пропонований спосіб не сильно відрізняється від наведеного у Методиці, однак полягає у порівнянні отриманої вигоди і обсягу «базових витрат» (тобто таких витрат, які понесе Замовник у разі придбання предмету закупівлі за мінімальними вимогами).

Формула для розрахунків при цьому буде мати вигляд:

$$F = \frac{S_e}{B_6} \times 100\%. \quad (8)$$

Де, F – питома вага; S_e – сума економічного ефекту; B_6 – базові витрати. Сума економічного ефекту (економічної вигоди) розраховується аналогічно до запропонованої в Методиці (формула №2).

Наприклад, при встановленні такого критерію як «підвищений термін експлуатації» можна розрахувати економічний вплив шляхом порівняння амортизаційних відрахувань (наскільки зменшаться за умовний проміжок часу такі відрахування). Аналогічні розрахунки можна проводити і для інших критеріїв.

Наведемо приклад (розрахунки представлені в таблиці 3.5.):

Замовник хоче придбати верстат для обробки дерева. За результатами аналізу ринку було виявлено, що більшість моделей мають орієнтовний термін експлуатації в 10 років та коштують 600 тис. грн., натомість є моделі які коштують 700 тис. грн. та мають орієнтовний термін корисної експлуатації в 13 років, а також моделі вартістю в 750 тис. грн. та терміном експлуатації 15 років. Орієнтовна ліквідаційна вартість буде складати 100 тис. грн., 120 тис. грн. та 150 тис. грн. відповідно. Необхідно розрахувати питому вагу для застосування такого критерію оцінки в тендерній документації.

Таблиця 3.5.

Приклад розрахунку питомої ваги нецінового критерію оцінки за різними способами

№ п/п	Ціна пропозиції, тис. грн.	Орієнтовний термін експлуатації, роки	Амортизаційні відрахування в пере- рахунку на базові вимоги (10 років), грн.	Питома вага за Методикою для економічно вимірюваних критеріїв, %	Питома вага за Методикою для інших критеріїв, %	Питома вага за власною формулою, %
1	600	10	500 000, 00	0	0	0
2	650	13	407 692, 31	15,38 (15)	16,66 (17)	18,46 (18)
3	710	15	373 333, 33	21,11 (21)	35 (30)	25,33 (25)

Продовження таблиці 3.5.

Коефіцієнт корекції розрахований при використанні методу рядку...			Приведена ціна розрахована при застосуванні методу рядку..., грн.		
5	6	7	5	6	7
1	1	1	600000,00	600000,00	600000,00
1,18	1,20	1,22	550847,46	541666,67	532786,89
1,27	1,43	1,33	559055,12	496503,50	533834,59

Джерело: власна розробка автора.

Як видно з таблиці наведеної вище, кожен з методів розрахунку дає різні результати, це пов'язано з різною спрямованістю таких методик.

Способи розрахунку питомої ваги для інших (якісних критеріїв) порівнюють виключно ціни різних пропозицій, їх можна використовувати лише для тих критеріїв, економічний вплив від яких справді неможливо розрахувати, адже в інакшому випадку вони будуть занадто викривляти дані. В наведеному вище прикладі цей спосіб було використано виключно для прикладу, адже в даній ситуації застосовувати такий спосіб недоцільно. Окрім того, як вже зазначалося вище, рекомендована питома вага для таких критеріїв не може перевищувати 1-2%.

Спосіб розрахунку питомої ваги для критеріїв в яких можна виміряти економічний вплив порівнює суми економічних ефектів у відношенні до ціни базового предмету. Такий метод дозволяє забезпечити конкуренцію на відносно рівних умовах, адже порівнює економію грошових коштів у відношенні до звичайної ціни подібних предметів закупівлі, тобто ступінь отриманої вигоди в залежності від запропонованої ціни.

Натомість власне розроблений спосіб розрахунку порівнює виключно ступінь отриманої вигоди. З наведеного вище прикладу такий спосіб дозволяє доволі чітко розрахувати ступінь отриманого економічного ефекту і обрати таку питому вагу для критерію оцінки, яка буде забезпечувати максимальну економію грошових коштів шляхом точного розрахунку найбільш вигідної пропозиції, окрім цього застосування цього способу забезпечує на високому рівні добросовісну конкуренцію (як бачимо з наведеного вище прикладу розрахована питома вага для різних пропозицій дозволяє уподібнити приведену ціну різних учасників, що буде стимулювати їх до конкуренції).

Варто додати, що в прикладах Примірної Методики формули наведені вище розраховувалися виключно для розрахунку максимальної питомої ваги нецінового критерію, зазвичай, порівнюючи найбільші та найменші значення між собою (ціни, витрат тощо). За результатом власного дослідження пропонується використовувати розроблену формулу і для визначення максимальної питомої ваги для критерію, адже це, на нашу думку буде більш обґрунтований спосіб розрахунку (якщо обмежити максимально можливу питому вагу критерію в прикладі до 21%, а питому вагу для пропозиції 2 розраховувати за власною формулою, то розбіжність між пропозиціями учасників збільшиться, що не буде сприяти забезпеченню рівності учасників).

Тим не менше, варто врахувати, що пропонована методика не є перевіреною на практиці і перед тим як вводити її потрібно перевірити чи справді вона буде діяти, однак, порівнюючи результати, отримані при використанні власного способу та наведеного в Методиці можна сказати, що відмінність між ними на практиці може бути мінімальною, а схожість отриманих результатів при застосуванні різних методів дозволяє висунути припущення про вірність проведених розрахунків.

Якщо говорити про розроблений спосіб розрахунку, то умовно його можна назвати «метод розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв оцінки на основі порівняння вартості життєвого циклу предметів закупівлі», адже цей метод є уподібненим до прямого застосування цього такого способу оцінки.

Розроблений спосіб може використовуватися для всіх показників, які мають вимірюваний економічний вплив, в той час як для якісних показників варто використовувати способи розрахунку наведені в Методиці.

Подальшим напрямком вдосконалення в цій сфері можна вважати покращення методів розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв, задля забезпечення водночас рівності учасників та максимальної ефективності використання грошових коштів.

Тим не менше, за результатами аналізу Методики було виявлено ряд недоліків, серед яких, в першу чергу, невідповідність методики реаліям застосування нецінових критеріїв на практиці (приклади оскаржень з параграфу 3.1.). Перед тим, як вводити в дію цю Методику варто вирішити інші законодавчі проблеми, способи подолання яких були вказані раніше. Окрім цього, методика має виключно рекомендаційний характер, що залишає прогалину в законодавстві в тому напрямі, що не всі Замовники будуть слідувати таким рекомендаціям. На нашу думку, окремі положення Методики варто винести в ЗУ «Про публічні закупівлі» задля запобіганню цьому явищу. Однак разом з цим, варто зазначити, що саме рекомендаційний характер такої методики буде стимулювати підприємства до винайдення нових, кращих методів розрахунку.

3.3 Метод оцінки вартості життєвого циклу предмету закупівлі.

Говорячи про сталі публічні закупівлі не варто забувати про такий їх метод, як метод оцінки вартості життєвого циклу предмета закупівлі. В минулих розділах даної роботи про цей метод не наводилося багато інформації. Це пов'язано з тим, що практично неможливо знайти приклади застосування цього методу на практиці. Таке явище зумовлене тим фактом, що використання цього методу є занадто складним, а система електронних закупівель «Prozorro» лише нещодавно отримала функціонал для проведення таких закупівель (підтримка автоматичних розрахунків під час аукціону).

Як зазначає команда Dozorro за 2022-й рік було оголошено 63 закупівлі із застосуванням такого методу оцінки, однак жодна з них не відбулася (зокрема через нерозуміння Замовниками способів застосування такого методу) [71].

Розглянемо ж як можна застосовувати такий спосіб оцінки та як його легко застосовувати в електронній системі закупівель «Prozorro».

Як зазначає команда Dozorro, перед застосуванням такого методу оцінки потрібно, щоб особи, які будуть готувати тендерну документацію зрозуміли різницю між поняттями «гарантійний термін», «нормативний термін» і «повний термін експлуатації».

Пропонується розрізняти ці термін наступним способом:

Гарантійний термін – це певний період, протягом якого не допускається несправність товару, а на виробника/постачальника покладається відповідальність з усунення всіх несправностей які будуть виникати протягом цього періоду.

Нормативний термін — це певний період, протягом якого виробник обіцяє надійну роботу товару якщо будуть дотримуватися умови його користування (періодичне технічне обслуговування тощо). Іншими словами, це період, більший за гарантійний термін, протягом якого товар буде справно працювати. При цьому, не завжди такий товар може працювати визначений термін. Він може вийти з ладу трохи раніше, або ж навпаки, навіть після закінчення цього терміну буде знаходитися в гарному стані і зможе продовжувати працювати якщо Замовник вирішить використовувати його й надалі. Такий нормативний термін може визначатися Замовником, або ж Учасниками – це не заборонено, однак зазвичай такий термін встановлюється на рівні терміну ефективного використання

Таким чином, задля визначення тривалості і вартості такого життєвого циклу необхідно щоб для товару був визначений строк служби, а також повинні бути визначені всі суттєві витрати, які буде нести замовник протягом використання цього предмету. Такими витратами повинні бути: обсяг або вартість споживання ресурсів на одиницю роботи; вартість заміни витратних

(розхідних) матеріалів впродовж життєвого циклу; вартість технічного обслуговування передбаченого виробником; витрати пов'язані з утилізацією; Інші роботи, які є пов'язаними з експлуатацією товару.

Наприклад, для принтера такими витратами можуть бути споживання електроенергії та споживання чорнил на певну кількість використаного паперу. Розглянемо на прикладі застосування такого методу оцінки. При цьому нагадаємо, що вартість життєвого циклу, як вже зазначалося у II розділі, визначається шляхом сумування вартості закупівлі та всіх суттєвих витрат, які будуть понесені протягом використання товару.

Таблиця 3.6

Застосування методу оцінки вартості життєвого циклу товару, грн.

№ пропозиції	Вартість принтера	Нормативний термін використання, листів	Витрати електроенергії на 1000 листів	Витрати чорнил на 1000 листів	Загальна вартість циклу
1	70000	150000	200	320	148000
2	80000	150000	180	270	147500
3	90000	200000	200	240	178000

Джерело: власна розробка на основі [71].

Як видно з наведеної вище таблиці, якби замовник не використовувати критерій вартості життєвого циклу, то він придбав би товар №1 (як найдешевший), при цьому ми бачимо, що товар №2 вже є трохи вигіднішим.

Однак у разі застосування принципу оцінки вартості життєвого циклу, ми бачимо, що найвигіднішою може бути пропозиція №3. Це пов'язано з тим, що у даній пропозиції найбільший нормативний термін використання. Задля перевірки того, який з товарів буде найвигіднішим варто розрахувати вартість витрат на приведену одиницю використання (в даному випадку розрахуємо витрати на 1000 листів для кожної з моделей).

Такі витрати будуть становити 987 грн., 983грн. та 890 грн. відповідно. Отже, з точки зору економічної ефективності, пропозиція №3 справді є найвигіднішою, але й найдорожшою. Якщо замовник не може сплатити такий обсяг грошових коштів, то він може визначити очікувану вартість закупівлі

меншою ще на етапі оголошення пропозиції і не приймати до участі цю пропозицію (це потрібно зробити до оголошення закупівлі під час вивчення ринку), або ж зазначити в договорі, що грошові кошти будуть сплачуватися поступово протягом усього терміну дії договору, а не одним платежем тощо у разі, якщо учасник з такою вартістю став переможцем аукціону.

Говорячи про такий метод оцінки варто зазначити, що він може бути застосований лише у разі проведення відкритих торгів, або спрощеної закупівлі, тобто виключно у разі застосування електронної системи закупівель. На нашу думку це пов'язано з необхідністю підвищеного контролю таких закупівель обумовленою їх складністю.

Якщо говорити про електронну систему закупівель, то раніше не було достатнього функціоналу для застосування методу оцінки вартості життєвого циклу. Натомість зараз такий функціонал вже є організованим і може застосовуватися. Розглянемо як це відбувається [72,73].

1. Етап оголошення пропозиції – замовник зазначає на електронному майданчику, що закупівля буде відбуватися із застосуванням критеріїв оцінки вартості життєвого циклу;

2. Замовник зазначає всі критерії які вважає вагомими та методику їх розрахунку, при цьому може вказати умовну одиницю використання товару, якщо на ринку присутні пропозиції з різною тривалістю нормативного терміну використання;

3. Замовник зазначає перелік документів, які можуть підтверджувати відповідність пропозиції Учасників зазначеним критеріям;

4. Етап подання пропозицій – Замовники подають свої пропозиції вказуючи обсяг ціни закупівлі та обсяги витрат згідно методики оцінки запропонованої Замовником;

5. Етап аукціону – Учасники не можуть коригувати обсяги витрат, але можуть пропонувати нижчу ціну вартості закупівлі. Учасники не бачать обсягів витрат одне одного, лише зведену ціну, яка розраховується за принципом «Вартість закупівлі+вартість життєвого циклу»

6. Вибір переможця – переможцем визначається Учасник, зведена ціна пропозиції якого є найвигіднішою (найнижчою);

7. Етап кваліфікації – Замовник розглядає пропозицію учасника, ще раз перевіряючи всі його документи та заключає договір. Оплата здійснюється виключно за вартість закупівлі, без урахування витрат життєвого циклу, адже Учасник не буде постачати Замовнику розхідні матеріали за кошти Замовника.

Як бачимо з вищенаведеного, застосування методу оцінки вартості життєвого циклу справді може бути складним, як для замовника, так і для учасників. Однак наявний в системах електронних закупівель функціонал автоматичного розрахунку зведеної ціни під час аукціону дозволяє пришвидшити процес такої закупівлі. Тим не менше, на етапі підготовки документації/пропозицій Замовник/Учасник повинні чітко слідувати нормам законодавства. Для Замовника головне – додавати у документацію виключно ті статті витрат, які справді є вагомими та і обсяг яких можна оцінити. Для Учасника – потрібно подавати всі документи із розрахунком обсягів таких витрат за методикою визначеною Замовником уникаючи викривлень інформації.

Складністю при застосуванні даного методу є обмеження законодавства – не до всіх предметів закупівель можна застосовувати такий метод оцінки.

На нашу думку таке рішення є одночасно вірним та недоцільним. Справа в тому, що з одного боку, обмеження до застосування такого методу дозволяють зменшити кількість таких закупівель, що дозволяє легше контролювати їх; з іншого боку – такі обмеження не сприяють більш широкому запровадженню сталих закупівель.

Тим не менше, потрібно сприяти запровадженню таких закупівель, адже основною метою закупівель із застосування методу оцінки вартості життєвого циклу є надання можливості Замовнику порівнювати товари із різними витратами, адже часто дешевші товари можуть мати більші витрати. Тобто застосування цього способу оцінки дозволяє зменшувати витрати грошових

коштів та забезпечує максимізацію економії грошових коштів в довгостроковій перспективі.

Гарним показником в даному напрямку є постійно вдосконалення електронних майданчиків закупівель, що полегшують застосування такого методу оцінки. Окрім того, є розроблена примірня методика щодо визначення вартості життєвого циклу товарів [73]. За результатами аналізу цієї методики до неї не було виявлено зауважень, вона справді є розробленою на достатньо високому рівні.

Підсумовуючи вищенаведену інформацію, а саме про наявність гарно розробленої методики, та програмного забезпечення електронних майданчиків закупівель, можна зробити висновок, що єдиними перепонами на шляху застосування методу оцінки вартості життєвого циклу є:

- Недостатня обізнаність Замовників (їх відповідальних осіб) із принципами застосування цього методу;
- Складність виокремлення суттєвих категорій витрат та підготовки тендерної документації (вона є об'ємнішою ніж при оголошенні звичайних закупівель);
- Необхідність проведення «зайвих» розрахунків, як для Замовника, так і для Учасників.

Напрямами вдосконалення даної ситуації можуть бути:

- Проведення семінарів для бажаючих з приводу застосування цього методу оцінки;
- Подальше покращення системи електронних закупівель, для автоматизації розрахунків ще на етапі оголошення закупівлі (подання пропозицій для учасників).

Щодо покращення системи електронних закупівель – можна розробити можливість автоматичного розрахунку показників витрат за умовну одиницю часу полегшуючи процес підготовки документації/пропозицій для Замовників та Учасників.

Зробити це можна наступним чином: при оголошенні закупівлі Замовник зазначає всі суттєві витрати та одиницю часу, а система закупівель буде розраховувати показники витрат за вказану одиницю автоматично при вказанні пропозицій замовниками.

Наприклад, замовник вказує, що для нього є важливим енергоспоживання пристрою за 10000 годин роботи. Умовна одиниця часу (T) = 10000год., базова одиниця часу (t) - 1 год., одиниця виміру витрат (a) – КВт, ціна одиниці виміру (C) = 2,64Грн/КВт (умовно)), а учасник заносить відомість про те, що цей предмет закупівлі споживає 2 КВт за годину часу роботи (Q_t), тим часом як система сама порахує обсяг витрат на вказану умовну одиницю часу виходячи з формули:

$$B = Q_t \times T \times C_q. \quad (9)$$

Де, B – загальна вартість витрат, Q – обсяг витрат, T – умовна одиниця часу визначена Замовником, C – ціна вартості для даної категорії витрат. Індекс t означає, що обсяг витрат береться до розрахунку за базову одиницю часу (в даному випадку за 1 годину), а індекс q означає, що це ціна базової одиниці виміру витрат (в даному випадку 1 КВт). В наведеному вище прикладі загальний обсяг витрат за пропозицією Учасника буде становити:

$$B = 2 \times 10000 \times 2,64 = 52800 \text{грн.}$$

На нашу думку, можливість такого автоматичного розрахунку справді може полегшити підготовку тендерної документації для Замовників – адже їм залишиться лише визначити суттєві категорії витрат, їх одиницю виміру та вартість за таку одиницю, а також умовну одиницю часу до якої буде проводитися розрахунок. Для Учасника ж – необхідно буде лише зазначити обсяг таких витрат за базову одиницю часу.

Варто зазначити, що на окремих електронних майданчиках такий спосіб розрахунків вже передбачений [74], однак ще поки не на всіх, зокрема, в наявній інструкції з подання пропозицій на електронному майданчику Zakupivli.pro інформація про таку систему розрахунків відсутня, натомість

видно, що Учасник повинен вписати самостійно розрахований обсяг витрат за одиницю часу, встановлену замовником [74].

Інакшою проблемою при застосуванні такого методу оцінки є його обмеженість, як вже зазначалося вище.

Так, застосовувати це метод можна лише при закупівлі таких товарів як:

- телевізійне й аудіовізуальне обладнання (32320000-2);
- комп'ютерне обладнання та приладдя (30200000-1);
- офісне устаткування та приладдя різне (30190000-7);
- електронне обладнання (31710000-6);
- великовантажні мототранспортні засоби (34140000-0);
- медичне обладнання та вироби медичного призначення різні (33190000-8);
- шкільні меблі (39160000-1);
- фурнітура різна (39290000-1);
- конструкції та їх частини (44210000-5);
- готові текстильні вироби (39520000-3);
- механічні запасні частини, крім двигунів і частин двигунів (34320000-6).

З поміж вищезазначеного переліку мало предметів на вартість яких може суттєво вплинути застосування такого методу оцінки. Наприклад, готові текстильні вироби включають в себе: Брезентові вироби, ганчірки, рятувальні жилети, пожежні покривала, москітні сітки тощо. Важко знайти такі категорії витрат, які може понести замовник під час використання цих речей і які можна включити до переліку статей, які будуть враховуватися при обчисленні вартості життєвого циклу (єдиним таким критерієм може бути сировина, з якої виготовлені ці текстильні вироби, однак вартість такої використаної сировини на виготовлення вже включена в ціну пропозиції).

Те ж саме стосується і інших категорій товарів з переліку, хоча для деяких такі критерії все-таки можна визначити (енергоспоживання для офісного устаткування, комп'ютерного та електронного обладнання тощо). В той же час

можливість застосування таких критеріїв для звичайних виробничих верстатів не є передбаченою (якщо вважати зазначений вище перелік вичерпним, аналогічно до того, якої думки дотримається Антимонопольний комітет в частині нецінових критеріїв оцінки які можуть застосовуватися (див. пар. 3.1.)).

У зв'язку з цим, на нашу думку, варто виключити перелік категорій, щодо яких може застосовуватися метод оцінки вартості життєвого циклу, що дозволить використовувати цей метод для всіх категорій предметів, а також буде сприяти гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародним, де таких обмежень немає.

Висновки до розділу 3

Під час написання даного розгляду було проаналізовано та підсумовано всю інформацію наведену у попередніх розділах для того, щоб оцінити на якому рівні знаходиться законодавче, методологічне, організаційне та програмне забезпечення сталих публічних закупівель в Україні.

В кожному з пунктів було виявлено певні недоліки та запропоновано способи їх вирішення та напрями подальшого вдосконалення системи сталих закупівель в Україні.

На законодавчому рівні було виявлено такий недолік, як можливість двоякого трактування окремих норм законодавства, а зокрема – щодо переліку нецінових критеріїв оцінки які можуть застосовуватися та категорій товарів, до яких може бути застосовано метод оцінки вартості життєвого циклу.

Було розроблено пропозицію щодо покращення законодавства даної сфери задля запобігання виявленим проблемам. Зокрема, було запропоновано додати в законодавство основну термінологію (визначення понять «сталі публічні закупівлі», «нецінові критерії оцінки», «якісні критерії оцінки» тощо).

Було опрацьовано наявні у вільному доступі новітні напрацювання, а саме – Примірні методики використання нецінових критеріїв оцінки та застосування методу оцінки життєвого циклу. Було запропоновано внести до

них зміни в окремих пунктах (винести окремі поняття, які використовуються в Методиках в ЗУ «Про публічні закупівлі» та розширити перелік категорій товарів, щодо яких може бути застосовано метод оцінки вартості життєвого циклу).

На методологічному рівні було здійснено огляд способів розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв оцінки та запропоновано власний спосіб такого розрахунку. На думку автора, така методика може забезпечити добросовісну конкуренцію при цьому не перешкоджаючи максимізації ефективності використання грошових коштів.

На організаційному рівні було запропоновано використовувати напрацювання наведені в даній роботі як базу для забезпечення організації сталих закупівель в державних закладах вищої освіти. Було розроблено основні алгоритми планування таких закупівель та контролю за ними, а також розроблено приклади управлінської звітності, яку можуть використовувати державні заклади вищої освіти в своїй діяльності.

При оцінці рівня програмного забезпечення закупівельного процесу було виявлено, що сучасні електронні майданчики системи закупівель дозволяють проводити закупівлі із застосування нецінових критеріїв оцінки та/або методів оцінки вартості життєвого циклу.

РОЗДІЛ 4.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СТАЛИХ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН

4.1. Сталі публічні закупівлі як наукова дисципліна. [62]

Сьогодні, коли необхідно розвивати взаємодію бізнесу та держави задля забезпечення дотримання екологічних та соціальних норм, розвиток сфери сталих закупівель є надто важливим. Розвиток даного напрямку залежить не лише від старшого покоління, але й від молодшого – студентів та майбутніх студентів, які будуть розвивати дану сферу в майбутньому.

Для цього необхідно організувати вивчення сталих публічних закупівель у закладах вищої освіти, що не лише дозволить готувати нових кваліфікованих фахівців, але й дозволить підвищити рейтинг освітнього закладу та підвищити в цілому соціальну та екологічну відповідальність студентів та викладачів [33].

Враховуючи сутність та специфіку сталих публічних закупівель, пропонується включити їх до вивчення для студентів спеціальностей 071 «Облік та оподаткування» та 282 «Публічне управління та адміністрування». Це пов'язано з тим, що студенти-обліковці, як майбутні спеціалісти в області бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту бізнес-процесів можуть відігравати важливу роль в процесі організації закупівель в установі та їх перевірки, а студенти-управлінці, як майбутні фахівці в сфері управління державою можуть зіграти ключову роль при розробці/покращенні законодавства даної сфери [61].

Вивчення сталих публічних закупівель допоможе не лише студентам, але й викладачам зрозуміти важливість екологічної та соціальної відповідальності та допомогти у вихованні такої відповідальності, дозволить зрозуміти сучасні етичні норми прийняття управлінських рішень, які будуть сприяти створенню сталої держави.

Сталі публічні закупівлі, на нашу думку, варто на даний момент викладати в межах предмету «публічні закупівлі», який є вибірковою

дисципліною, або ж окремим вибіркоvim предметом для студентів, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр». Це пов'язано з тим, що без досвіду викладання цієї теми може бути складно як викладачу, так і студенту опановувати такий матеріал. Окрім цього, вивчати сталі закупівлі без попереднього вивчення основ публічних закупівель не буде мати жодного ефекту. В подальшому ж, з урахуванням зростання обсягів таких закупівель в Україні можна буде зробити предмет такий предмет обов'язковим до вивчення для студентів окремих спеціальностей, а зокрема, спеціальностей «Економіка», «Облік та оподаткування» та «Публічне управління та адміністрування».

Враховуючи взаємозв'язок навчальних дисциплін, такий предмет варто викладати після того, як студенти опанують курс «Основи сталого розвитку» («Соціальна відповідальність»), або ж, принаймні, викладати такі дисципліни паралельно. В майбутньому можна буде винести дану тему в окремий предмет, який буде мати назву «Сталі публічні закупівлі», або «Публічні закупівлі в умовах сталого розвитку», однак на даний момент немає великої кількості напрацювань в даній сфері, що не дозволяє винести вивчення сталих закупівель в цілком окремий предмет.

Враховуючи вищезазначене пропонуємо називати предмет «Сталі публічні закупівлі».

Теоретичною та методологічною базою вивчення сталих публічних закупівель виступають дисципліни загальнооекономічного циклу такі як: організація обліку, управлінський облік, аналіз господарської діяльності, менеджмент, - а також гуманітарні дисципліни: соціологія, філософія та соціальна відповідальність.

Метою їх вивчення буде формування у студентів системних знань та практичних навичок у сфері організації, проведення, обліку та контролю сталих публічних закупівель у відповідності до чинного законодавства, що надасть майбутнім фахівцям можливості до розробки інноваційних підходів в даній сфері.

Завданнями вивчення можна вважати:

- вивчення норм вітчизняного законодавства та міжнародних норм у сфері сталих публічних закупівель;
- оволодіння способами ефективного управління процесом сталих закупівель;
- ознайомлення з методами внутрішнього та зовнішнього контролю сталих публічних закупівель;
- вивчення особливостей підготовки тендерної документації для проведення сталих публічних закупівель;
- опанування навичками використання нецінових критеріїв оцінки предметів закупівлі;
- вивчення сталих закупівель як об'єкту бухгалтерського обліку (для обліковців), що допоможе в розумінні складних об'єктів бухгалтерського обліку.

Предметом вивчення будуть теоретично-методологічні, організаційні, та методичні аспекти сталих публічних закупівель.

Об'єктом вивчення будуть виступати: законодавство, наукова література (в тому числі періодична), приклади діяльності окремих підприємств.

Планується, що під час вивчення розділу «Сталі публічні закупівлі» студенти отримають наступні вміння та навички:

- критичне мислення, етичність, соціальна відповідальність, доброчесність, екологічна відповідальність;
- вміння зосереджуватися на вирішенні проблеми;
- навички вести дискусії та відстоювати свою точку зору;
- вміння презентувати результати власних досліджень;
- вміння збирати, аналізувати, систематизувати та використовувати інформацію.

Після опанування даного розділу студенти зможуть працювати на таких посадах як фахівець у сфері публічних закупівель та фахівець з питань сталого розвитку за умови знання інших необхідних для цього дисциплін.

Орієнтовна програма предмету буде передбачати 8 лекційних та 4 практичних заняття, які будуть викладатися у послідовності наведеній нижче з вказаним наповненням відповідних тем (таблиця 4.1.).

Таблиця 4.1.

Програма предмету «Сталі публічні закупівлі»

№ п/п	Тема	Напрямки дослідження
1	2	3
Розділ І. Сталі публічні закупівлі, їх законо-давче та організаційне забезпечення.	Тема 1. Сутність та принципи сталих публічних закупівель.	Поняття сталих публічних закупівель. Роль таких закупівель для держави. Основні принципи сталих закупівель, критерії за якими закупівлі можна називати сталими.
	Тема 2. Нормативно-правове забезпечення сталих закупівель.	Огляд вітчизняної законодавчої бази у сфері сталих публічних закупівель (Закон України «Про публічні закупівлі», Стратегії сталого розвитку України), міжнародні законодавчі акти.
	Тема 3. Організація системи сталих закупівель в закладі.	Етапи організації сталих закупівель. Положення про закупівельну політику.
	Тема 4. Зовнішній контроль сталих публічних закупівель.	Законодавчий контроль сталих публічних закупівель. Робота Антимонопольного комітету України.
Розділ ІІ. Сталі публічні закупівлі як об'єкт обліку та контролю.	Тема 5. Сталі публічні закупівлі як об'єкт бухгалтерського обліку.	Характеристика сталих закупівель як об'єкта бухгалтерського обліку. Роль бухгалтерії при організації сталих публічних закупівель.
	Тема 6. Особливості застосування нецінових критеріїв оцінки предметів закупівлі.	Основні принципи застосування нецінових критеріїв. Розрахунок питомої ваги нецінових критеріїв оцінки. Застосування методу оцінки вартості життєвого циклу.
	Тема 7. Сталі публічні закупівлі як об'єкт управлінського обліку.	Управлінський облік сталих публічних закупівель, основні принципи, внутрішній контроль.
	Тема 8. Розробка управлінської звітності для цілей контролю.	Приклади форм управлінської звітності, які можуть застосовуватися на підприємстві.

Джерело: власна розробка автора.

Теми для самостійного вивчення (та для підготовки доповідей):

1. Наукове забезпечення сталих закупівель.
2. Порівняння національного та міжнародного законодавства у сфері сталих закупівель.
3. Сталі закупівлі в «Prozorro».
4. Екологічна сертифікація предметів закупівлі.
5. Принцип оцінки вартості «життєвого циклу» товару.
6. Приклади успішного впровадження сталих закупівель.

Методи викладання, які будуть використовуватися:

- презентація;
- лекція (пояснення);
- практичні завдання та розгляд кейсів (ситуативних завдань);
- проведення дискусій;
- самостійна робота (підготовка доповідей, рефератів) та (за бажанням студента) наукових тез, статей або проектів.

Методи перевірки результатів навчання складаються із поточного та підсумкового контролю. Для поточного контролю будуть застосовуватися такі методи оцінювання як:

- поточне тестування на практичних заняттях (ККР – короткочасні контрольні роботи);
- перевірка конспекту лекцій та виконання практичних завдань (в тому числі домашніх);
- усне опитування на заняттях.

Для підсумкового оцінювання результатів навчання пропонується застосовувати Модульну контрольну роботу: 20 тестів та практичне завдання. Час виконання — до 60 хвилин. Форма підсумкового контролю – залік.

Систематизуємо наведену вище інформацію в таблицю:

Таблиця 4.2

Картка навчальної дисципліни

Шифр та назва галузі знань 07 – «Управління та адміністрування» Освітньо-кваліфікаційний рівень: «Магістр»				«Сталі публічні закупівлі» - вибіркова дисципліна циклу соціально-економічної підготовки Курс: 1, Семестр: 2			
Напрямок підготовки	Кількість кредитів ECTS	Кількість годин за ОПП	Кількість аудитор-них годин, з них:	Лекції	Практичні	К-сть заліків	Години самостійної роботи
«Облік та оподаткування»	2	60	32	16	16	2	28
	Кількість годин на тиждень			Кількість залікових модулів		Вид контролю:	
	4 (2Л+2П)			2		Залік	
Методи навчання:	Робота в Інтернеті, робота в бібліотеці, лекції, практичні заняття, дискусії, підготовка та захист рефератів						

Джерело: власна розробка на основі [61].

4.2 Методика викладання лекційного та практичного занять з дисципліни «Сталі публічні закупівлі».

Як вже зазначалося у минулому параграфі, а також у звіті про проходження навчально-дослідної практики – для розробки методики викладання навчальної дисципліни «Сталі публічні закупівлі» в цілому були використані стандартні підходи до такого викладання та їх поєднання.

Розглянемо детальніше методику проведення лекційного та практичного занять, а також методи контролю рівня знань студентів.

Для проведення лекційного заняття використовуються такі методи викладання як, власне, лекція (пояснення) та презентація. В ході проведення заняття викладач розповідає студентам теоретичний матеріал, який вони мають занотувувати (писати опорний конспект лекції). Для покращення сприйняття інформації (так як візуально інформація сприймається краще, аніж на слух) – має бути розроблена презентація до такої лекції.

Сам план заняття має бути побудований орієнтовно за наступним планом:

1. Представлення теми заняття, його мети та завдань, структури;
2. Виклад основного матеріалу згідно розробленої структури заняття;
3. Відповіді на запитання студентів.

Якщо студенти гарно засвоюють матеріал та весь матеріал лекції було викладено до закінчення заняття, то за рішенням викладача можна розпочати викладення матеріалу наступного заняття, проведення дискусії за щойно наведеним матеріалом тощо.

За структурою лекція повинна складатися зі вступу, основної частини та підсумків, що передбачено наведеним вище планом. Наповнення лекції повинно бути досить інформативним, для того щоб студент міг на основі інформації отриманої під час лекційного заняття продовжувати вивчення дисципліни самостійно. Приклад такого плану лекції наведено нижче:

Приклад плану лекційного заняття №1 на тему «Сутність та принципи сталих публічних закупівель»

1. Представлення студентам, огляд предмету, представлення його мети та завдань, модульних складових, передбачених систем оцінювання.
2. Представлення теми заняття, його мети та завдань.
3. Надання лекційного матеріалу:
 - a. Термінологія (публічні закупівлі, сталий розвиток, сталі закупівлі);
 - b. Роль сталих закупівель для України та державних установ (коротка історія виникнення сталих закупівель та розповідь про переваги, які можна отримати від застосування сталих закупівель);
 - c. Основні принципи сталих закупівель (зелені закупівлі, нецінові критерії оцінки, вартість життєвого циклу предмету закупівлі);
 - d. Основні принципи проведення закупівель (добросовісна конкуренція; максимальна економія, ефективність та пропорційність; відкритість та прозорість; об'єктивне та неупереджене визначення переможця; запобігання корупції).
4. Нагадати студентам процедуру проведення закупівель (стисло);
5. Надати відповіді на питання студентів, якщо такі є;

6. Підбиття підсумків занять, пропозиції для підготовки до практичних занять рефератів/доповідей за темами: «Історія розвитку сталих публічних закупівель», «Наукове забезпечення сталих закупівель».

Приклад презентації до даної лекції розміщено в **додатку Г** до даної роботи.

Наведений вище план можна вважати досить структурованим та детальним. Застосування такої структури до проведення лекційного заняття дозволяє викладачу легше готуватися до проведення занять, адже є чітко вибудована послідовність тем та підтем, а для студентів же така структура дозволяє в повному обсязі та послідовно вивчати всі аспекти сталих публічних закупівель.

Серед додаткових матеріалів до лекцій, то викладач може включити в першу лекцію інформацію про необхідні посилання на наукові роботи (законодавство тощо), а також розробити самому опорний конспект лекцій та опублікувати його на офіційних веб-ресурсах закладу освіти, що допоможе студентам самостійно вивчати дану навчальну дисципліну.

Щодо практичних занять, то основними методами викладання є розв'язання типових розрахункових та ситуаційних завдань, а також надання відповідей на питання студентів, проведення дискусій, підготовка доповідей/рефератів тощо.

При цьому повинна також бути вибудована чітка послідовність занять та їх структура. По-перше, тема практичного заняття повинна відповідати темі останнього лекційного заняття (це не є обов'язковим, але є бажаним); по-друге, практичне заняття повинно охоплювати такий перелік роботи як: закріплення теоретичного матеріалу, розв'язання арифметичних завдань, ситуаційних завдань та проведення поточного оцінювання.

У зв'язку з вищенаведеним було розроблено наступний орієнтовний план для проведення занять:

1. Привітання, пояснення теми, мети та завдань заняття (нагадати тему лекцію);

2. Усне опитування за теоретичним матеріалом лекції;
3. Розв'язання типових завдань;
4. Заслуховування підготовлених доповідей студентів;
5. Проведення ККР та підбиття підсумків заняття.

Наведений вище план практичного заняття дозволяє застосовувати водночас декілька методів викладання, що в свою чергу може дозволити знайти окремий підхід до кожного студента. Окрім цього, варто зазначити, що такий план був розроблений за принципом «попрацюй-відпочинь», тобто студенти спочатку відповідають на декілька легких запитань («підготовка до заняття»), далі розв'язують завдання, після чого йдуть доповіді (знову ж таки «активний відпочинок»). Така структура заняття, на нашу думку, дозволяє студентам краще опановувати матеріал через відсутність перевантаження великими обсягами робіт.

Наведемо приклад практичного заняття, розроблений у відповідності до цього плану. При цьому, варто зауважити, що завдання, які не встигнуть розв'язати студенти під час заняття, можуть бути використані у якості домашньої роботи.

Приклад практичного заняття №1 на тему «Сутність та принципи сталих публічних закупівель»

1. Обговорити зі студентами поняття сталих закупівель та їх принципи, надати відповіді на питання студентів;
2. Вирішення типових завдань: визначити чи можна вважати такі закупівлі сталими.

Завдання 1. Установа А оголосила тендер на придбання нового принтеру на заміну старому який вийшов з ладу. Закупівля відбулася, ціна закупівлі на 20% нижче запланованої, чи можна вважати таку закупівлю сталою, якщо так, під який з принципів сталих закупівель вона підпадає?

Завдання 2. Установа Б оголосила тендер на закупівлю нових енергозберігаючих ламп для всього приміщення установи. Ціна закупівлі була

лише на 3% нижче від очікуваної вартості. Чи можна вважати таку закупівлю сталою, якщо так, під який з принципів сталих закупівель вона підпадає?

Завдання 3. Установа В оголосила тендер на закупівлю канцелярських товарів та встановила неціновий критерій — термін оплати понад 180 днів. Питома вага критерію в разі виконання його умови 5%, економія грошових коштів — 2% від очікуваної вартості закупівлі. Чи можна назвати таку закупівлю сталою, якщо так, під який з принципів сталих закупівель вона підпадає?

Завдання 4. Установа Г вирішила взяти курс на сталий розвиток і провести капітальний ремонт приміщення, а саме — заміну старих дерев'яних вікон на сучасні та обшивку стін гіпсокартоном, чи можна вважати такий підхід сталим, якщо так, під який з принципів сталих закупівель вона підпадає?

Завдання 5. Установа Д хоче придбати нове устаткування для виробництва. Застосовано неціновий критерій оцінки — термін гарантійного обслуговування. Відомо, що середній термін такого обслуговування становить 3 роки, питома вага критерію складає 5% для термінів від 3 до 5 років, та 10% для термінів від 5 років. Чи можна вважати таку закупівлю сталою, якщо так, під який з принципів сталих закупівель вона підпадає?

3. Дати студентам «відпочити» від завдань, заслухати доповіді студентів на теми, які пропонувалися на лекційному занятті.

4. Усне опитування студентів за темами доповідей (перевірка уважності).

5. Розповісти на прикладах про роль сталих закупівель для України.

Приклади: Застосування принципів сталих закупівель дозволяє зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище, що може досягатися шляхом купівлі нового енергозберігаючого обладнання (або обладнання яке наносить менше шкоди навколишньому середовищу, наприклад — менше викидів CO₂; Застосування енергозберігаючого обладнання призводить до зменшення споживання електроенергії, що в свою чергу означає зменшення обсягів роботи ТЕС та менше виснажування надр планети; Придбання товарів з підвищеним терміном використання дозволяє економити матеріали на

виробництво таких товарів, адже таких товарів буде споживатися менше за умовну одиницю часу, що зменшить попит та пропозицію на ринку.

6. Робота з логічним мисленням. Студенти мають навести по одному прикладу сталих закупівель з обґрунтуванням.

7. Проведення ККР (короткочасної контрольної роботи).

Тестові завдання:

1. Сталі закупівлі — це;

а) закупівлі із застосуванням нецінових критеріїв оцінки;

б) закупівлі, які дозволяють економити більше коштів, ніж звичайні закупівлі;

в) закупівлі, за допомогою яких можна досягти більшої ефективності використання грошових коштів та/або досягти зменшення впливу на навколишнє середовище;

г) правильної відповіді не запропоновано.

2. Принципами сталих закупівель є:

а) застосування нецінових критеріїв оцінки;

б) застосування методу оцінки вартості життєвого циклу товару;

в) зелені закупівлі;

г) всі відповіді вірні.

3. Із застосуванням якого нецінового критерію закупівлю можна назвати сталою?

а) термін оплати;

б) строки доставки;

в) подовжений гарантійний термін;

г) менше енерговикористання;

д) всі відповіді правильні.

4. Створення сприятливих та рівних умов для конкуренції серед учасників незалежно від сфери діяльності чи об'єктивних економічних чинників — це?

а) добросовісна конкуренція;

- б) максимальна економія, ефективність та пропорційність;
- в) об'єктивне та неупереджене визначення переможця;
- г) протидія корупції.

5. Прикладом сталої закупівлі може бути:

- а) придбання електромобіля;
- б) придбання нового обладнання;
- в) ремонт будівлі (заміна шпалер);
- г) придбання фільтра для питної води.

Завдання з відкритою відповіддю (оцінювати хід думок студента).

1. Принцип протидії корупції полягає в _____;
2. Чи буде вважатися купівля лазерного принтера на заміну струйному сталою? Обґрунтуйте.

3. Нецінові критерії оцінки це - _____.

4. Наведіть 3 приклади сталих закупівель.

5. Чи може вважатися сталою закупівля, за умови якщо переможець торгів не надав підтверджуючих документів про відповідність предмету закупівлі екологічним вимогам, зазначеним в тендерній документації?

6*. Чи можна укладати договір про постачання товарів/робіт/послуг без використання електронної системи закупівель в разі застосування принципів сталих закупівель?

Ситуаційне завдання підвищеної складності: Установа Альфа оголосила тендер на закупівлю автомобіля з наступними неціновими критеріями: термін доставки, умови оплати, подовжена гарантія, зменшена кількість викидів CO₂ шляхом зменшення споживання палива двигуном. Учасниками було надано інформацію про кількість споживання палива двигуном, інша документація відсутня. Загальна питома вага нецінових критеріїв 33%. Надайте розгорнуту оцінку ситуації. Скільки з наведених критеріїв підпадають під вимоги сталих закупівель?

8. Підбиття підсумків заняття. Домашнє завдання: підготувати тести по темі заняття (по 5 штук), навести по 5 прикладів сталих закупівель та по 5

нецінових критеріїв, які підпадають під вимоги сталих закупівель. Вивчення законодавства у сфері сталих закупівель для підготовки до наступного заняття.

Щодо методів контролю рівня знань студентів, то один з них вже був представлений вище – це короткочасні контрольні роботи. Пропонується, щоб така робота проводилася наприкінці кожного практичного заняття, що бути сприяти як перевірці рівня знань студентів, так і закріпленню ними щойно викладеного матеріалу.

До складу ККР можуть входити: тестові завдання, завдання на надання відкритої відповіді, та декілька типових завдань. Орієнтовний час на виконання ККР – до 15 хвилин (в залежності від кількості та складності завдань).

Серед інших методів контролю рівня знань студентів, варто навести інформацію про наступні: усне опитування, проведення Модульної контрольної роботи.

Усне опитування передбачає проведення короткого опитування за лекційним матеріалом, щоб виявити наскільки студенти зрозуміли основну термінологію. Даний метод оцінки рівня знань не варто оцінювати, однак це залишається на розсуд викладача.

Модульна контрольна робота – передбачає собою повноцінний контроль за результатами декількох занять (модулю). Такий контроль досягається шляхом оцінювання результатів написання такої роботи студентами. МКР повинна включати в себе блок тестових завдань та задачі (інше за рішенням викладача). Орієнтовний час написання такої роботи може коливатися від 1 до 1,5 годин.

Також оцінюванню можуть підлягати присутність студента на заняттях, активність його роботи, виконання індивідуальних завдань (проектів), виконання науково-дослідницької роботи, підготовка доповідей тощо.

Систематизуємо наведені вище методи оцінювання студентів в таблицю, при цьому систематизуємо цю інформацію таким чином, щоб повністю сформулювати критерії оцінювання студентів в межах навчальної дисципліни.

Варто зазначити, що при розробці питомої ваги окремих компонентів оцінювання враховувалася не лише власна думка, але й думка студентів, для цього було проведено опитування серед старших курсів (4-й курс здобувачів ОКР «Бакалавр», та серед здобувачів ОКР «Магістр»). Повна інформація про опитування не наводиться, щоб не перевантажувати роботу, однак витяг статистики цього опитування наведений у Додатку Д.

Сформований нижче (таблиця 4.3) перелік критеріїв оцінювання дозволяє оцінювати студентів в поточному режимі «накопичувальною» системою, тобто студенти отримують бали, які до кінця навчального семестру будуть накопичуватися і перетворюються на загальну оцінку за навчальну дисципліну. Таким чином, присутність студентів на парах та виконання всіх завдань дозволяє студентам отримати гарні результати.

У разі ж, якщо студент бажає отримати вищу оцінку, то йому може бути запропоновано перескласти окремі складові предмету, підготувати доповідь/реферат/проект, або підготувати наукову тезу/статтю.

При цьому варто заважити, що в більшості університетів зараз встановлена мінімальна межа, яку повинен отримати студент, щоб мати допуск до складання іспиту/екзамену. Наприклад, в Державному університеті «Житомирська політехніка» потрібно виконати хоча б 50% завдань [63].

Можливість перездачі окремих складових показує лояльність до студентів, однак обмеження з максимальною кількістю балів отриманих за результатами перездачі в той же час передбачає невелике «покарання» для студента. За розсудом викладача можуть застосовувати також інші заохочувальні дії та зміна питомої ваги окремих оцінювальних компонентів (наприклад, можна звільнити студента від написання ККР у разі відмінної роботи на парі тощо).

Щодо різних методик викладання, то варто сказати про те, що кожен з них має свої недоліки та переваги і саме поєднання одразу декількох методів дозволяє знайти індивідуальний підхід до студента, про що вже зазначалося вище.

Таблиця 4.3

Критерії оцінювання студентів

№ п/п	Критерій оцінювання	Максимальна кількість балів	Чи можна покращити оцінку?	Яким чином	
1	Присутність на парах	5	Так	Здати конспект лекції, виконати завдання, які виконувалися на парі, але не більше аніж 3/4 максимальної кількості балів	
2	Робота на парі	25	Ні	-	
3	Підготовка доповідей	10	Так	Підготувати доповідь за темою, обраною викладачем	
4	Оцінювання ККР	10	Частково	Перездача ККР, але не більше за 3/4 максимальної кількості балів	
5	Оцінювання МКР	40	Частково	Перездача МКР, але не більше за 2/3 максимальної кількості балів	
6	Розробка проектів	3	Так	Зробити проектне завдання за темою, обраною викладачем	
7	Публікація наукової тези	3	Так	Опублікувати тезу/статтю	
8	Публікація наукової статті	7	Так		
МАКСИМАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ - 100					
Стара шкала	Оцінка за національною шкалою (для екзаменів)		Оцінка за ECTS	Оцінка за національною шкалою (для заліків)	Кількість балів
1	Не задовільно		F	Не зараховано	0-34
2			FX		35-59
3	Задовільно		E	Зараховано	60-63
3+			D		64-73
4	Добре		C		74-81
4+			B		82-89
5	Відмінно		A		90-100

Джерело: власна розробка автора на основі [61].

Інформацію про сильні та слабкі сторони методів викладання систематизовано в таблиці 4.4., при цьому, за результатами аналізу було встановлено, що найкращим на сьогодні є метод застосування кейсів (розв'язання ситуаційних завдань), адже саме він дозволяє достатньо активізувати студентів і закріпити всю отриману інформацію. Хоча при цьому, від більш «традиційних» методів викладання також не варто відмовлятися, адже і в кейс-методу є свої недоліки.

Таблиця 4.4.

Сильні та слабкі сторони методів викладання та оцінювання

<i>№ n/n</i>	<i>Метод викладання</i>	<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
1	2	3	4
1	Лекція	Дозволяє швидко надати студенту теоретичний матеріал	Не гарантує того, що студент опанує отриманий матеріал
2	Розв'язання практичних завдань	Дозволяє закріпити вивчений матеріал, та набути навичок та вмінь	На практиці може займати багато часу, частина студентів може бути «пасивною» і чекати доки хтось пояснить, замість того, щоб виконувати самому
3	Розв'язання ситуаційних завдань (кейсів)	Покращує критичне мислення, активізує роботу студентів, дозволяє набути вмінь та навичок за темою заняття.	Ситуаційні завдання в своїй більшості не передбачають арифметичної частини, а перевантаження завдання додатковими умовами може відбити в студентів бажання їх виконувати.
4	Дискусія	Розвиває критичне мислення, студенти активізуються адже тут немає правильної та неправильної відповідей	Може зайняти багато часу, є ризик відійти від основної теми заняття, не підходить для навчання студентів розрахунковим методам.
5	Підготовка рефератів, доповідей, домашнього завдання	Дозволяє студенту краще опанувати матеріал, робота вдома в спокійній обстановці може допомогти в його кращому засвоєнні	Необхідно контролювати, можуть бути студенти, які не хочуть працювати самостійно.
6	Усне опитування	Дозволяє швидко оцінити рівень знань студентів, їх ступінь підготовки та виявити їх слабкі сторони над якими потрібно попрацювати	Надавання відповіді при всіх може бути незручним для деяких студентів, через брак часу неможливо опитати всіх. Окрім цього, більшість студентів, нажаль не приділяють достатньої уваги теорії, однак можуть бути сильнішими на практиці.
7	Написання наукових робіт	Дозволяє поглибити знання студента за темою тези/статті, що буде сприяти як підвищенню його рівня знань, так і розширенню його вмінь та навичок проводити науково-дослідницьку роботу	Зазвичай студенти не зацікавлені виконувати такі завдання. Написання такої роботи з одним студентом не сприяє тому, що інші студенти краще опанують матеріал.
8	Проведення ККР та робота над типовими помилками	Дозволяє оцінити обізнаність студентів за темою заняття, сприяє закріпленню набутих вмінь та навичок	Не повинно містити занадто складних завдань, адже передбачає обмеженість у часі виконання.

Джерело: власна розробка автора.

4.3. Сталі публічні закупівлі як елемент формування соціальної та екологічної відповідальності студентів та викладачів.

Перейдемо до характеристики сталих публічних закупівель як навчальної дисципліни з точки зору виховної ролі такої дисципліни.

Як вже писалося вище, використання установами у своїй діяльності сталих закупівель дозволяє їм не лише зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище, але й покращувати екологічну та соціальну відповідальність населення. Аналогічний вплив буде мати і процес викладання сталих закупівель, тільки в даному випадку вплив буде обмежений викладачами, студентами та, частково, іншими працівниками закладу.

Як зазначалося у власній науковій статті – саме ДЗВО є тими закладами, які не менше, аніж самовиховання впливають на формування свідомості громадян (як викладачів, так і студентів, і іншого персоналу). Тобто заклади освіти завдяки своїй освітній та науковій діяльності можуть поширювати інформацію про сталий розвиток, його необхідність та про відповідальне споживання ресурсів, що можна реалізовувати як шляхом проведення різноманітних семінарів, лекцій та тренінгів, так і шляхом проведення так званих «суботників», присвячених прибиранню навколишнього середовища. Все це в сукупності може не лише вплинути на екологічну відповідальність громадян, але й впливати на їх поведінку та їх рішення як споживачів та майбутніх фахівців.

Якщо ж ДЗВО будуть використовувати в своїй діяльності сталі публічні закупівлі, то таким чином вони будуть підтверджувати студентам важливість екологічної відповідальності. Це також може стати прикладом для інших підприємств, установ та організацій, що буде сприяти поширенню використання СПЗ на державному рівні. Тобто, завдяки цьому буде стимулюватися розвиток цінностей ефективного споживання ресурсів, що знову ж таки буде сприяє формуванню більш свідомого і відповідального суспільства. Окрім цього варто також зазначити, що навчальні заклади можуть

стати рушієм у реформуванні закупівельної політики, що може стати потужним інструментом для досягнення цілей сталого розвитку держави. Окрім того, що в університетах будуть готуватися нові фахівці сфери закупівель, які потенційно зможуть в майбутньому знайти нові шляхи ще більш ефективного використання ресурсів та ще більше вдосконалити систему публічних закупівель — університети, виступаючи в якості крупних споживачів товарів і послуг (Замовників) отримають змогу диктувати умови на ринку. Це може бути реалізовано шляхом того, що у разі, якщо значна кількість ДЗВО доєднається до ініціативи використання СПЗ у своїй діяльності — це призведе до стрімкого збільшення попиту на більш екологічно чисту продукцію та зменшить попит на звичайну продукцію, а це, в свою чергу, призведе до того, що постачальники будуть вимушені адаптувати свої виробничі процеси під нові, більш екологічні стандарти. Першим кроком до цього може стати, наприклад, впровадження закладами освіти вимог щодо обов'язкової екологічної сертифікації продукції.

Якщо ж говорити про сталі закупівлі як навчальну дисципліну, то за своєю виховною роллю така дисципліна буде подібна до курсу «Соціальної відповідальності» і буде сприяти розвитку в студентів вмінь та навичок щодо відповідального споживання ресурсів та розуміння того, як такі ресурси можна заощадити. Окрім цього, шляхом вивчення сталих публічних закупівель студенти можуть отримати знання про те, як можна навіть невеликими діями впливати на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Все це буде сприяти формування соціальної та екологічної відповідальності.

Якщо ж студент в майбутньому буде працювати за фахом і йому доведеться застосовувати принципи сталих закупівель на підприємстві/установі в якій він буде працювати, то в нього буде весь необхідний набір вмінь та навичок, необхідних для планування, проведення та контролю таких закупівель. Окрім цього варто врахувати, що збільшення кількості фахівців даної сфери потенційно може призвести до збільшення кількості таких закупівель в Україні, що в свою чергу може вплинути на ринок. Таким чином — це, потенційно, бути сприяти збільшенню кількості екологічно чистих товарів

на ринку, що буде сприяти сталому розвитку всієї держави та суспільства зокрема.

Таке збільшення частки екологічно чистих товарів на ринку, яке буде спричинено збільшенням попиту на них опосередковано буде призводити до поступового скорочення кількості «звичайної» продукції на ринку та стимулювання переходу бізнесу на використання відновлювальних ресурсів.

Як стимул для заохочення студентів до вивчення даного курсу можна використовувати той факт, що закордонні роботодавці у більшості своїй зацікавлені у виконанні цілей сталого розвитку, тобто вони будуть зацікавлені в таких фахівцях як студенти, які пройшли курс сталих публічних закупівель.

Говорячи про виховну роль такої навчальної дисципліни як «Сталі публічні закупівлі» варто згадати про міждисциплінарний підхід. У розробленій вище програмі предмету є елементи, які стосуються різних дисциплін, таких як:

- менеджмент (управлінська складова закупівель),
- економіка (ефективність використання грошових коштів, основні ринкові правила тощо);
- право (вивчення нормативно-правових актів);
- екологія (в частині формування екологічної свідомості);
- бухгалтерський облік та аудит (хоча більше сталі закупівлі стосуються все ж управлінського обліку та контролю).

Велику роль дана дисципліна має для обліковців, як фахівців широкого спектру економічного спрямування. Окрім цього вивчення такої дисципліни дозволяє закріпити окремі аспекти з Кодексу етики бухгалтерів.

Опосередковано дана дисципліна також допоможе студентам зрозуміти роль держави у стимулюванні тієї частини ринку, яка прагне зменшити вплив на навколишнє середовище; допоможе зрозуміти іноземних партнерів, які також працюють в даному напрямку. А такі студенти як майбутні фахівці шляхом ефективного використання принципів сталих закупівель можуть підвищити рівень довіри до державних підприємств та закладів освіти через те,

що ці заклади будуть сприяти не лише економічному, але й соціальному зростанню держави.

Висновки до розділу 4

Під час написання даного розділу роботи було проведено аналіз наукових джерел, а також закріплено знання, які були отримані під час навчання, отримано вміння та навички необхідні для проведення власної наукової діяльності та для навчального наступного покоління фахівців.

Зокрема, було закріплено знання з таких навчальних дисциплін як «Методика викладання облікових дисциплін», «Соціальна відповідальність», «Методологія наукових досліджень в обліку та аудиті».

Було досліджено різні методики викладання, які можуть бути застосовані для викладення власноруч розробленого курсу «Сталі публічні закупівлі», проаналізовано їхні сильні та слабкі сторони. В межах розробки навчальної програми дисципліни, було створено орієнтовний план занять, який включає в себе застосування різних методик викладання, таких як лекція, пояснення, вирішення типових завдань, застосування кейсового методу, проведення наукової роботи зі студентами тощо.

Серед застосованих методів викладання найкращим для застосування було визначено кейсовий метод, як такий, що дозволяє активізувати роботу студентів на занятті та сприяє розвитку їх аналітичного та критичного мислення.

За результатами власних напрацювань, а також проведеного серед студентів опитування, було розроблено попередню методику оцінювання студентів, що в поєднанні з розробкою плану занять може стати підґрунтями в майбутньому для розробки повноцінної навчальної програми та введення сталих публічних закупівель до вивчення для студентів облікових дисциплін.

Розроблені плани лекційних та практичних занять дозволяють в повній мірі надати студентам теоретичний матеріал, а практичні заняття дозволяють

закріпити такий матеріал та набути власних вмінь та навичок у сфері сталих публічних закупівель.

Під час розробки навчальних матеріалів було створено плани лекційних та практичних занять, презентації та завдання до таких занять, а також приклади методів контролю рівня знань студентів (зокрема, тестові завдання, завдання з відкритою відповіддю, логічні та арифметичні завдання та кейсові ситуації).

Варто зауважити, що на основі запропонованого курсу можна розробити стислий курс для працівників в сфері закупівель цього закладу освіти (або ж працівників інших закладів) та викладати його, а за проходження такого курсу видавати сертифікати.

Такий спосіб викладання дисципліни як сертифікований курс може дозволити закладу освіти отримувати кошти від такої додаткової освітньої діяльності, а також наявність сертифікованого курсу в майбутньому дозволить визначати рівень кваліфікації працівників у разі якщо вони будуть мати сертифікат про проходження такого курсу, що частково вирішить проблеми, які були порушені в минулих розділах даної роботи (про неможливість точної оцінки кваліфікації працівників, які задіяні до закупівельного процесу в частині сталих закупівель).

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Під час написання даної кваліфікаційної роботи, було опрацьовано велику кількість джерел інформації, розроблено власні форми управлінської звітності, проведено аналіз законодавства, наукового та методичного забезпечення у сфері сталих публічних закупівель.

Проведення даного дослідження дозволило закріпити власні знання, отримані під час навчання, здобути необхідні вміння та навички для проведення власної науково-дослідницької та професійної діяльності, а саме такі як: пошук інформації у відкритих джерелах, вміння аналізувати отриману інформацію, вміння проводити власні наукові дослідження тощо.

За результатами проведеного дослідження було зроблено наступні висновки:

1. Вітчизняне законодавство яким забезпечується сфера сталих публічних закупівель в цілому розроблене за принципами Європейського законодавства цієї ж сфери, однак до кінця воно не є гармонізованим з європейськими нормами.

2. У вітчизняному законодавстві передбачена можливість застосування принципів сталих закупівель, однак існують перепони до їх застосування, а зокрема: відсутність визначення поняття «сталі публічні закупівлі» та інших понять які будуть сприяти полегшенню застосування принципів таких закупівель («критерії якості» тощо); відсутність визначення в законодавстві принципів сталих публічних закупівель; двояке трактування норм законодавства що унеможливають застосування великої кількості нецінових критеріїв оцінки, інших окрім тих які передбачені ЗУ «Про публічні закупівлі»; обмеження щодо використання принципу оцінки вартості життєвого циклу предмету закупівлі на вузьке коло категорій товарів.

3. Під час аналізу літератури було виявлено, що дана тематика активно досліджувалася науковцями протягом останніх років та продовжує досліджуватися й по сьогодні. При цьому частина таких пропозицій

залишається невиконаною й досі (зокрема, законодавством досі не передбачена відповідальність скликаної робочої групи);

4. У своїх наукових працях науковці неодноразово звертали на увагу на недостатню відповідальність за порушення у сфері закупівель та про недостатній рівень організації контролю за публічними закупівлями (для уповноважених осіб передбачена здебільшого адміністративна відповідальність, а не кримінальна; окремі наукові діячі звертали увагу на необхідність імплементації системи «факторів ризику» в системи електронних закупівель, щоб система автоматично повідомляла контролюючі органи про сумнівність проведеної закупівлі.

5. За результатами аналізу внутрішньої організації та контролю сталих публічних закупівель, було виявлено, що такі закупівлі майже не проводяться, зокрема і у закладах державної вищої освіти. У вільному доступі відсутня інформація про методи такої організації.

6. Однією з проблем на шляху до запровадження сталих публічних закупівель в Україні є відсутність сертифікованих навчальних курсів даної тематики (та/або навчальних програм для студентів закладів вищої освіти), а також відсутність способів підтвердження знань фахівців даної сфери.

З огляду на виявлені проблеми було здійснено наступні напрацювання та наведено пропозиції:

1. Внести зміни до існуючого законодавства, а саме, до Закону України «Про публічні закупівлі», додавши туди визначення термінології сталих публічних закупівель та їх основних принципів;

2. Розробити/вдосконалити Примірні методики застосування нецінових критеріїв оцінки та методу оцінки вартості життєвого циклу, а зокрема: зняти обмеження щодо застосування таких методів лише до окремих категорій предметів закупівель. Також було розроблено методику розрахунку питомої ваги нецінових критеріїв, яка може принести кращі результати, аніж наявна в Примірній методиці (варто перевірити на практиці);

3. Було розроблено Методологічне забезпечення внутрішньої організації сталих публічних закупівель в державних закладах вищої освіти, до складу якого увійшли: рекомендації з розробки закупівельної політики, рекомендації з організації закупівельного процесу (роботи закупівельного відділу, пропозиція щодо попереднього планування сталих публічних закупівель за власне розробленою методикою, рекомендації щодо вдосконалення процесу контролю сталих публічних закупівель (в тому числі були розроблені приклади управлінської звітності)

4. Було надано рекомендації в частині покращення роботи контролюючих органів даної сфери та посилення відповідальності за вчинені правопорушення (заборонити уповноваженим особам займати посади, які будуть стосуватися закупівельного процесу);

5. Розглядаючи публічні закупівлі як об'єкт бухгалтерського обліку було запропоновано вести аналітичний облік в розрізі кодів предметів закупівель у відповідності з Єдиним Закупівельним Словником та здійснено напрацювання в частині покращення забезпечення закупівельного процесу шляхом розробки додаткового функціоналу для бухгалтерських програм, що дозволить імплементувати закупівлі в систему бухгалтерського обліку та допоможе залучити працівників бухгалтерської служби до закупівельного процесу.

6. Аналізуючи функціонал електронних майданчиків закупівель було наведено рекомендації щодо покращення їх функціоналу. Такі покращення зокрема повинні стосуватися: полегшення можливості застосування принципів сталих публічних закупівель, покращення доступності інформації про сталі публічні закупівлі для зацікавлених осіб (додати можливість пошуку закупівель із застосуванням принципів сталих публічних закупівель).

7. Було здійснено напрацювання в частині аргументації необхідності поширення принципів таких закупівель в Україні шляхом їх обов'язкового запровадження в державних закладах вищої освіти (як пілотний проект) з виокремленням переваг які можуть отримати такі заклади (підвищення престижу закладу на національному та міжнародному рівнях, можливість

підвищення економії грошових коштів в довгостроковій перспективі, формування нового покоління фахівців, підвищення соціальної та екологічної відповідальності громадян тощо).

8. На основі проведеного дослідження було розроблено програму навчальної дисципліни з описом методів викладання які можуть застосовуватися під час проведення занять, планом занять та їх прикладами, визначенням переваг та недоліків від застосування окремих методів викладання. Також було опрацьовано методи контролю рівня знань студентів та наведено приклади такого контролю

В цілому, за результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що принципах сталих закупівель повинні використовуватися у діяльності підприємств, установ та організацій державного сектору. Мінімально необхідні для цього напрацювання вже є. Для покращення системи сталих закупівель в Україні та їх поширення пропонується використовувати напрацювання представлені у даній роботі. Напрямами для подальшого дослідження в даній сфері можуть бути: розробка конкретних методичних рекомендацій щодо організації та контролю закупівельного процесу як з боку законодавства, так і з боку суб'єктів господарювання; Розробка системи аналітичних показників якості методу контролю закупівель на всіх рівнях їх проведення на базі аналітичного модулю Prozorro та інші пропозиції які були представлені в даній роботі та інших наукових напрацюваннях автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015р. №922-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2016. – № 9. – ст. 89.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
2. Карлін М. І. «Основи публічних закупівель». Конспект лекцій / М. І. Карлін // Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. Електронне видання. – 2023. – С. 6. – 93 с.
3. Опорний конспект лекцій «Публічні закупівлі» [Електронний ресурс] / Укладачі: А. М. Одарченко, О. О. Лісніченко, К. К. Василюк. – Електрон. дані. – Х.: ХДУХТ, 2018. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.
4. Маркетинг закупівель : навч. посіб. / Л. С. Безугла, Н. І. Демчук. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. – 240 с.
5. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 і від 21 березня 2023 р. № 253 та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 р. №471 // База даних Верховної Ради України. – 2023. – № 471-2023-п.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2023-%D0%BF#n8>
6. Карабін Т. О. Принципи здійснення публічних закупівель / Т. О. Карабін // Закарпатські правові читання. – 2021. – № 20. – С. 212-216.
7. Тополенко Н. М. Особливості здійснення обліку публічних закупівель в бюджетних установах / Н. М. Тополенко, О. М. Мартинюк // Інфраструктура ринку. – 2016. – № 2. – С. 119-127.
8. Псьота В. О. Обліково-аналітичне забезпечення публічних закупівель в закладах освіти державного сектору / В. О. Псьота // Архів Державного університету «Житомирська політехніка». – 2021. – 254 с.
9. Методика та організація наукових досліджень : навч. Посіб. / Важинський С. Е., Щербак Т. І. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2016. – 260 с.

10. Чижевська Л. В. Позиковий капітал як інтегрований об'єкт бухгалтерського обліку / Л. В. Чижевська, О. О. Зеленіна // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1. – С. 164-169.

11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 40. – ст. 365.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

12. Ганошенко Т. С. Документування як метод бухгалтерського обліку / Т. С. Ганошенко // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 31-ї студентської науково-теоретичної конференції, 20-22 березня 2019 р. – 2019. – № 12. – С. 18-20.

13. Русін В. М. Контроль у сфері державних закупівель / В. М. Русін // Електронно-наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2020. – № 3. – 9 с.

14. Про антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 50. – ст. 472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>

15. Про рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 36. – ст. 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

16. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. №215, [Електронний ресурс] // База даних Верховної Ради України, 2015, № 215-2015-п – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text>

17. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р. №43 // База даних Верховної Ради України. – 2016. – № 43-2016-п.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text>

18. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2024 р. №1700-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 49. – ст.2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

19. Про затвердження Порядку проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами і внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. №631 // База даних Верховної Ради України. – 2013. – № 631-2013-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2013-%D0%BF#Text>

20. Здирко Н.Г. Публічні закупівлі в Україні: Історичний аспект становлення та розвитку / Н. Г. Здирко // Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»: розділ «Економіка та управління національним господарством». – 2019. – № 48-3. – С. 139-146.

21. Рошиян І. В. Питання гармонізації європейського законодавства у сфері здійснення публічних закупівель до законодавства України / І. В. Рошиян // Класичний приватний університет, м. Запоріжжя. Наукове фахове видання: Збірник наукових праць «Право та державне управління». – 2023. – № 1. – С. 76-85.

22. Сиротюк Г. В. Перспективи впровадження сталих публічних закупівель в Україні / Г. В. Сиротюк // Львівський національний аграрний університет. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (заочна форма) «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору» – Полтава, 2021. – С. 345-348.

23. Малолітнева В. К. / «Зелені» публічні закупівлі для «зеленого» майбутнього України / В. К. Малолітнева // Аналітична платформа «Вокс Україна»: Публічні фінанси – 2021. URL: <https://voxukraine.org/zeleni-publichni-zakupivli-dlya-zelenogo-majbutnogo-ukrayiny>

24. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development Innovation Brief, No. 5 (August 2008).

25. Урсул А. Д. Проблеми безпеки і сталого розвитку: еволюційний підхід та міждисциплінарні перспективи / А. Д. Урсул // Питання безпеки. – 2014. – № 5. – С. 1–62.

26. Турченко О. Г. Впровадження стійких ("зелених") закупівель: зарубіжний досвід / О. Г. Турченко // Правничий часопис Донецького університету. – 2016. – № 1-2. – С. 73-80.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pchdu_2016_1-2_11

27. The Ministerial Declaration on Environment and Development in Asia and the Pacific, 2010 (DMR A2011-000027 TP 070411 E67_8E).
URL: <https://digitallibrary.un.org/record/715583?v=pdf&ln=fr>

28. Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 634 від 26.04.2003 р. // База даних Верховної Ради України. – 2013. – № 634-2003-п.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2003-%D0%BF#Text>

29. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" // Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. // База даних Верховної Ради України. – 2015. – № 5/2015.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

30. Цілі сталого розвитку Україна-2020. Моніторинговий звіт // Державна служба статистики України за підтримки ЮНІСЕФ в Україні. // Звіти та публікації UNICEF в Україні, 2021. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/11481/file/SDG%20Ukraine%20Monitoring%20Report%202020%20ukr.pdf>

31. Директива Європейського парламенту і Ради 2014/25/ЄС від 26 лютого 2014 року про здійснення суб'єктами закупівель у водній, енергетичній, транспортній галузях та в галузі поштових послуг і про скасування Директиви 2004/17/ЄС // Відомості Верховної Ради України, документ №984_053-14 від 01.01.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_053-14#Text

32. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. // Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р. // База даних Верховної Ради України. — 2019. — №722/2019.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

33. Пилипчук О.А. Сталі публічні закупівлі у державних закладах вищої освіти: основні принципи та необхідність їх впровадження / О.А. Пилипчук // Економіка управління та адміністрування: Розділ «Облік і оподаткування». – Житомир: «Житомирська політехніка», 2024. – №4 (110).

34. Плашенко К. Практика органу оскарження щодо нецінових критеріїв оцінки / К. Плашенко // Електронне видання «Радник у сфері публічних закупівель». – 2021. URL: <https://radnuk.com.ua/uchast-u-zakupivliakh/praktika-oskarzhennja-uchast-u-zakupivliakh/praktyka-orhanu-oskarzhennia-shchodo-netsinovykh-kryteriiv-otsinky/>

35. Public procurement for a better environment // An official website of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0400:FIN:EN:pdf>

36. Політика сталих публічних закупівель. Харківський національний університет радіоелектроніки. URL: https://nure.ua/wp-content/uploads/SDG/sustainable_proc_nure.pdf

37. Політика закупівель товарів та послуг. Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ПЗУ Україна страхування життя». — 2017. — 7с. URL: [https://www.pzu.com.ua/admin/upload/file/information/Політика закупівель товарів та послуг.pdf](https://www.pzu.com.ua/admin/upload/file/information/Політика_закупівель_товарів_та_послуг.pdf)

38. Відділ закупівель та матеріально-технічного постачання (ВЗ та МТП). Харківський національний університет радіоелектроніки. URL: <https://nure.ua/branch/vzmt-ta-kt>

39. Положення про відділ закупівель та матеріально-технічного постачання. Харківський національний університет радіоелектроніки URL: <https://nure.ua/wp-content/uploads/2024/polozhennia-pro-viddil-zakupivel-ta-materialno-tekhnichnoho-postachannia.pdf>

40. Про затвердження та введення в дію положення про уповноважену особу ХНУРЕ: Наказ Харківського національного університету радіоелектроніки №402 від 29.12.2021р. URL: https://nure.ua/wp-content/uploads/Main_Docs_NURE/402-vid-29.12.2021-pro-zatverdzhennia-ta-vvedennia-v-diiu-polozhennia-pro-upovnovazhenu-osobu-khnure.pdf

41. Прокопенко О.В. / Оцінка рівня екологічності товарів і мотивація його підвищення / О.В. Прокопенко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2004. — №6(65). — С. 26-38.

42. Господарський Кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18-22. — ст.144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

43. Про захист прав споживачів: Закон України №1023-XII від 12.05.1991р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1991. — №30. — ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

44. Актуальні зразки договорів про закупівлю товарів, робіт, послуг та рамкових угод. Електронне видання «Інфобокс Prozorro». URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/zrazki-dogovoriv-pro-zakupivlyu-tovariv-robit-poslug-ta-ramkovih-ugod>

45. Постійно діючий семінар «Цілі сталого розвитку». Харківський національний університет радіоелектроніки. URL: <https://nure.ua/konferencii-ta-workshops/seminar-cili-stalogo-rozvitku-zavdannja-hnure-shhodo-ih-realizacii/postijno-dijuchij-seminar-cili-stalogo-rozvitku>

46. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби»: Документ №1017/18312 від 01.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10#Text>

47. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 123 «Запаси»: Документ №1019/18314 від 01.11.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1019-10#Text>

48. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати»: Документ №903/21215 від 06.06.2012р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-12#Text>

49. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ Міністерства фінансів України №1203 від 31.12.2013р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#Text>

50. С.В. Свірко, Т.М. Тростенюк Передумови запровадження управлінського обліку в державних закладах вищої освіти / Свірко С.В., Т.М. Тростенюк // Вісник ЖДТУ: Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2018. — Вип. 3 (41). — С. 55-61. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7421/55.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

51. Про затвердження національного класифікатора України ДК 021:2015 та скасування національного класифікатора України ДК 021:2007: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1749 від 23.12.2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1749731-15#Text>

52. Левицька М. Предмет і об'єкти бухгалтерського обліку / М. Левицька // Курсова робота. Тернопільський національний економічний університет. — 2016. — 35с. URL: [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2928/1/Левицька М ОБС-31.pdf](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2928/1/Левицька%20М%20ОБС-31.pdf)

53. Публічний модуль аналітики Prozorro, 2017 – 2024. URL: <https://bi.prozorro.org/>

54. Про затвердження примірної методики визначення очікуваної вартості предмета закупівлі: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України №275 від 18.02.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0275915-20#Text>

55. Римар Х.Д. Методика й організація системи контролю на підприємстві / Methods and organization of the control system at the enterprise / Х.Д. Римар // Кваліфікаційна робота: Західноукраїнський національний університет Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та

інфраструктури. — 2022. — 99с.

URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47553/1/Римар_Х.Д._ОБАмнв-22.pdf

56. Щеголькова С.В. Удосконалення організації внутрішнього контролю в управлінні витратами машинобудівного підприємства / С.В. Щеголькова // Автореферат дисертації к.е.н: Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля. — 2008. — 18 с.

57. Бюджетний кодекс України: Закон України №2456-VI від 08.07.2010р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2010. — № 50-51. — ст.572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

58. Письменна М.С. Аналіз показників державних закупівель для оцінки ефективності використання бюджетних коштів. Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу у контексті євроінтеграції. / М.С. Письменна // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: ОНЕУ. — 2014. — С. 182–184.

59. Здирко Н.Г. Економічний аналіз економії бюджетних коштів при здійсненні публічних закупівель / Н.Г. Здирко // Центрально-український науковий вісник. Економічні науки: Облік, аналіз та аудит. — 2019. — Вип. 3(36). — С. 183-192.

60. Шевців Л.Ю. «Управлінський облік»: Опорний конспект / Л.Ю. Шевців // Львівський Національний університет ім. Івана Франка. — 2014. — 22с.

61. Козир В.І. Обліково-аналітичне забезпечення відповідального управління ланцюгами постачань / В.І. Козир // Кваліфікаційна робота: Державний університет «Житомирська політехніка». — 2023. — 133с.

62. Пилипчук О.А. Звіт про проходження науково-дослідної практики / О.А. Пилипчук // Державний університет «Житомирська політехніка»: Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку. — 2024. — 33с.

63. Державний університет «Житомирська політехніка»: «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Державному

університеті «Житомирська політехніка». – 2024. – 16с. URL: <https://docs.ztu.edu.ua/?mdocs-file=275>

64. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019р. №2697-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2019. – № 16. – ст. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

65. М'ясо (яловичина охолоджена (тазостегнова або лопаткова частина)) Код згідно ДК 021:2015 (CPV:2008): 15110000-2 Chilled beef (hip or shoulder blade) DK 021:2015 (CPV:2008): 15110000-2 // Електронна система закупівель Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2020-11-11-000445-c>

66. Проект Примірної методики застосування нецінових критеріїв оцінки // Міністерство економіки України. URL: <https://docs.google.com/document/d/1u3VQxRMrFRYUBswCgwLTjh8pUTUI4q5Lppoi1QeY07Y/edit?tab=t.0>

67. Online навчальний курс зі сталих публічних закупівель // Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування. URL: <https://iem.org.ua/online-navchalnyi-kurs-zi-stalykh-publichnykh-zakupivel>

68. Крапля В. Відповідальність у сфері закупівель: судова практика / В. Крапля // Електронна платформа «Експертус»: Держзакупівлі. – 2024. URL: <https://dzplatforma.com.ua/article/116-vdpovdalnst-u-sfer-publichnykh-zakupivel>

69. Кримінальний Кодекс України: Закон України №2341-III від 05.04.2001р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

70. Кодекс України про адміністративні правопорушення (І частина: статті 1– 212-24): Закон України №80731-X від 1996р. // База даних Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

71. Даценко В. Закупівлі із вартістю життєвого циклу / В. Даценко // Електронний портал «Dozorro». – 2023. URL: <https://dozorro.org/blog/zakupivli-iz-vartistyu-zhittiyevogo-ciklu>

72. Особливості подання пропозиції до закупівлі з життєвим циклом // Електронний майданчик закупівель «Zakupivli.pro». – 2021. URL: <https://blog.zakupivli.pro/osoblyvosti-podannya-propozyciyi-do-zakupivli-z-zhyttyevym-zyklom/>

73. Про затвердження Примірної методики визначення вартості життєвого циклу: Наказ Міністерства Економіки України №1894 від 28.09.2020р. // База даних Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=32140d03-d5eb-4988-8790-6d60d1c84a93>

74. Кулик Л. Як оголошувати закупівлі по вартості життєвого циклу / Л. Кулик // Електронне видання «Інфобокс Prozorro». URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/yak-ogoloshuvati-zakupivli-po-vartosti-zhittyevogo-ciklu>

75. Government at a Glance 2023 // OECD iLibrary: online library of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). – 2023. – 230 с. URL: <https://doi.org/10.1787/3d5c5d31-en>

76. 17. OECD Environmental Performance Reviews: Latvia 2019 // OECD iLibrary: online library of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). – 2019. – 206 с. URL: <https://doi.org/10.1787/2cb03cdd-en>

77. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. №2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>